

Rapport til kulturministeren fra Privatarkivudvalget 2012-2015

Februar 2016

Indhold

Anbefalinger til det kommende arbejde	3
Privatarkivudvalgets nedsættelse og kommissorium.....	3
Udvalgets sammensætning	4
Redegørelse for Privatarkivudvalgets virksomhed 2012-2015.....	5
Åbenhed om Privatarkivudvalgets arbejde – offentliggørelse af referater mv.	5
Rettigheder og digital tilgængeliggørelse.....	5
EUs databeskyttelsesregler	6
Crowdsourcing.....	6
Arbejdsgruppen vedr. DANPAs videreudvikling (Danmarks Privatarkiver Online - DPO)	9
Websitet Danpa lukkes.....	10
Arbejdsgruppen vedr. bevaring og formidling af digitale arkivalier (DPA-udvalget)	11
Arbejdsgruppe vedr. indsamling og prioritering af landsdækkende, regionale og lokale forenings- og organisationsarkiver	12
Bilag 1	13
Bilag 2	37

Anbefalinger til det kommende arbejde

Anbefalinger udsprunget af arbejdet i 2012-2015:

- At der udarbejdes en national strategi for indsamling og bevaring af private digitale arkivalier. Strategien skal sætte fokus på betydningen af, at digitale data har kortere levetid og derfor skal indsamles hurtigere end papir. Strategien skal understøtte indsamlings- og bevaringsindsatsen hos danske arkiver i arbejdet med private digitale arkivalier.
- At der arbejdes videre med udvikling af SmartArkiveringsløsningen for at understøtte indsamlingen af digitale data.
- At der arbejdes videre med en fælles søgeportal, der henter data fra eksisterende søgesystemer (gerne både offentlige arkiver og privatarkiver)
- At udvalget holder sig orienteret om arbejdet med at føre den indgåede aftale med CopyDan Billedkunst ud i livet og det efterfølgende arbejde med at sætte fokus på indsamling af fotografier med afsæt heri. Der skal også arbejdes for en aftale om formidling, der i større grad afspejler kulturarvsinstitutionernes ønsker om at kunne publicere de tilgængeliggjorte fotografier i en faglig historisk kontekst.
- At der med udgangspunkt i hidtidige erfaringer udarbejdes forslag til løsninger på fælles udfordringer i crowdsourcingprojekter.

Privatarkivudvalgets nedsættelse og kommissorium

Privatarkivudvalget har sin baggrund i § 5 i lov nr. 337 af 14. maj 1992 om offentlige arkiver. Heri bestemmes, at Statens Arkiver '*... samarbejder med og er rådgivende over for andre kulturelle eller videnskabelige institutioner i arkivmæssig henseende*' samt at kulturministeren '*... kan nedsætte udvalg*' til at fremme det nævnte samarbejde. Ved arkivlovsrevisionen i 2007 (lov nr. 532 af 6. juni og lovbekendtgørelse nr. 1035 af 21. august § 45) blev formuleringen ændret og Privatarkivudvalget omformet til et permanent udvalg.

Det første Privatarkivudvalg blev beskikket for perioden 1993-1996, nedsatte en række arbejdsgrupper og aflagde ved periodens afslutning rapport til Kulturministeriet om udvalgets og arbejdsgruppernes aktiviteter og anbefalinger. De efterfølgende Privatarkivudvalg har fulgt samme mønster. Denne rapport er således den sjette i rækken af afrapporteringer fra Privatarkivudvalget til Kulturministeriet.

I forbindelse med beskikkelsen af Privatarkivudvalget 2012-2015 udarbejdede Kulturministeriet følgende kommissorium:

- Udvalget har til opgave at fremme samarbejde og koordination mellem Statens Arkiver og andre kulturelle og videnskabelige institutioner, der indsamler og tilgængeliggør private arkivalier.

- Udvalget kan drøfte spørgsmål i forbindelse med indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private arkivalier. Udvalget kan udforme udviklingsprojekter på privatarkivområdet.
- Udvalget har derudover til opgave at fremme tilgængeliggørelsen af private arkivalier
- Udvalget kan nedsætte arbejdsgrupper til drøftelse af enkeltspørgsmål, eventuelt med deltagelse af sagkyndige, der ikke er medlem af udvalget.
- Kulturministeriet kan anmode udvalget om at afgive udtalelse i spørgsmål, der knytter sig til indsamling, bevaring, tilgængeliggørelse m.v. af private arkivalier.
- Rigsarkivaren indkalder til halvårige møder og indkalder samtidigt medlemmernes forslag til dagsorden.
- Udvalget afgiver i 2015 en rapport til kulturministeren om sit arbejde. Udvalget rapporterer efter ministeriets nærmere bestemmelse om gennemførelse af enkelte projekter, hvortil der er opnået støtte af offentlige midler.

Udvalgets sammensætning

Statens Arkiver (fra 2015 Rigsarkivet):

Rigsarkivar Asbjørn Hellum (formand)

Arkivar Erik Nørr (pr. maj 2013 afløst af vicedirektør Steen M. Ousager)

Områdeleder Lone H. Liljegren

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv/Arbejdermuseet:

Afdelingsleder Hanne Abildgaard (pr. september 2013 afløst af direktør Louise K. Skyggebjerg og denne afløstes pr. december 2014 af afdelingschef Ulrich Flaskager Hansen)

Det Danske Udvanderarkiv:

Arkivleder Jens Topholm

Det Kongelige Bibliotek:

Forskningsbibliotekar Mette Kia Krabbe Meyer

Kulturstyrelsen:

Specialkonsulent Eske Wohlfahrt

Nationalmuseet:

Museumsinspektør Ulla Kjær

Organisationen Danske Arkiver:

Stadsarkivar Henning Bro (pr. december 2014 afløst af stadsarkivar Søren B. Christensen)

Sammenslutningen af Lokalarkiver:

Arkivchef Jørgen Thomsen

Arkivleder Birgitte H. Thomsen

Statsbiblioteket (Kvindehistorisk Samling):

Chefkonsulent Eva Fønss-Jørgensen

Redegørelse for Privatarkivudvalgets virksomhed 2012-2015

Denne afrapportering indeholder en redegørelse for væsentlige emner, som har været drøftet løbende på Privatarkivudvalgets møder 2012-2015. Derudover har Privatarkivudvalgets tre arbejdsgrupper udarbejdet en kort redegørelse for gruppernes arbejde i perioden. I bilag 1-2 findes uddybende rapporter fra to af de tre arbejdsgrupper.

Åbenhed om Privatarkivudvalgets arbejde – offentliggørelse af referater mv.

På forespørgsel fra Søren B. Christensen (ODA) blev det på udvalgets møde den 1. april 2015 drøftet, hvorvidt referaterne skulle offentliggøres. Der var enighed om, at der bør være åbenhed om drøftelserne på møderne samt at alle udvalgets rapporter, herunder arbejdsgruppernes skal være offentligt tilgængelige.

Eftersom udvalgets beskikkelsesperiode lakkede mod enden blev det besluttet, at de godkendte referater i 2015 kan formidles til medlemmernes respektive organisationer. På det første møde i 2016 skal det nybeskikkede Privatarkivudvalg selvstændigt beslutte om referaterne skal publiceres på hjemmesiden.

Rettigheder og digital tilgængeliggørelse

Spørgsmål om rettigheder og den dermed forbundne usikkerhed for mange kulturinstitutioner har flere gange været et emne på Privatarkivudvalgets møder. Udvalgets tre medlemmer Jørgen Thomsen (SLA) og Jens Topholm (Det Danske Udvaldrerarkiv) og Mette Kia Krabbe Meyer (KB) har alle deltaget i forhandlinger med CopyDan Billedkunst om udarbejdelse af en aftalelicens. Udvalget er således løbende holdt orienteret om forhandlingerne, der har direkte implikationer for de kulturinstitutioner, som er repræsenteret i Privatarkivudvalget. I det følgende gives en kort redegørelse for forløbet og status ved udgangen af 2015:

Siden 2011 er der foregået forhandlinger mellem de centrale kulturarvsaktører og CopyDan Billedkunst om afklaring af rettigheder og digital tilgængeliggørelse samt formidling af fotos. Hovedstatus ved udgangen af 2015 er, at der er bred enighed om en tilgængeliggørelsesaftale med gennemsnitspriser pr. år som følgende: 12 øre pr. stk. for de første 4 millioner billeder, 9,3 øre fra 4 til 8 millioner billeder, 6,2 øre fra 8 til 12 millioner, 3,1 øre fra 12 til 16 millioner. Efter offentliggørelsen af 16 millioner billeder er prisen for hvert følgende billede 1,5 øre. Aftalen forventes genforhandlet efter tre år.

Aftalen betyder, at selv helt nye billeder kan offentliggøres, medmindre fotografen melder sig ud af aftalen. Det betyder også, at man ikke lider tab af fotografier fra 'mands minde'. Alle, der er med i aftalen, har dermed en forsikring mod evt. sager, fordi alle fotografier, uanset om arkivet har rettighederne eller ej, er omfattet. Aftalen retter sig mod tilgængeliggørelse i registreringsdatabaser i ensartet form. Der er lavet en tillægsaftale om formidling. Vurderingen er, at den kulturhistoriske indsamling nu er sikret, fordi ingen behøver at undlade at indsamle fotos af frygt for at komme i klemme på grund af manglende afklaring af ophavsretsrettigheder. Aftalen er endnu ikke underskrevet, men der arbejdes intenst på at få den i kraft fra 2016. Kulturstyrelsen har påtaget sig at administrere indsamlingen af oplysninger fra de kulturarvsinstitutioner, der vælger at underskrive tilgængeliggørelsesaftalen, og at viderebringe disse til

CopyDan Billedkunst. De arkiver, der publicerer billeder via Arkiv.dk og Danskebilleder.dk, vil automatisk blive tilmeldt tilgængeliggørelsesaftalen.

Udfordringen i den kommende periode ligger i at få tilgængeliggørelsesaftalen ført ud i livet og efterfølgende sætte fokus på indsamling af fotografier med afsæt heri. Der skal også arbejdes for en aftale om formidling, der i større grad afspejler kulturarvsinstitutionernes ønsker om at kunne publicere de tilgængeliggjorte fotografier i en faglig historisk kontekst.

EU's databeskyttelsesregler

I dag har den gældende persondatalovgivning, som tager sit afsæt i bl.a. EU's direktiv om databeskyttelse betydning for flere danske kulturinstitutioners mulighed for at arbejde med digitale arkivalier. I løbet af kort tid vil den formelle vedtagelse af en ny EU-forordning om beskyttelse af persondata finde sted. Senest efter to år – i 2018 – vil forordningen være gældende ret i Danmark og de øvrige nordiske lande.

På arkivområdet og med hensyn til genanvendelse af arkiverede persondata til historiske, videnskabelige eller statistiske formål er det lykkedes at opnå en langt mere tilfredsstillende løsning, end det oprindelige udkast fra 2012 og EU-parlamentets udkast fra 2014 lagde op til. Hovedbestemmelsen om disse spørgsmål findes i den ny forordnings artikel 83, og efter denne artikel kan en del af den detaljerede regulering af arkivering eller arkivmæssig opbevaring af persondata finde sted i national lovgivning, ligesom behandling af persondata til historiske, videnskabelige og statistiske formål til dels kan reguleres i national lovgivning.

Crowdsourcing

Gensidig orientering om crowdsourcingprojekter har været et fast dagsordenpunkt på Privatarkivudvalgets møder siden 2013. Som følge af de løbende drøftelser under punktet besluttede rigsarkivaren på mødet i april 2015 at nedsætte en arbejdsgruppe, der skal arbejde mere tilbunds gående med crowdsourcing, herunder både samarbejdsmuligheder og fælles udfordringer. Til arbejdsgruppen er foreløbigt indmeldt følgende: Søren B. Christensen (ODA), Jørgen Thomsen (SLA), Anders Sode-Pedersen (Rigsarkivet), Jacob Langkilde (KB). Arbejdsgruppen begynder sit arbejde i 2016.

I det følgende gør Søren B. Christensen (ODA), Mette Kia Meyer (KB) og Steen Ousager (Rigsarkivet) rede for danske erfaringer med crowdsourcing generelt samt for nogle konkrete crowdsourcingprojekter. Der afsluttes med et overblik over udfordringer, som arbejdsgruppen bør inddrage i arbejdet.

Om erfaringer med crowdsourcingprojekter

Offentlige arkiver – Rigsarkivet og stadsarkiver – og enkelte biblioteker samt museer lægger øget vægt på digitalisering af privatarkiver og anvender i stigende grad crowdsourcing som metoden til at opnå dette mål. Det er dog fortrinsvis offentligt skabte arkiver, der digitaliseres både med og uden brug af crowdsourcing, men metoder herfra virker inspirerende på det private område.

Digitalisering af private arkiver var i udgangspunktet især rettet mod scanning af fotografier. Dette finder sted ved alle stadsarkiver, der ikke udelukkende har forvaltningsmæssige opgaver, men også kulturhistoriske funktioner. Mange samarbejder med frivillige om opgaven. Der var vel i begyndelsen

primært tale om en formidlingsopgave, og området er derfor ikke styret af fælles standarder for digital bevaring. Et sådant samarbejde kunne med fordel fremmes.

Stadsarkiverne har kun i mindre grad digitaliseret andre former for private arkiver. Det beror sandsynligvis på, at materialet ikke har den samme slægtshistoriske værdi som det, der almindeligvis digitaliseres. Det kan også bero på, at materialet i sagens natur ikke har en gennemgående systematik, og det er derfor vanskeligere at sætte et arbejdsflow op. Andre barrierer for digitaliseringen af privatarkiver kan være afklaring af juridiske forhold, først og fremmest vedrørende persondatabeskyttelse og ophavsret.

Det største digitaliseringsprojekt med privat skabt materiale er således Statsbibliotekets digitalisering af danske aviser til Mediestream. Her er der lagt en 100års tidsbegrænsning på gratis internetvisning af materialet. Et på flere måder beslægtet digitaliseret materiale er de privat udgivne vejvisere. Disse er flere steder lagt på nettet af især biblioteker og private personer og enkelte arkiver. Her følger man som hovedregel ikke samme retningslinjer.

Også Det Kongelige Bibliotek har siden 2012 haft succes med et digitaliserings- og crowdsourcingprojekt 'Danmark set fra luften – før google'. Dele af luftfotografisamlingen fra perioden 1928-2008 er løbende blevet digitaliseret og efterfølgende lagt på den dertil oprettede hjemmeside 'Danmark set fra luften'. Brugerne har taget projektet til sig og har i perioden 2012-2015 geografisk placeret 96 % af de i alt næsten 500.000 tilgængeliggjorte luftfotos. Næste fase af projektet, som omfatter scanning af yderligere 900.000 luftfotos er finansieret af eksterne fondsmidler og løber over de næste to år.

På museumsområdet er Nationalmuseets 'Det Digitale Frihedsmuseum' et eksempel på, hvordan større samlinger af privatskabt materiale søges formidlet og tilgængeliggjort. Projektet omfatter digitalisering og crowdsourcing af de mest relevante dokumenter, fotos, lydbånd og film vedrørende modstandsbevægelsen og besættelsestiden.

Udvider man blikket til at omfatte digitalisering af offentlige arkiver, bliver resultatet mere omfattende for stadsarkivernes vedkommende. Stadsarkiver i blandt andet Frederikshavn, København og Aarhus har gennemført projekter, hvor frivillige har deltaget i online baseret indskrivning af materiale. De største projekter af denne art på stadsarkiverne har været Københavns Stadsarkivs digitalisering af Politiets Registerblade 1890-1923 og Aarhus Stadsarkivs digitalisering af de såkaldte "Sejrs Sedler" og Aarhus Byråds Forhandlinger 1867-1998.

Rigsarkivet har gennem mange år arbejdet med crowdsourcing. Det begyndte i 1992 med det såkaldte Kildeindtastningsprojekt i tilknytning til det daværende Dansk Data Arkiv med Dansk Demografisk Database, DDD. Den fokuserede på transskription af folketællinger, men efterhånden – i tæt samarbejde med brugere – udvidedes den til også at omfatte andre kildetyper som kirkebøger, skifter m.m. Ved udgangen af 2015 er en betydelig del af danske folketællinger fra perioden 1787 til 1930 indtastet, heraf en længere række endda fuldstændigt. I alt rummer Dansk Demografisk Database nu omkring 18 mio. poster. I 2015 blev der indtastet godt en million nye poster af 159 indtastere. Dataene fra DDD bliver flittigt brugt på andre hjemmesider også.

For at understøtte onlineindtastning lancerede Rigsarkivet i 2014 et nyt indtastningsmodul, CS-portalen. Det første større projekt gjaldt ansøgninger om de såkaldte erindringsmedaljer, der blev tildelt soldater fra de slesvigske krige. Over halvdelen af disse ansøgninger er nu transskriberede og parate til umiddelbar anvendelse, uden at særlige kompetencer i gotisk skiftlæsning behøver at være til stede. Men ikke blot er det nemmere at læse: Som med DDD giver det crowdsourcete materiale på CS-portalen også helt nye søgemuligheder og indgange til centrale dele af Danmarkshistorien. På CS-portalen er derudover igangsat projekter, der omfatter Fødselsstiftelsens protokoller over fødende og fødte samt et sønderjysk projekt, der inddrager materiale fra og om krigsfanger i 1. verdenskrig. CS-portalen har i øjeblikket omkring 400 indtastere. Nye projekter er i samarbejde med brugerne i støbeskeen.

Som noget nyt er der i løbet af 2015 gjort forsøg med, at frivillige scanner skifter og dødsattester m.m. før 1940. Forsøgene har fundet sted både i Rigsarkivet, Viborg og Rigsarkivet, Odense, sidste sted i et tæt samarbejde med den lokale afdeling af DIS-Danmark. Efter scanning eller rettere affotografering lægges filerne/billederne af Rigsarkivet op på Arkivalieronline, hvorfra de senere vil blive gjort til genstand for transskription. Det er planen at udvide dette samarbejde til også at omfatte andre af Rigsarkivets lokationer.

Crowdsourcing sker således i Rigsarkivet på forskellige platforme og på mange forskellige former for kildemateriale og med deltagere både i og uden for Rigsarkivet. Her spiller det en væsentlig rolle, at Rigsarkivet gennem de senere år har intensiveret sin scanningsvirksomhed. På Arkivalieronline ligger nu omkring 35 mio. billeder eller filer, der bliver brugt i mange sammenhænge, også til crowdsourcing i mange forskellige sammenhænge. Arkivalieronline havde i 2015 ca. 3,6 mio. besøg, DDD havde godt 1 mio. Det er bl.a. i kraft af denne digitalt baserede virksomhed – og det materiale, som Rigsarkivet rummer – at det, som brugerundersøgelser også viser, er lykkedes at komme i kontakt med meget store brugergrupper, der repræsenterer et bredt udsnit af den danske befolkning, der aktivt og selv arbejder videre med arkivmaterialet og dermed nogle af de centrale kilder til Danmarks historie. Det er Rigsarkivets ønske og plan i endnu højere grad end nu at inddrage brugerne, og i den sammenhæng vil Rigsarkivet lægge vægt på at fortsætte, understøtte og videreudvikle crowdsourcingindsatsen og den metadataberigelse, der bl.a. på Arkivalieronline kan gøre søgninger og anvendelse lettere for en større og bredere kreds af brugere. Det er tillige en erfaring, at det kræver en dedikeret indsats og tæt kontakt og dialog med de frivillige. Sagt med andre ord kræver det også en del ressourcer fra værtsinstitutionen, hvis projekterne skal løfte sig.

Der findes efterhånden velafprøvede digitale "tools" til indlæsning af digitale billeder, afskrivning, korrekturlæsning og lagring. Den internationale kirkelige organisation, Family Search, har i de senere år vist sig som en central aktør ved at tilbyde gratis digitalisering af materiale, de finder har en relevant slægtshistorisk interesse. På dette grundlag har et par stadsarkiver i 2015 fået store dele af deres kommunearkiver digitaliseret, og i de kommende år indgås der aftaler med 3-4 andre stadsarkiver.

Et af de største digitaliseringsprojekter af myndigheders materiale er måske de mange kommuners digitalisering af deres byggesagsarkiver. De lokale arkiver kan stræbe efter at få adgang til dette digitale materiale og integrere det i deres formidling, men det er op til lokale aftaler.

Den foretrukne metode til digitalisering af kommunearkiver er således indskrivning ved frivillige eller affotografering af dokumenter. Begge dele sker typisk med henblik på visning i en lokal "kildeportal", hvor der tages mere og mere avancerede visningsredskaber i anvendelse.

Aarhus Stadsarkiv har taget andre metoder i anvendelse i sin digitalisering af byens trykte byrådsforhandlinger. Her har frivillige ikke alene scannet og korrekturlæst dokumenterne, men også foretaget en opmærkning af relevante emner. Det sker med henblik på at skabe kontrollerede søgeord, der kan anvendes til søgning i det samlede arkiv og til automatisk genkendelse af emneord i fremtidige projekter.

Området er således i vækst, men der kan peges på flere udfordringer:

- Der findes en utilstrækkelig koordinering af standarder for metadata. Her tænkes på for eksempel på, at man med stor fordel kunne samordne de mest benyttede grunddata.
- Der mangler videndeling om formidlings- og bevaringsformater af billeder og film.
- I andre lande, for eksempel Norge, findes portaler, der danner overblik over det digitaliserede materiale, og som ydermere giver adgang til crowdsourcingprojekter. I dag er dette overblik ikke til stede i Danmark, om end flere privat drevne hjemmesider forsøger på at skabe det.
- Mange lokale arkiver har utilstrækkelig adgang til nødvendigt digitaliseringsudstyr.
- Der mangler afklaring af væsentlige juridiske forhold, især vedrørende personbeskyttelse og ophavsret, for publicering af arkivmaterialet på nettet.
- Mange arkiver kunne med fordel udveksle software til crowdsourcing.

Arbejdsgruppen vedr. DANPAs videreudvikling (Danmarks Privatarkiver Online - DPO)

I forlængelse af udmeldinger i Privatarkivudvalgets rapport for perioden 2008-2011 om etablering af online søgning i eksisterende databaser med information om og digitaliseringer af danske privatarkiver blev der i de første år i perioden 2012-2015 arbejdet med at etablere arbejdsgruppe og projektforslag i relation til videreudvikling af standarder og implementering af fælles online søgning i eksisterende søgedatabaser og platforme.

Der blev holdt indledende møder mellem enkelte foreslåede medlemmer af arbejdsgruppen, og der blev udarbejdet et projektforslag DPO 3 i oktober 2012.

I samme periode kom der generelt meget mere fokus på etablering af nye platforme med adgang til digitaliserede arkivalier, herunder privatarkiver. Udviklingen fik et ekstra skub fremad med videreudvikling af arkivprogrammer som ARKIBAS og planer om nye muligheder for online tilgængeliggørelse i forlængelse heraf.

I samme periode blev der også indledt forhandlinger med Billedkunst Copydan om afklaring af ophavsret i relation til fotografier med særlig henblik på tilgængeliggørelse på internettet.

I 2014 blev der på Organisationens Danske Arkivers (ODA) årsmøde afholdt en seance med fokus på standarder og tilgængeliggørelse og i forlængelse heraf nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter fra de centrale aktører til at bringe arbejdet med denne udfordring fremad.

Endelig har hackerangrebet på DanPa og den efterfølgende lukning af den eksisterende fælles indgang til de nationale samlinger af privatarkiver sat de nye problematikker og perspektiver ekstra meget på dagsordenen.

Set i lyset af ovenstående positive udvikling, blev det besluttet i Privatarkivudvalget at sætte arbejdsgruppen DPO på standby og fremover støtte op omkring og følge udviklingen generelt og i relation til arbejdsgruppen nedsat i 2014.

Websitet Danpa lukkes

Privatarkivudvalget har siden midten af 1990'erne initieret flere projekter, der har bidraget til at udvikle arkivinstitutionernes privatarkivarbejde og brugernes overblik over indsamlede privatarkiver. Et af disse projekter var DanPa (Danske Privatarkiver). Oplysningerne i databasen DanPA blev stillet til rådighed via en hjemmeside. Men i april 2015 blev DanPa udsat for et hackerangreb, og portalen blev efterfølgende lukket. Det er besluttet, at hjemmesiden ikke genåbnes i den nuværende form. I det følgende gengives den orientering, som rigsarkivaren sendte til Kulturministeriet i maj 2015. Heraf fremgår blandt andet historien bag DanPa.

Maj 2015

'Hermed orienteres om, at Rigsarkivet pr. 17. april 2015 har lukket den såkaldte DANPA-server. Serveren rummede metadata, der har gjort det muligt at fremsøge arkivalier af privat proveniens i danske arkivinstitutioner. Funktionen blev etableret af Privatarkivudvalget ved bevilling fra Kulturministeriet i 1995/96 som et pilotprojekt med det formål at anskueliggøre muligheden for at samle data fra forskellige privatarkiver og gøre oplysningerne offentligt tilgængelige på Internettet. Projektet bestod i at etablere en procedure for indsamling og konvertering af arkivdata fra ca. 15 forskellige arkivtyper og dernæst samle oplysningerne i en fælles datamodel og gøre den søgbar via DANPA-websiden.

I 2005 stod det klart, at der var et udtalt behov for at få gennemført en fornyelse af DANPA. Takket været en fornyet bevilling fra Kulturministeriet gennemførtes frem mod 2009 en modernisering og opdatering af platformen, og fra 2011 blev applikationen drevet på en server, hostet af Rigsarkivet, og opstillet i det daværende Dansk Data Arkiv i Odense. Systemets ejer er Privatarkivudvalget, der er nedsat af Kulturministeriet til koordinering af arbejdet med privatarkiver.

Siden da har de deltagende institutioner udviklet nye platforme, og bl.a. har de lokalhistoriske Arkiver under SLA i 2015 åbnet en helt ny portal, www.arkiv.dk. Den konkrete anledning til beslutningen om at lukke DANPA var imidlertid, at serveren har været udsat for et hackerangreb, hvad der kom til Rigsarkivets kendskab i 2015. En undersøgelse foretaget af Rigsarkivet i den anledning viste, at en nødvendig sikring af serveren bl.a. mod sql-injektion vurderedes at ville kræve en betydelig nyudvikling og driftsmæssige omlægninger: Kildekoden har vist sig mangelfuld, og der ville desuden være behov for opdatering af styresystem på serveren. Alene et efterfølgende sikkerhedscheck må forventes at koste omkring 250.000 kr. Kulturministeriets Sikringsudvalg er blevet orienteret herom den 22. april 2015.

Beslutningen har været forelagt Privatarkivudvalget, der på sit møde den 20. april 2015 tog lukningen til efterretning. Fremtidige brugere orienteres ved et redirect til Rigsarkivets hjemmeside om, at DANPA er lukket. De henvises til at anvende de enkelte institutioners hjemmesider - for de lokalhistoriske arkivers vedkommende til www.arkiv.dk.

Arbejdsgruppen vedr. bevaring og formidling af digitale arkivalier (DPA-udvalget)

Privatarkivudvalget besluttede på sit møde den 18. april 2012, at "Arbejdsgruppen vedrørende indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private elektroniske arkivalier" skulle fortsætte sit arbejde i den nye periode 2012-2015 og med samme kommissorium indeholdende følgende hovedpunkter:

- løbende at skabe overblik over arbejdet med indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier.
- at virke for vidensspredning mellem arkivinstitutioner på området.
- at koordinere mulige fælles indsatser, herunder til Privatarkivudvalget at indstille strategiske nøgleprojekter, der kan danne basis for nationale praksismodeller.

I arbejdsgruppens redegørelse for perioden 2008-2011 var konklusionen, at indsamlingen af digitale private arkivalier kun lige var kommet i gang. Der var – og er – kun få arkivinstitutioner, der har modtaget privat digitalt materiale. En af grundene er sandsynligvis, at det digitale materiale er skabt indenfor de seneste årtier og stadig er tilgængelig for de private arkivskabere, når de har brug for det. Meget er naturligvis også gået tabt af forskellige grunde eller slettet.

De relativt lette muligheder for at gemme, genfinde og bruge digitalt materiale bevirker nok, at mange private arkivskabere ikke ser det store behov for en egentlig digital arkiveringsløsning, eller ser et behov for aflevering til en arkivinstitution for at sikre langtidsbevaringen af det digitale materiale. Blandt andet af disse grunde er det nødvendigt med en opsøgende indsats for de arkivinstitutioner, som har mulighed for (ifølge lovgivningen) at opbevare digitalt materiale der indeholder personidentificerbare oplysninger, hvilket gælder for langt hovedparten af materialet. Det vil i praksis sige offentlige arkiver i henhold til arkivloven.

Digitale arkiver adskiller sig fra papirarkiver ved, at der kræves it-teknologi både til udvælgelse og modtagelse, til lagring/opbevaring og til læsning af arkivalierne. Arbejdsgruppen blev derfor på sit første møde 12. september 2012 enige om at fastholde sit fokus fra sidste periode på at undersøge eksisterende it-værktøjer allerede udviklet af arkivinstitutionerne og eventuelt foreslå udvikling af nye værktøjer.

Arbejdsgruppens forslag til videreudvikling af Aarhus Stadsarkivs SmartArkivering beskrives nærmere i bilag 1.

Arbeitsgruppe vedr. indsamling og prioritering af landsdækkende, regionale og lokale forenings- og organisationsarkiver

I anbefalingerne til den kommende periode anbefalede Privatarkivudvalget i sin afrapportering fra 2011, at der blev nedsat en arbejdsgruppe med det formål at drøfte, hvorledes de sparsomme ressourcer på privatarkivområdet bedst anvendes til at indsamle det mest værdifulde materiale.

Arbejdsgruppen, der oprindeligt bestod af repræsentanter fra Arbejdsbevægelsens Bibliotek og Arkiv, Det Kongelige Bibliotek, Sammenslutningen af Lokalarkiver, Organisationen Danske Arkiver samt Rigsarkivet, besluttede at gennemføre en spørgeskemaundersøgelse hos et udsnit af cirka 600 arkivinstitutioner, der indsamler og bevarer privatarkiver.

Formålet med undersøgelsen var dels at tilvejebringe et nuanceret og kvalificeret kendskab til de udfordringer, som opleves i privatarkivarbejdet, således at der kan afdækkes og peges på løsninger, som kan forbedre arbejdet til gavn for arkivinstitutioner og brugere indenfor de rammer, der er til rådighed for opgaveløsningen. Dels at skaffe et vidensgrundlag, som kan inddrages i en eventuel kommende arkivlovsrevision, hvis privatarkivarbejdet skal vurderes i den sammenhæng.

Der blev udvalgt 53 arkivinstitutioner og modtaget 44 besvarelser. De deltagende institutioner har svaret på spørgsmål om både papirarkivalier og digitale arkivalier; herunder kassation og indsamlingspolitik, om kompetencer og uddannelse, medarbejderressourcer, ordning og registrering samt tilgængeliggørelse, formidling, udgifter ved modtagelse og ansøgninger om økonomiske tilskud samt samarbejde med andre institutioner.

Undersøgelsen viser klart, at de to største udfordringer er, at der kun er indsamlet ganske lidt digitalt skabte private arkivalier, og at de fleste gerne vil løfte opgaven, men ikke kan. Årsagerne er flere. Blandt andet, at arkivinstitutionerne mangler kompetencer i og en løbende opdateret viden om digitale arkivalier, herunder om langtidsbevaring og tilgængeliggørelse. Der savnes værktøjer, der er tilpasset arkivdannelsen hos private aktører og som arkivinstitutionerne kan tilpasse til de muligheder og ressourcer, som institutionen har.

Undersøgelsen og dens mange resultater findes i bilag 2.

Redegørelse

fra

**Arbejdsgruppen vedrørende indsamling, bevaring og
tilgængeliggørelse af private elektroniske arkivalier**

2012-2015

Privatarkivudvalget

November 2015

Resumé – 2012-2015	15
Arbejdsgruppens anbefalinger	15
1. Om arbejdsgruppen og denne redegørelse.....	16
2. Arbejdsgruppens fokusområde	17
3. Undersøgelse af it-værktøjer	17
Udtræksværktøj til databaser.....	17
Tjenesten MyArchive	18
Aarhus Stadsarkivs SmartArkivering.....	18
4. Smartarkivering.dk som national platform for indsamling af digitale private arkivalier	19
5. Arbejdsgruppens anbefalinger	20
 Bilag 1 - Projektbeskrivelse.....	 21
Bilag 2 – Prisoverslag udvikling.....	29
Bilag 3 – Tilbud hosting.....	34

Resumé – 2012-2015

Arbejdsgruppen havde sit første møde i september 2012 og sit seneste i september 2015.

Digitale arkiver adskiller sig fra papirarkiver ved, at der kræves it-teknologi både til udvælgelse og modtagelse, til lagring/opbevaring og til læsning af arkivalierne. Man kan konstatere, at der stadig – både i Danmark og de øvrige nordiske lande – bliver indsamlet meget få digitale arkivalier. En af grundene hertil er sandsynligvis, at der mangler værktøjer til at håndtere en effektiv indsamling af digitale private arkivalier.

Arbejdsgruppen blev derfor på sit første møde enige om at fastholde sit fokus fra sidste periode på at undersøge eksisterende it-værktøjer allerede udviklet af arkivinstitutionerne og eventuelt foreslå udvikling af nye værktøjer.

Aarhus Stadsarkiv har udviklet en løsning, SmartArkivering, der gør det muligt for en bruger på en let måde at aflevere sine digitale dokumenter og billeder til Aarhus Stadsarkiv. Løsningen anvender i lighed med andre offentlige løsninger NemID for sikker identifikation og overførsel af data.

Arbejdsgruppen var efter en demonstration og drøftelse af løsningen enige i, at SmartArkivering burde videreudvikles til et effektivt indsamlingsværktøj, der kunne stilles til rådighed for andre arkivinstitutioner. Det blev derfor besluttet at igangsætte et arbejde med specifikation af et udviklingsprojekt, der kunne indstilles som et strategisk nøgleprojekt til Privatarxivudvalget, der skulle søge midler til dets gennemførelse. Arbejdsgruppen har siden oktober 2013 arbejdet med udarbejdelse af projektbeskrivelse.

Projektbeskrivelse, prisoverslag for udvikling samt tilbud på hosting af løsningen er vedlagt som henholdsvis bilag 1, 2 og 3.

Arbejdsgruppens anbefalinger

Af hensyn til at styrke indsamlingen af private digitale arkivalier hos alle arkivinstitutionerne er det nødvendigt, at der udvikles brugervenlig og effektive indsamlingsværktøjer. Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at der bevilges midler til at gennemføre udvikling af SmartArkivering som en national løsning i henhold til vedlagte bilag.

Såfremt udviklingen igangsættes er det endvidere anbefalingen, at arbejdsgruppen, eventuelt suppleret med et medlem fra hver af stadsarkivernes netværkssamarbejder NEA og KOMDA, fortsætter som en følgegruppe for at støtte udviklingen og implementeringen af SmartArkivering som en national løsning.

1. Om arbejdsgruppen og denne redegørelse

Privatarkivudvalget besluttede på sit møde den 18. april 2012, at "Arbejdsgruppen vedrørende indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private elektroniske arkivalier" skulle fortsætte sit arbejde i den nye periode 2012-2015 og med samme kommissorium indeholdende følgende hovedpunkter:

- løbende at skabe overblik over arbejdet med indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier.
- at virke for vidensspredning mellem arkivinstitutioner på området.
- at koordinere mulige fælles indsatser, herunder til Privatarkivudvalget at indstille strategiske nøgleprojekter, der kan danne basis for nationale praksismodeller.

Arbejdsgruppen fik følgende sammensætning:

Peter Edelholt, Rigsarkivet (formand)

Barbara Dokkedal, Rigsarkivet

Ivan Boserup, Det Kongelige Bibliotek

Anders Hell Hansen, Historisk Arkiv for Haderslev Kommune (SLA)

Rasmus Grunwald Falk, Aalborg Stadsarkiv (Det Danske Udvandrerarkiv)

Jes Rønnow Lungskov, Vejle Stadsarkiv (ODA)

Hans Uwe Petersen (ABA/Arbejdermuseet)

I løbet af perioden er der sket følgende udskiftninger i arbejdsgruppen:

I oktober måned 2012 er Jes Rønnow Lungskov (ODA) udtrådt og erstattet af Frank Ahlburg, Vejle Stadsarkiv.

I august måned 2014 udtrådte Anders Hell Hansen (SLA) af arbejdsgruppen. For SLA er indtrådt Dorthe Søborg Skriver, Arkibas Aps.

I oktober måned 2014 udtrådte Barbara Dokkedal af arbejdsgruppen. Rigsarkivet ønskede ikke, da SABA-suiten var færdigudviklet, at stille med et nyt medlem.

Ved udgangen af 2014 udtrådte Ivan Boserup. For Det Kongelige Bibliotek er indtrådt Claus Jensen.

Ved periodens afslutning har arbejdsgruppen følgende medlemmer:

Peter Edelholt, Rigsarkivet (formand)

Claus Jensen, Det Kongelige Bibliotek

Dorthe Søborg Skriver, Arkibas Aps (SLA)

Rasmus Grunwald Falk, Aalborg Stadsarkiv (Det Danske Udvandrerarkiv)

Frank Ahlburg, Vejle Stadsarkiv (ODA)

Hans Uwe Petersen (ABA/Arbejdermuseet)

Arbejdsgruppen holdt sit første møde den 12. september 2012 på Rigsarkivet, Århus. Der har i perioden været afholdt 6 møder på Rigsarkivet (5 på Rigsarkivet Århus og 1 på Rigsarkivet København). Mødedatoerne har ligget før Privatarkivudvalgets møder, så der har kunnet afrapporteres løbende til Privatarkivudvalget.

2. Arbejdsgruppens fokusområde

I arbejdsgruppens redegørelse for perioden 2008-2011 var konklusionen, at indsamlingen af digitale private arkivalier kun lige var kommet i gang. Der var – og er – kun få arkivinstitutioner, der har modtaget privat digitalt materiale. En af grundene er sandsynligvis, at det digitale materiale er skabt inden for den seneste par årtier og stadig er tilgængelig for de private arkivskabere, når de har brug for det. Meget er naturligvis også gået tabt af forskellige grunde eller slettet.

De relativt lette muligheder for at gemme og genfinde og bruge digitalt materiale bevirker nok, at mange private arkivskabere ikke ser det store behov for en egentlig digital arkiveringsløsning, eller ser et behov for aflevering til en arkivinstitution for at sikre langtidsbevaringen af det digitale materiale. Blandt andet af disse grunde er det nødvendigt med en opsøgende indsats for de arkivinstitutioner, der har mulighed for (ifølge lovgivningen) at opbevare digitalt materiale der indeholder personidentificerbare oplysninger, hvilket gælder for langt hovedparten af materialet. Det vil i praksis sige offentlige arkiver i henhold til arkivloven.

Digitale arkiver adskiller sig fra papirarkiver ved, at der kræves it-teknologi både til udvælgelse og modtagelse, til lagring/opbevaring og til læsning af arkivalierne. Arbejdsgruppen blev derfor på sit første møde 12. september 2012 enige om at fastholde sit fokus fra sidste periode på at undersøge eksisterende it-værktøjer allerede udviklet af arkivinstitutionerne og eventuelt foreslå udvikling af nye værktøjer.

3. Undersøgelse af it-værktøjer

SABA-suiten, som blev udviklet af Rigsarkivet i perioden 2009-2012, er hjælpeprogrammer for at kunne udvælge en privat arkivskabers digitale dokumenter og efterfølgende producere en arkiveringsversion i henhold til Rigsarkivets bekendtgørelse nr. 1007. Digitale arkiver udgøres imidlertid ikke kun af dokumenter, men også bevaringsværdige data, der er lagret i databaser.

Udtræksværktøj til databaser

På gruppens andet møde, februar 2012, var Tommy Balle fra Rigsarkivet i København derfor inviteret for at demonstrere et værktøj til udtræk af data fra en database. Værktøjet var udviklet af Rigsarkivet dels i forbindelse med udvikling af Rigsarkivets testværktøj ADA, dels i forbindelse med produktion af arkiveringsversioner i henhold til Rigsarkivets bekendtgørelse nr. 1007. Programmet forelå kun i en betaversion og var ikke færdigudviklet. Planen var på det tidspunkt at der inden årets udgang kunne foreligge et færdigt produkt. Tommy Balle oplyste også at planen var behæftet med en vis usikkerhed, da Rigsarkivet indgik i drøftelser med andre lande om etablering af et EU-projekt, hvor udviklingen af et standardiseret udtræksprogram indgik. Dette EU-projekt – ”E-ARK Project” - er siden blevet etableret og løber i perioden 1.2.2014-31.01.2017 og skal i løbet af perioden blandt andet udvikle et sådant

standardiseret udtræksprogram til databaser. Det forventes således, at dette værktøj vil være til rådighed for arkivinstitutionerne primo 2017.

Tjenesten MyArchive

I sidste periode havde Det Kongelige Bibliotek præsenteret tjenesten MyArchive for arbejdsgruppen og i 2013 blev den lanceret:

"Tjenesten er en digital tjeneste, der tillader private arkivskabere at deponere digitalt arkivmateriale, der sidenhen - som donation - kan overdrages til Det Kongelige Bibliotek. Biblioteket sikrer materialets bevaring og tilgængelighed i henhold til de aftaler, der træffes med hver enkelt arkivskaber.

De arkivskabere, tjenesten først og fremmest er rettet imod, er danske forfattere, forskere, kunstnere og kulturpersonligheder i bred forstand. Tjenesten står også til rådighed for private foreninger og institutioner inden for kulturområdet." (<http://www.kb.dk/da/nb/samling/myarchive/index.html>)

Tjenesten kan bruges af arkivskabere, der anvender Microsoft Outlook eller Mac Mail. Løsningen er, som det fremgår ovenfor, målrettet udvalgte grupper af private arkivskabere, og man skal indsende en ansøgning til Det Kongelige Bibliotek for at kunne få adgang til løsningen. Arbejdsgruppen har diskuteret, om det kunne være en fælles løsning for alle arkivinstitutioner. I givet fald vil løsningen skulle kunne håndtere væsentlig flere forskellige mailsystemer.

Aarhus Stadsarkivs SmartArkivering

Aarhus Stadsarkiv har udviklet en online arkiveringsservice, hvor private arkivskabere nemt kan uploade filer, som de mener, er bevaringsværdige. Arbejdsgruppen inviterede derfor E-arkivar Claus Juhl Knudsen, Aarhus Stadsarkiv, til at præsentere løsningen på arbejdsgruppens 3. møde i oktober 2013.

Løsningen har sin egen webside, www.smartarkivering.dk. I princippet kan alle borgere aflevere/uploade filer, men det naturligvis filer – dokumenter, billeder mv. – der har et århusiansk kulturhistorisk perspektiv, som Aarhus Stadsarkiv er interesseret i.

Løsningen stærke sider er:

- den er åben for alle borgere
- den anvender NemID, der er en velkendt teknologi for stort set alle borgere og garanterer for identitet af afsender og sikker overførsel af data
- den er brugervenlig og let at anvende

Arbejdsgruppen diskuterede muligheden for eventuelt at udbygge løsningen til at være en fælles løsning for alle de offentlige arkivinstitutioner. Den del af den tekniske løsning, der umiddelbart kunne være fælles, ville være NemLogin fra en fælles web-forside og overførslen af filer. Det ville kræve en fælles webserver, hvorfra institutionerne på en sikker forbindelse kunne hente de overførte filer. Der var også enighed om, at de forskellige institutioner kunne have forskellige modeller/krav til modtagelse af digitale arkiver og dermed have behov for, at brugeren blev ledt ind på pågældende institutions egen "webside" for overførsel med pågældende institutions mere eller mindre specifikke betingelser for afleveringen. Hvordan de afleverede filer og metadata så efterfølgende behandles og af hvem (bevarings/kassationsvurderes,

normaliseres til andre formater, produceres arkiveringsversioner etc.) måtte være op til de enkelte institutioner.

Arbejdsgruppens konklusion var, at det var svært at forestille sig en enklere og mere intuitiv løsning for private personer, der ønsker at aflevere digitalt materiale til en arkivinstitution. Der var også enighed om, at SmartArkivering kunne udvikles til en fælles løsning for arkivinstitutionerne, men som primært skulle fokusere på at være et effektivt og proaktivt indsamlings-værktøj for arkivinstitutionerne samtidig med at være et tilbud til borgerne om upload af filer.

Der var derfor enighed i arbejdsgruppen om at indstille en videreudvikling af Aarhus Stadsarkivs løsning "SmartArkivering" som en fælles løsning for arkivinstitutionerne som et strategisk nøgleprojekt til Privatarkivudvalget.¹

4. Smartarkivering.dk som national platform for indsamling af digitale private arkivalier

Aarhus Stadsarkiv havde som ejer af SmartArkiverings-løsningen udtrykt interesse i at deltage i udarbejdelsen af en projektbeskrivelse for en videreudvikling af SmartArkivering som en national løsning. Stadsarkivar ved Aarhus Stadsarkiv, Søren Bitsch Christensen (der også sidder som repræsentant for ODA (fra december 2014) i Privatarkivudvalget) deltog på arbejdsgruppens 4. møde i oktober 2014. Til mødet havde Søren Bitsch Christensen udarbejdet et oplæg til projektbeskrivelse for SmartArkivering som en national løsning. Efter arbejdsgruppens diskussion af projektoplægget blev det besluttet, at en revideret projektbeskrivelse skulle fremsendes til behandling på Privatarkivudvalgets næste møde med en indstilling om, at der skulle søges om midler til gennemførelse af projektet.

Projektbeskrivelse og indstilling blev behandlet på Privatarkivudvalgets møde den 18. december 2014. Privatarkivudvalget var positiv overfor projektet, men mente at der var flere spørgsmål, der skulle afklares af arbejdsgruppen inden de kunne tage endelig stilling til en eventuel gennemførelse projektet.

På arbejdsgruppens møde i marts 2015 blev, på baggrund af Privatarkivudvalgets drøftelse af projektet i december 2014, en revideret projektbeskrivelse diskuteret. Endvidere blev der indhentet et overslag på udvikling af SmartArkivering som national løsning hos virksomheden ditmer a/S.

Den reviderede projektbeskrivelse samt prisoverslag blev herefter fremsendt til behandling på Privatarkivudvalgets møde i april 2015. Privatarkivudvalget mente, at der var behov for afklaring inden der kunne fremsendes en ansøgning om projektmidler. Arbejdsgruppen fik til opgave at afklare de udestående spørgsmål og fremsende projektbeskrivelsen til skriftlig høring til Privatarkivudvalgets medlemmer inden endelig behandling på periodens sidste Privatarkivudvalgsmøde.

På arbejdsgruppens sidste møde i september 2015 blev den reviderede oplæg drøftet, hvorefter det sendt i skriftlig høring til Privatarkivudvalgets medlemmer.

¹ Jf. punkt i kommissorium for arbejdsgruppen, hvor det er anført "at koordinere mulige fælles indsatser, herunder til PAU at indstille strategiske nøgleprojekter, der kan danne basis for nationale praksismodeller."

På Privatarkivudvalgets møde den 26. oktober 2015 blev der givet opbakning til ansøgning om midler til gennemførelse af projektet.

Projektbeskrivelse er vedlagt som bilag 1.

Prisoverslag på udvikling af SmartArkivering som national løsning er vedlagt som bilag 2.

Prisoverslag på hosting af løsning er vedlagt som bilag 3.

5. Arbejdsgruppens anbefalinger

Af hensyn til at styrke indsamlingen af private digitale arkivalier hos alle arkivinstitutionerne er det nødvendigt, at der udvikles brugervenlig og effektive indsamlingsværktøjer. Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at der bevilges midler til at gennemførelse af udvikling af SmartArkivering som en national løsning.

Såfremt udviklingen igangsættes er det endvidere anbefalingen, at arbejdsgruppen, eventuelt suppleret med et medlem fra hver af stadsarkivernes netværkssamarbejder NEA og KOMDA, fortsætter som en følgegruppe for at støtte udviklingen og implementeringen af SmartArkivering som en national løsning.

Bilag 1 - Projektbeskrivelse

Smartarkivering.dk som national platform for indsamling af digitale private arkivalier

Projektbeskrivelse

[Version 3 til Privatarxivudvalget]

Søren Bitsch Christensen, stadsarkivar, Aarhus Stadsarkiv, Peter Edelholt, Privatarxivudvalgets arbejdsgruppe for private digitale arkivalier

September 2015

I det følgende fremlægges en projektplan for etableringen af den digitale selvbetjeningsløsning Smartarkivering.dk som national platform for indsamling af digitale private arkivalier. Projektplanen tager udgangspunkt i erfaringerne med den hidtidige udgave af Smartarkivering.dk, som Aarhus Stadsarkiv udviklede til eget brug i samarbejde med Statsbiblioteket i 2013.

Projektplanen indeholder beskrivelser af den kulturhistoriske vision som svar på den digitale transformation, det nationale behov for løsningen, tilkobling til eksisterende arkivsystemer, etablering af webplatform, datasikkerhed og organisatorisk set-up af hhv. udvikling og drift. Planen indeholder også en økonomisk ramme for udvikling og drift. Kommunikationsmæssige strategier og synenergier med andre arkivhjemmesider er også beskrevet.

1. Visionen

Smartarkivering.dk skal være et effektivt og proaktivt værktøj for kulturarvsinstitutionerne til indsamling af bevaringsværdigt digitalt materiale fra borgere, organisationer, foreninger og virksomheder – både ved kampagner og ved løbende indsamling.

Indsamling via Smartarkivering.dk skal sikre, at den fremtidige historieskrivning kan bygge på et afbalanceret materiale, så offentlige dokumenter og fremstillinger suppleres og korrigeres af private fortællinger og dokumenter.

Smartarkivering.dk skal gøre det lettere for borgerne at være medskabere af fremtidens historieskrivning til gavn for den civile, lokale og statslige identitetsdannelse og samfundsforståelsen i almindelighed.

Smartarkivering.dk skal bidrage til at udvikle løsninger for kulturarvsområdet, der trækker i samme spor som offentlige digitaliserings- og kanalstrategier og dermed understøtter ambitionen om at flytte kommunikation og borgerydelser over på digitale platforme.

2. Resume af projektet

Smartarkivering.dk er en webplatform oprettet af offentlige arkiver – kommunearkiver og Rigsarkivet. Hertil kan private aflevere kopier af digitalt materiale, som de skønner, har historisk betydning.

Platformen bygger på Nem-ID til login som andre digitale offentlige selvbetjeningsløsninger og kan markedsføres på Borger.dk.

Smartarkivering.dk opbevarer ikke materialet, men sender det videre til arkiverne. Borgerne vælger selv, hvilket arkiv der skal modtage deres materiale.

De enkelte arkiver fastlægger selv, hvilke krav der skal stilles til det afleverede materiales format og beskrivelsen af det. Det giver dem mulighed for at modtage materialet med beskrivelser, der passer til deres egne registreringssystemer. Arkiverne vælger også selv, om de vil beholde materialet.

De deltagende arkiver opretter en organisation, der er ansvarlig for servicen, men arkiverne selv er dataansvarlige for det materiale, der sendes til dem, jf. persondatalovgivningen.

3. Den nationale arbejdsdeling

Det er frivilligt for private – forstået som virksomheder, enkeltpersoner, organisationer og andre civilsamfundsgrupperinger – at aflevere historisk relevant materiale til offentlige arkiver eller andre samlinger. Alligevel findes privat materiale i stort omfang i de nationale og lokale samlinger og udgør en værdifuld del af kulturarven. Meget materiale afleveres uopfordret, mens andet indgår som et resultat af langsigtede indsamlingsstrategier.

Arkiverne iagttager en arbejdsdeling, således at Rigsarkivet indsamler digitalt materiale fra landsdækkende aktører og regionale aktører med national betydning herunder forskning-, normalt efter forudgående aftaler og strategier. De andre større offentlige arkiver har tilsvarende indsamlingsstrategier for deres lokalområder, ligesom særlige sektorarkiver og samlinger også indsamler privates arkiver. Det Kongelige Bibliotek indsamler materiale fra forskere, forfattere, kunstnere og andre kulturaktører. De statsstøttede kulturhistoriske museer indsamler også arkivalier.

Rigsarkivet, arkiverne, Nationalmuseet, Kulturstyrelsen, Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket samarbejder om indsamling og bevaring af privatarkiver i Privatarkivudvalget under ledelse af Rigsarkivaren.

4. Udfordringer fra den digitale transformation

Den digitale transformation har sat nye rammer for indsamlingen af private digitale arkivalier. For det første opbevares materiale nu på digitale medier, der efter kort tid kan være svært tilgængelige, og som private derfor ofte fristes til at kassere. For det andet lægger persondatalovgivningen begrænsninger på, hvilke institutioner der – kort fortalt – har lov til at opbevare digitale arkiver med personoplysninger. For det tredje er institutionerne tvunget til at vende digitaliseringsopgaven om, så mere materiale afleveres digitalt og ikke skal efterdigitaliseres.

Rigsarkivet har udviklet afleveringsværktøjer til digitale arkiver fra folketingsmedlemmer og større private aktører. Det Kongelige Bibliotek har en løsning til arkivering af mails fra udvalgte kulturlivspersonligheder. Størstedelen af civilsamfundet står dog uden for disse ordninger. Der er derfor risiko for, at danskernes private digitale kulturarv af disse grunde for en stor del tabes på gulvet.

Engang var referater fra foreninger og politiske partier, medlemslister fra organisationer, privat korrespondance, virksomheders dokumentation, fotografier af kulturhistorisk værdi med videre nedfældet på papir. I dag er de digitale. Derfor kasseres de af borgerne, fordi bevaringsforholdene er vanskelige, og fordi mange overser, at det digitale medie også kan bære på bevaringsværdier.

En rapport – ”Privatarkivarbejdet i Danmark – Vilkår, udfordringer og anbefalinger” – udarbejdet af en arbejdsgruppe under Privatarkivudvalget i april 2015, baseret på en spørgeskemaundersøgelse til 53 arkiver, anfører som ét af deres hovedresultater:

”Nærværende undersøgelse underbygger konklusionerne i den nordiske benchmarking-undersøgelse, som blev gennemført for nogle år siden; nemlig, at der er indsamlet meget lidt digitalt skabt arkivmateriale.” (s. 39)

Der er derfor brug for en løsning, hvor borgere på eget initiativ får mulighed for at aflevere bevaringsværdigt digitalt materiale på en nem og brugervenlig måde, og som også kan anvendes som et effektivt og proaktivt indsamlingsværktøj til digitalt materiale fra organisationer, foreninger og virksomheder.

5. Erfaringer fra den eksisterende Smartarkivering.dk, der skal føres videre over i en national løsning

Materialets art: Der er afleveret ca. 1500 dokumenter, hvoraf de fleste er fotografier. Man må derfor konstatere, at der i hvert fald i en opstartsfasen stadig skal laves aftaler for at få andre materialetyper afleveret.

Materialets kvalitet: Næsten alle dokumenter er vurderet bevaringsværdige.

Materialets beskrivelse: Det er lykkedes at få borgerne til at afgive de påkrævede beskrivelser. Beskrivelserne kan rummes i standardformatet DKABM-formatet (Fælles Dansk Format for Arkiver, Biblioteker og Museer).

Materialets tilgængelighed: Borgerne blev bedt om at acceptere en åben Creative Commons-licens for ophavsret (CC-BY 3.0). Enkelte ønskede en mere restriktiv tilgængelighed.

Materialets indre sammenhæng: Brugere skal kunne vende tilbage og knytte nyt materiale til tidligere afleveringer, de har sendt til Smartarkivering.dk.

Brugen af NemID sikrer basalt set tre ting: Det forhindrer spam, hærværk og aflevering af helt irrelevant materiale. Det tilbyder en upåklagelig måde til fejlfrit at identificere unikke brugere fra gang til gang. Endeligt er det en login-proces, som langt de fleste danskere er bekendt med.

Lanceringen af digitale tilbud kræver en velgennemtænkt kommunikations- og inddragelsesstrategi.

Brugerinteraktion: Der skal være hurtige svartider, gode hjælpetekster, instruktionsvideo og et imødekomende og enkelt interface.

Smartarkivering.dk vil være effektiv både som *et stående tilbud*, som den eksisterende løsning, men den skal udbygges som en national løsning og ikke mindst have tilføjet ny funktionalitet, så den kan anvendes som et effektivt og proaktivt *indsamlingsværktøj* og som *kampagneværktøj*.

6. Platform for national løsning

I det følgende beskrives Smartarkivering.dk's grundlæggende funktionalitet. Herefter beskrives, hvordan projektet vil løse udfordringer med tilslutning til eksisterende arkivsystemer og med datasikkerhed før og under transport af data til de deltagende arkiver. Til sidst beskrives, hvordan materialet forberedes til langtidsbevaring på arkiverne.

Grundlæggende funktionalitet

Der er tale om en hjemmesideløsning med en server, hvortil borgerne efter log-in kan aflevere kopier af filer på deres harddisk, ledsaget af beskrivelser i bestemte felter. Serveren sender meddelelse om data er modtaget videre til de deltagende arkiver, der henter materialet. Alle filoverførsler sker i krypteret form.

Aflevering af materiale

På startsideen Smartarkivering.dk præsenteres brugeren for muligheden for aflevering af digitale arkiver. Herefter vælger brugeren på en menu eller fra et kort, hvilken institution de vil aflevere til, og kommer ind på en side dedikeret denne institution.

Brugerne mødes herefter af betingelser for aflevering. De enkelte arkiver fastsætter selv sine betingelser.

Brugerne vil blive spurgt om ophavsret til materialet og indestår ved deres digitale underskrift for rigtigheden af oplysningerne. Arkiverne fraskriver sig eksplicit ansvaret for forkerte oplysninger, de ikke måtte have haft grund til at betvivle.

Nogle arkiver vil betinge sig, at der foreligger en afleveringsaftale med borgeren. I disse tilfælde får borgeren tilsendt et link til en hjemmeside, hvor upload kan foretages. Dette vil blandt andet gælde for Rigsarkivet.

Det enkelte arkiv tilbyder brugeren, at man kan vælge mellem forskellige brugslicenser/adgangsbetingelser. Herefter logger brugerne ind med Nem-ID og præsenteres for de tekniske instruktioner.

Brugerne skal ledsage deres aflevering af en række, forholdsvis simple, beskrivelser af tid og sted for materialet samt en beskrivelse i fri tekst. Disse metadata skal være forenelige med det arkivsystem, arkivet anvender.

Velunderstøttede indtastninger kan ske i form af ordentlige tooltips, placeholder-tekst med hints til indtastning, autocomplete og evt. inklusion af webservices (f.eks. ved at bruge Geodatastyrelsens webservice ved indtastninger af adresser eller bruge CVR og BBR).

Der skal være mulighed for at overføre flere filer på en gang, eventuel pakket som zip-fil. Komprimeringen af filer sker enten på brugerens PC ved hjælp af støtteprogrammer eller i Smartarkivering.dk's browser.

Overførslen af filer sker i krypteret form. Som udgangspunkt modtages alle gængse formater. Det skal oplyses, at materiale med problematiske formater kan afleveres på anden måde. Som udgangspunkt har den enkelte borger ikke en afmålt kvote.

Løsningen håndterer også, at brugeren – en organisation, forening eller virksomhed – løbende kan aflevere digitalt materiale efter opfordring/aftale med en arkivinstitution.

Da ikke alle kommuner har oprettet et kommunearkiv og ikke alle stadsarkiver muligvis vil tilslutte sig Smartarkivering.dk, vil der være områder af landet, der ikke er omfattet. Rigsarkivet kan forvente øgede forespørgsler fra disse områder.

Arkiverne henter materialet hjem

Materiale indsendt via Smartarkivering.dk skal ses igennem af arkiverne, inden de tager det hjem til opbevaring.

Arkiverne modtager en notifikation, når der afleveres materiale til dem.

Gennemsynet sker i en viewer i Smartarkivering.dk's browser. Arkiverne kan kun se deres eget materiale.

Vieweren skal kunne håndtere de gængse formater.

Arkiverne bestemmer sig herefter for at beholde eller afslå materialet. Dokumenter (digitale filer) og metadata (xml-format) sendes adskilt.

Materialet slettes herefter på serveren, og brugeren underrettes.

Materialet kontrolleres (checksum) for at sikre, at det modtagne er identisk med det afsendte.

Arkiverne kan evt. opfordre brugeren til at sende materialet til et andet arkiv.

Materiale registreres hos arkiverne

Der er indgået aftaler med udviklerne af kommunearkivernes to dominerende arkivsystemer, Arkibas og Starbas. De dækker tilsammen anslået 90 % af de relevante arkiver. Systemerne forberedes, så metadata indlæses automatisk ved transport fra Smartarkivering.dk.

Rigsarkivet har en anden procedure for modtagelse af arkivalier og udvikler egen løsning til registrering i arkivsystemet Daisy.

Konsekvenser for deltagende arkivinstitutioner / langtidsbevaring / tilgængeliggørelse

De deltagende arkiver skal indrette deres organisation på flere måder som en konsekvens af Smartarkivering.dk:

De skal afsætte tid til en løbende vurdering af indkommende filer.

De skal anvende et eksisterende arkivsystem – eller selv udvikle et arkivsystem – der kan importere metadata fra Smartarkivering.dk. De fleste arkiver anvender Arkibas eller Starbas, der udvikles, så de kan passer til data fra Smartarkivering.dk. Rigsarkivet udvikler – som ovenfor nævnt – egen løsning til registrering i sit arkivsystem.

De skal kunne håndtere langtidsbevaringen og tilgængeliggørelsen af de bevaringsværdige filer. Det vil være naturligt for det enkelte arkiv at indlemme denne opgave i de eksisterende digitale arkiveringssamarbejder KOMDA (Kommunal Digital Arkivering) og NEA (Netværket Elektronisk Arkivering). KOMDA og NEA inddrages i udviklingsfasens følgegruppe.

7. Udviklingsfase for en national platform

Privatarkivudvalget er projektansvarlig og udpeger en projektleder.

Projektet udvikles i et samarbejde mellem en ekstern leverandør [ditmer a/s] på grundlag af en kravspecifikation.

Der nedsættes en arbejdsgruppe bestående af projektleder og medlemmer af Privatarkivudvalgets udvalg for private digitale arkivalier, suppleret af repræsentanter for de to førende samarbejder for digital bevaring, KOMDA og NEA, samt Arkibas, der refererer til Privatarkivudvalget.

8. Dataansvar og persondata

Det følger af Datatilsynets retningslinjer, at en digital løsning som Smartarkivering.dk, der behandler persondata, skal have en dataansvarlig.

Når bruger har valgt arkiv og overført data til det valgte arkiv, er det modtagende arkiv dataejer af og dataansvarlig for data.

Alle deltagende arkiver skal inden ibrugtagning af servicen Smartarkivering.dk foretage anmeldelse til Datatilsynet.

9. Driftsorganisation

De deltagende arkiver udarbejder vedtægter for samarbejdet.

Der nedsættes en følgegruppe med relevante interessenter, der forestår den daglige drift og administration.

De deltagende arkiver betaler en licens for at være tilsluttet. Licensen dækker administration, serverdrift og opdateringer af hjemmesiden. Der hensættes midler til vedligeholdelse af software mv.

Arkiverne kan altid vælge at sætte deres deltagelse på stand-by.

I tilfælde af servicens ophør eller overdragelse til anden driftsansvarlig overgives kildekoden i public domain.

10. Kommunikation af færdig løsning

Smartarkivering.dk markedsføres dels som en nyhed ved igangtagningen, dels løbende, dels som kampagneværktøj.

Ved ibrugtagning kommunikeres nyheden i landsdækkende og lokale medier gennem eksisterende mediesamarbejder og nye aftaler.

Som løbende kommunikation anvendes eksisterende synlige platforme som Arkiv.dk (Danmarks mest synlige digitale platform for historie), Rigsarkivets hjemmeside, de deltagende arkivers hjemmesider og eksempelvis www.historieonline.dk.

Selvbetjeningsløsningen søges optaget på Borger.dk og tilsvarende kommunale portaler.

Som kampagneværktøj tages Smartarkivering.dk i brug til indsamling af arkiver om et særligt tema. Temaet organiseres nationalt af de to arkivorganisationer Organisationen Danske Arkiver og Sammenslutningen af Lokalararkiver i samarbejde med institutioner i Privatarkivudvalget.

11. Udviklingsplan

Udviklingen forventes at kunne gennemføres over 15 måneder. Udviklingen finder sted efter et agilt projektforsløb med flg. overordnede milepæle:

1.-3. måned Dialog med eksisterende arkivsystemejere og andre interessenter.

4.-10. måned Indgåelse af aftale med udvikler. Løbende udarbejdelse af kravspecifikation og efterfølgende agil systemudvikling.

7.-10. måned Udvikling af løsning.

Udarbejdelse af indkomstskemaer for de deltagende arkiver.

11.-12. måned Implementering og test.

13.-15. måned Kommunikation og afrapportering.

12. Udviklingsøkonomi

Udarbejdelse af hjemmesiden Smartarkivering.dk (udvikling, implementering, tests), jf. overslag fra ditmer a/s:

Systemudvikling + option 1, 2 og 3	667.950 kr.
Projektomkostninger	100.000 kr.
Projektleddelse, evt. frikøb	50.000 kr.

Implementering af løsningen:

Etablering af abonnementsordning, metadataschemaer	100.000 kr.
Tilretning af Arkibas til automatisk import af metadata, jf. overslag fra ditmer a/s	109.500 kr.
Tilsvarende for Starbas	109.500 kr.
Projektomkostninger hertil	50.000 kr.
Informationsmateriale	50.000 kr.

Installation af løsning

Hardware	50.000 kr.
Installation og opsætning af firewall mm.	50.000 kr.
Codereview	50.000 kr.
Sikkerhedsscanning	30.000 kr.
I alt	1.416.950 kr.

Alle priser er eksklusiv moms.

13. Driftsøkonomi

Der er indhentet tilbud hos ditmer a/s på hosting af server hos ekstern leverandør:

Serverdrift:	30.000 kr. årligt
Øvrige omkostninger (anslået):	
Administration, vedligeholdelse og fremtidig udvikling:	50.000 kr. årligt

National platform til indsamling af digitale arkivalier

Privatarkivudvalget

Dokumentversion 1.00 (2015-04-12 / SEL)

ditmer a/s
Søren Frichs Vej 44D
DK-8230 Åbyhøj

Telefon : +45 87 34 44 54
Fax : +45 87 34 00 75
CVR : 26 09 72 74
e-mail : info@ditmer.dk

www.ditmer.dk

1. Kort beskrivelse af - og overslag på - national platform til indsamling af digitale arkivalier

1.1. Om dette dokument

Dette dokument indeholder en kort løsningsbeskrivelse og et overslag på udviklingen af et system til indsamling og modtagelse af digitale arkivalier.

Løsningsbeskrivelsen og overslaget er baseret på viden, som er afledt af mødet den 10. april 2015 mellem Peter Edelholt (Rigsarkivet), Søren Bitsch Christensen (Aarhus Stadsarkiv) og ditmer a/s.

2. Løsningsbeskrivelse

Løsningen er et webbaseret system til indsamling og aflevering af arkivalier i digital form fra privatpersoner, foreninger og virksomheder. Løsningen skal gøre det så enkelt og lettilgængeligt som muligt for både de afleverende parter og de modtagende arkiver.

Systemet skal understøtte to overordnede processer: indsamling og modtagelse.

Systemet tænkes opbygget som et website med en bagvedliggende database, som skal indeholde metadata og dokumenter indtil de modtages af arkiverne.

2.1. Indsamling af materiale fra offentligheden

Løsningen skal gøre det muligt for private personer og virksomheder (herefter: "brugeren"), på enkel og overskuelig vis, at aflevere digitale dokumenter og metaoplysninger om disse hos det rette arkiv (herefter: "arkivet").

2.1.1. Processen

Brugeren skal vælge hvilket arkiv materialet skal formidles til, evt. via et kortvisning med dækningsområder for de enkelte arkiver.

Når arkivet er valgt skal betingelser for aflevering til det pågældende arkiv forevises brugeren, og denne skal acceptere betingelserne for at gå videre. Et referencenummer fra arkivet kan evt. kræves som et led i afleveringsprocessen.

Brugeren mødes af arkivets logo og evt. en specifik vejledning skrevet af arkivet selv.

Efter accept af betingelser ledes brugeren til NemLog-in hvor han identificerer sig selv med NemID og dirigeres tilbage til løsningen.

Tilstrækkeligt identificeret og affundet med betingelser for aflevering, mødes brugeren af valg omkring hvilke typer arkivalier, der afleveres, og herefter en passende formular til indtastning af metaoplysninger om det afleverede dokument – f.eks. felter som årstal, beskrivelse, titel. Felter tænkes at være et udsnit, som kan gå på tværs af de forskellige systemer, hvori dataene skal importeres.

Det kan være en mulighed at aflevere både enkelte stykker materiale med hvert sine metadata og hele serier med samlede metadata.

2.1.2. Upload af materialet

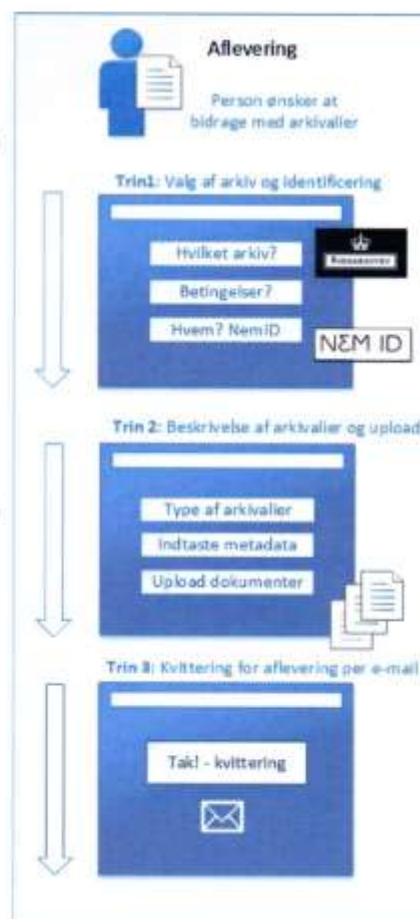
Det vil være muligt at uploade et ubestemt antal dokumenter, og grænsen sættes i teorien af brugerens internetforbindelse og hans tålmodighed – i praksis vil en moderne forbindelse på 10 mbit f.eks. kunne uploade 50 billeder à 5 MB pr. stk. på ca. 5 minutter.

2.1.3. Store dokumenter / behov for checksum

Hvis der viser sig et behov for at uploade væsentligt større dokumenter end 20-30 MB, eller der ønskes at benytte en checksum for at sikre dokumenternes integritet, kan der tænkes flere alternative løsninger.

Checksum/upload i browser

Checksum understøttes direkte af de allernyeste browsere som understøtter HTML5 formatet, men mange brugere benytter fortsat browsere uden understøttelse, og man risikerer at afskære mange muligheden for at uploade.

Checksum/upload fra Windows-program

Et alternativ kunne være et lille Windows-program til at pakke, lave checksum af og uploade selv meget store filer på en robust måde.

2.2. Modtagelse af det afleverede materiale hos arkiverne

Løsningen skal gøre det muligt for de tilmeldte offentlige arkiver at logge på systemet og få et overblik over det materiale, som er blevet indsamlet og afleveret til det pågældende arkiv.

2.2.1. Processen

Arkivet logger på systemet og får med det samme et overbliksbillede, f.eks. en liste, over det indsamlede materiale.

Fra overbliksbilledet kan hver aflevering åbnes og nærstuderes i billedeform direkte i browseren, for de dokumenttyper hvor en konvertering er mulig. Således kan arkivet direkte i løsningen træffe en beslutning om, hvorvidt materialet er værd at beskæftige sig yderligere med, eller om det blot skal slettes.

Hvis materialet har interesse, kan det downloades i en samlet .zip-pakke, hvor alle dokumenter indgår sammen med metaoplysningerne om materialet. Metaoplysningerne kan med fordel gemmes som en XML-fil.

Dokumenterne vil da kunne nærstuderes lokalt i arkivets egen viewer i fuld opløsning, og vil herfra kunne videreimporteres til arkivets registreringssystem, såfremt dette understøtter import af metadata og dokumenter.

Hvis afleveringen accepteres, kan det herefter slettes fra indsamlingsplatformen.

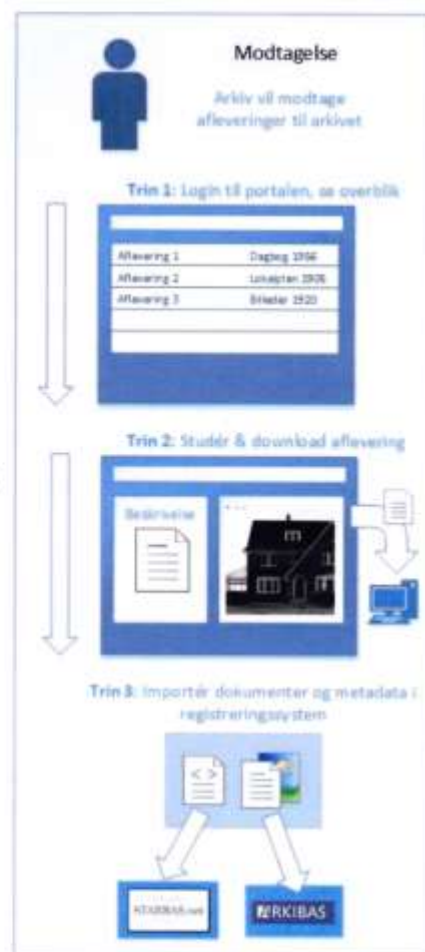
2.3. Øvrigt

2.3.1. Import i registreringssystem

Importen af de modtagne afleveringer i arkivernes registreringssystemer skal håndteres i hvert registreringssystem. Se option for udvikling af Arkibas 5 til import af aflevering.

2.3.2. Kvitteringer til brugeren

Systemet kan afsende kvitteringer til brugeren, f.eks. når brugeren indsender materialet til arkivet, når arkivet godkender afleveringen, eller hvis den skulle blive afvist, så brugeren automatisk holdes informeret.

2.3.3. Administratoradgang for systemejer

Det vil være muligt for systemejer at logge på systemet med henblik på at se et overblik over arkiverne, hvor mange afleveringer de hver især har ventende, og for at oprette/nedlægge arkiver i systemet.

2.4. **Overslag**

Overslaget er et groft estimat baseret på den viden ditmer a/s har på nuværende tidspunkt. Timeprisen på kr. 1.095,- ekskl. moms er den nuværende timepris, som må formodes at blive indeksreguleret i fremtiden.

2.4.1. Systemudvikling inkl. kommunikation, møder

Indeholder al systemudvikling, møder, projektstyring, installation, fejlrettelser. Dette punkt er eksklusive nedenstående optioner, som skal læses som tillæg.

Overslag: 390 timer à kr. 1.095,- ekskl. moms ~ **kr. 427.050,-**

2.4.2. Option 1: kortindgang til arkiverne for brugere

En kortvisning f.eks. på forsiden af portalen som tillader brugerne at finde frem til det relevante arkiv ud fra geografisk inddeling af arkivernes dækningsområder.

Overslag: 30 timer à kr. 1.095,- ekskl. moms ~ **kr. 32.850,-**

2.4.3. Option 2: konvertering af dokumenter i afleveringerne til visning i website

Konvertering af alle uploadede dokumenter i afleverede arkivalier, så arkiverne kan studere afleveringernes dokumenter direkte i browseren.

Overslag: 40 timer à kr. 1.095,- ekskl. moms ~ **kr. 43.800,-**

2.4.4. Option 3: Windows-program til pakning, checksum og upload af store dokumenter

Hvis der findes et behov for upload af mange rigtigt store dokumenter, og/eller der ønskes at benytte checksum for alle brugeres upload, kan der udvikles et "uploaderprogram" som køres fra brugerens lokale PC.

Programmet vil kunne pakke, køre checksum og uploade endog selv meget store filer.

Overslag: 150 timer à kr. 1.095,- ekskl. moms ~ **kr. 164.250,-**

2.4.5. Option 4: Import af afleverede dokumenter i Arkibas 5

Det er svært at give et præcist overslag, da opgaven kan løses på mange måder, så dette overslag er noget løst.

Vi forestiller os at man uploader en eller flere afleveringer fra indsamlingsportalen til Arkibas 5 i form af .zip-pakker med både metadata og dokumenter for hver aflevering. Efter upload får man mulighed for at se konsekvenserne hvis importen fortsættes, og at vælge om der skal importeres til indkomstjournal og/eller reelle registreringer.

Overslag: 100 timer à kr. 1.095,- ekskl. moms ~ **kr. 109.500,-**

2.4.6. Serverpriser

Hosting hos ditmers hostingpartner Athena koster kr. 1.700,- ekskl. moms. / måned for den billigste/mindste mulige hostingløsning.

Tilbud på hosting af indsamlingsplatform

Privatarkivudvalget

Dokumentversion 1.00 (2015-11-01 / SEL)

ditmer s/r
Søren Frichs Vej 44D
DK-8230 Åbyhøj

Telefon : +45 87 34 44 54
Fax : +45 87 34 00 75
CVR : 26 09 72 74
e-mail : info@ditmer.dk

www.ditmer.dk

1. Tilbud

1.1. Om tilbuddet

Dette tilbud gælder hosting af system til indsamling af digitale arkivalier.

Systemet er endnu ikke udviklet, og hostingløsningen sammensættes derfor efter de systemkrav, vi af erfaring fra lignende systemer og trafikscenarier forventer bliver relevante.

Ændres forudsætningerne for projektet væsentligt, kan der opstå behov for at tilpasse hostingløsningen og dermed prisen.

1.2. Pris

Prisspecifikation for den samlede hostingløsning per måned:

- **kr. 1.700,-** ekskl. moms for serverdrift, overvågning og trafik
- **kr. 800,-** ekskl. moms for 200 GB fillager inkl. daglig backup

Samlet pris per måned for hosting og backup:

kr. 2.500,- ekskl. moms.

1.3. Specifikationer

1.3.1. Geografisk placering af maskiner og data

Alle maskiner og data befinder sig i Danmark.

1.3.2. Backup

Der foretages daglig backup af både fillager og databaser med minimum 7 dages opbevaring.

1.3.3. Overvågning og responstid

Hostingcenteret notificerer ditmer om driftforstyrrelser. Her ud over opsættes en ping-service som en sekundær advarselsforanstaltning.

Ditmer reagerer – for medgået tid – proaktivt på driftforstyrrelser i videst muligt omfang indenfor normal arbejdstid (kl. 8-16 på hverdage). Er der krav om mere faste bestemmelser for responstid, tidsrum og pris er det muligt at indgå en supportaftale efter nærmere aftale.

1.3.4. Serverspecifikationer

Indsamlingsplatformen hostes på 2 servere. Diskplads-specifikationen skal forstås som samlet diskplads under daglig backup som er til rådighed for systemet.

Rolle	Operativsystem	Programmel	CPU	RAM	Diskplads
Web og fillager	Windows Server 2012	Internet Information Server 8.0	1 kerne	4 GB	200 GB
Database	Windows Server 2008 R2	Microsoft SQL Server	2 kerner	16 GB	10 GB

1.3.5. Vedligehold af servere

Inklusiv i hostingydelsen er løbende vedligehold af servere og installation af kritiske softwareopdateringer.

1.3.6. Opskalering

Serverne kan efter behov skaleres op for at imødegå evt. stigende trafikmængder, f.eks. med ekstra CPU kerner, mere RAM eller mere diskplads.

Prisen for opskalering afklares hvis behovet opstår.

Privatarkivarbejdet i Danmark

-

Vilkår, udfordringer og anbefalinger

En redegørelse fra Arbejdsgruppen vedrørende indsamling og prioritering af landsdækkende, regionale og lokale forenings- og organisationsarkiver

April 2015, revideret oktober 2015

Indhold

Den korte version af rapporten	40
Indledning	42
Lidt om privatarkivsamarbejde siden 1992	43
Hvem er blevet spurgt?	45
Kort om de deltagende aktører	45
Om spørgeskemaet samt det modtagne antal besvarelser	46
Hvad de adspurgte svarede	47
Spørgsmål 1: Papirarkivalier og digitalt skabte arkivalier	47
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	48
Organisationen Danske Arkiver – ODA	48
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	48
Delkonklusion	49
Spørgsmål 2: Kassation i privatarkivmateriale	49
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	50
Organisationen Danske Arkiver - ODA	51
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	51
Delkonklusion	51
Spørgsmål 3: Kompetencer og uddannelse	52
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	53
Organisationen Danske Arkiver – ODA	53
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	54
Delkonklusion	55
Spørgsmål 4: Medarbejderressourcer	56
Spørgsmål 5: Indsamling af privatarkiver	56
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	57
Organisationen Danske Arkiver – ODA	57
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	59
Delkonklusion	59
Spørgsmål 5a: Indsamling af privatarkiver, ordning og registrering	60
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	60
Organisationen Danske Arkiver – ODA	62
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	63
Delkonklusion	63
Spørgsmål 6: Udgifter ved modtagelse af privatarkiver	64
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	64
Organisationen Danske Arkiver – ODA	64
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	64
Delkonklusion	64
Spørgsmål 7: Formidling af privatarkiver samt 7a: Formidlingspraksis	65
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	65
Organisationen Danske Arkiver – ODA	66
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	67
Delkonklusion	67
Spørgsmål 8: Økonomi	67
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	68
Organisationen Danske Arkiver - ODA	68
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	68

Delkonklusion	68
Spørgsmål 9: Samarbejde med andre institutioner	68
Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA	69
Organisationen Danske Arkiver – ODA	69
Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet	69
Delkonklusion	69
Spørgsmål 10: Hvad har vi ikke spurgt om	70
Undersøgelsens fem hovedresultater	70
1. Organisationsstrukturerne hæmmer udsynet til de universelle udfordringer	71
2. Én fælles søgeportal; brugerne vil have resultater, ikke lange forklaringer	72
3. Den digitale arkivdannelse kræver nytænkning	72
4. Videndeling, best practises, samarbejde og synergi	74
5. Søg inspirationen uden for det vante	76
Afrunding	77
Bilag 1 Arbejdsgruppens sammensætning	78
Bilag 2 Spørgeskemaet	79

Den korte version af rapporten

I 2014-15 gennemførtes en spørgeskemaundersøgelse hos et udsnit af cirka 600 arkivinstitutioner, der indsamler og bevarer privatarkiver. Resultatet af det efterfølgende analysearbejde findes i denne rapport. Der har været to overordnede formål med undersøgelsen. Dels at tilvejebringe et nuanceret og kvalificeret kendskab til de udfordringer, som opleves i privatarkivarbejdet, således at der kan afdækkes og peges på løsninger, som kan forbedre arbejdet til gavn for arkivinstitutioner og brugere. Dels at skaffe et vidensgrundlag, som kan inddrages i en eventuel kommende arkivlovsrevision, hvis privatarkivarbejdet skal vurderes i den sammenhæng.

I 2008-10 gennemførtes en nordisk benchmarkingundersøgelse af privatarkivarbejdet. Arbejdsgruppen har valgt at skele til den nordiske undersøgelse for at kvalificere og kvalitetssikre besvarelsene. Det er gjort ved at læne sig op af spørgsmålsgrupperne, men også at øge detaljeringsgraden i de enkelte spørgsmålsgrupper.

De deltagende arkivinstitutioner har svaret på spørgsmål om både papirarkivalier og digitale arkivalier; herunder kassation og indsamlingspolitik, om kompetencer og uddannelse, medarbejderressourcer, ordning og registrering samt tilgængeliggørelse, formidling, udgifter ved modtagelse og ansøgninger om økonomiske tilskud samt samarbejde med andre institutioner.

De i alt 53 adspurgte arkivinstitutioner er opdelt i tre grupper; 24 arkiver fra S sammenslutningen af Lokalarkiver, 25 arkiver fra Organisationen Danske Arkiver samt øvrige arkiver; Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, Det danske Udvandrerarkiv, Det Kongelige Bibliotek, Rigsarkivet. Der indkom i alt 44 besvarelser fordelt med 20 fra arkiver i S sammenslutningen af Lokalarkiver og 20 fra arkiver i Organisationen Danske Arkiver samt fire fra gruppen af øvrige arkiver.

Undersøgelsen viser klart, at de to største udfordringer er, at der kun er indsamlet ganske lidt digitalt skabte private arkivalier og at de fleste gerne vil løfte opgaven, men ikke kan. Årsagerne er flere. Blandt andet, at arkivinstitutionerne mangler kompetencer i og en løbende opdateret viden om digitale arkivalier, herunder om langtidsbevaring og tilgængeliggørelse. Der savnes værktøjer, der er tilpasset arkivdannelsen hos private aktører og som arkivinstitutionerne kan tilpasse til de muligheder og ressourcer, som institutionen har.

Gør det så noget, at der ikke er indsamlet særligt mange digitale privatarkiver? Manglende indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af digitalt skabte privatarkiver vil true forskningens muligheder for at udforske og kortlægge både fortidens og nutidens samfundsmæssige udvikling. En samfundsrelevant og -udviklende forskning kan ikke alene ske på basis af arkivalier fra den offentlige sektor, fordi den kun omfatter lidt af det, som sker på privat initiativ, imellem og i de individer, der tilsammen udgør det danske samfund.

Arbejdsgruppen har inddelt undersøgelsens resultater i fem hovedgrupper som meget kort gengives her.

For det første spænder den nuværende organisering af privatarkivarbejdet ben for en hensigtsmæssig vigtig udvikling af arbejdet. Mere end 600 arkivinstitutioner indsamler og opbevarer privatarkiver. Hertil skal lægges et ukendt antal forskningsinstitutioner mv. Der er intet overblik over det samlede antal privatarkiver, hverken papirarkivalier eller digitale arkivalier. Nogle få af de mange arkivinstitutioner har

lovhjemmel til ikke blot at indsamle, men også at opbevare digitale personhenførbare data. Det er nødvendigt, at arkivorganisationerne og arkivinstitutionerne finder nye samarbejdsformer. Fokus skal skifte fra, hvem der har lovhjemmel til opbevare digitalt skabte arkivalier til et samarbejde, der sikrer, at de væsentlige digitalt skabte arkivalier indsamles, bevares og gøres tilgængelige.

For det andet viser undersøgelsen, at det er svært at være arkivbruger i Danmark. Der eksisterer adskillige databaser, som bruges af lokalarkiver, stads- og kommunearkiver, museer, Rigsarkivet, Det Kongelige Bibliotek m. fl. Oplysningerne om mange af de indsamlede arkiver (både offentlige og private) er således til rådighed, men ikke på en måde, som gør det let at få et overblik, endsige at finde de rette arkivalier. Indsamling og bevaring af arkivalier, papir som digitale, koster mange penge. Derfor skal der udvikles en fælles søgeportal for alle danske arkiver. Det vil understøtte dels brugen af arkivalierne, dels at institutionernes viden om arkivalierne deles med omverden i højere grad end i dag.

For det tredje skal der tænkes nyt i relation til samarbejde om digitale arkivalier. Det gælder både kompetenceudvikling, vedligeholdelse af disse, udviklingsopgaver på det digitale indsamlings-, bevarings- og tilgængeliggørelsesområde. Disse samarbejder skal understøtte, at den digitale indsamling og bevaring kommer i gang for alvor i Danmark.

For det fjerde skal videndeling i fokus arkivinstitutionerne. Undersøgelsen viser, at der allerede lokalt findes flere samarbejder og velfungerende netværk. Men i besvarelsene efterlyses mere videndeling og samarbejde.

For det femte opfordrer arbejdsgruppen til at trække på erfaringer fra blandt andet fra Norge, Sverige og Finland. Her anvendes særlige puljer blandt andet til at støtte udviklingsprojekter og store registreringsopgaver. Tilsvarende kunne en tilsvarende pulje anvendes til at sætte gang i den ønskede, men også nødvendige, udvikling på privatarkivområdet i Danmark.

Indledning

I Danmark er arkivlandskabet sammensat af cirka 600 egentlige arkivinstitutioner, bestående af Rigsarkivet, stadsarkiver (arkivlovens § 7), lokalarkiver, specialarkiver som Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt Det danske Udvandrerarkiv. Hertil kommer et ukendt antal arkivindsamlende og -opbevarende biblioteker, og hvor Det Kongelige Biblioteks (primært håndskriftssamlingen) udgør den største samling privatarkiver. Både offentlige, statsanerkendte og private museer samt universiteter, foreninger m.fl. modtager og opbevarer privatarkiver af faglig eller lokal relevans og interesse.

Det er uvist, hvor stort omfanget af disse indsamlede privatarkiver reelt er. Det er ligeledes ukendt, hvor mange privatarkiver der er tale om, samt hvorvidt de enkelte opbevarende institutioner har ressourcer og kompetencer en hensigtsmæssig og sikker bevaring samt til at stille materialet til rådighed for historisk interesserede. Der findes heller ikke et samlet billede af, om de opbevarende institutioner selv anvender det indsamlede materiale til at understøtte eller skabe en historisk interesse, og på hvilken måde de i så fald gør det.

Arbejdsgruppens målsætninger med undersøgelser har været følgende:²

1. Kortlægning af udfordringer i det danske arkivlandskab (lokalarkiver, stadsarkiver samt nationale kulturinstitutioner som fx Det Kongelige Bibliotek, Nationalmuseet og Rigsarkivet). Formen skal være et spørgeskema til et større antal udvalgte arkivinstitutioner med det formål at få et nuanceret og kvalificeret kendskab til de udfordringer som opleves i dag. Målet skal være at afdække og pege på løsninger, der fremadrettet stiller privatarkivarbejdet bedst muligt i forhold til de rammer, der er for privatarkivarbejdet. Løsninger, der handler om langt mere end blot at tilføje flere penge, men måske snarere baner vejen for en bedre udnyttelse af allerede eksisterende viden og erfaringer og derigennem skaber mulighed for at øge kvaliteten i privatarkivarbejdet på de mange arkivinstitutioner.
2. Denne kortlægning tjener både en selvstændig funktion i udviklingen af privatarkivarbejdet i Danmark, men redegørelsen for problemstillinger og løsningsmuligheder kan også fungere som forberedelse til arbejdet med en kommende arkivlovsrevision, så der bliver et videngrundlag at inddrage, når privatarkivarbejdets udfordringer og udvikling skal vurderes.

På de følgende sider vil vi redegøre for den gennemførte undersøgelse og for undersøgelsens resultater. Sidst i rapporten peger vi på mulige indsatsområder. De er initieret dels direkte, dels indirekte af spørgeskemabesvarelsenerne og håbet er, at de vil understøtte det videre arbejde med de to ovenstående målsætninger.

Denne rapport kan kun udarbejdes, fordi hovedparten af de adspurgte institutioner tog sig tid til at besvare skemaet. Arbejdsgruppen ønsker derfor at takke:

Arkiver fra Sammenslutningen af Lokalarkiver: Allesø-Broby-Næsby Lokalarkiv, Ansager Lokalhistoriske Arkiv, Asperup-Rørslev Lokalhistoriske Arkiv, Beder-Malling Egnarkiv, Brabrand-Årslev Lokalhistoriske Arkiv, Dalum-Hjallese Lokalarkiv, Lokalhistorisk Arkiv for Ellidshøj, Svenstrup og Godthaab Sogne, Lokalhistorisk Arkiv Fredericia og Omegn, Lokalhistorisk Arkiv for Frejlev, Nørholm og Sønderholm Sogne,

² Fra mødereferat, dateret d. 7. marts 2013

Historisk Arkiv for Haderslev Kommune, Hvidebæk Lokalhistoriske Arkiv, Kerteminde Egns- og Byhistoriske Arkiv, Nr. Lyndelse Sogns Lokalhistoriske Arkiv, Nyborg Lokalhistoriske Arkiv, Odense Stadsarkiv, Paarup Lokalhistoriske Arkiv, Skovlund Sognearkiv, Stubbekøbing Lokalhistoriske Arkiv, Sønderød Lokalhistoriske Arkiv, Vordingborg Lokalhistoriske Arkiv.

Arkiver fra Organisationen Danske Arkiver: Aalborg Stadsarkiv, Aarhus Stadsarkiv, Ballerup Stadsarkiv, Bornholms Ø-arkiv, Egedal Arkiver og Museum, Fredensborg Arkiverne, Frederiksberg Stadsarkiv, Stadsarkivet for Frederikssund, Lokalhistorisk Arkiv i Gentofte, Gladsaxe Byarkiv, Greve Lokalhistoriske Arkiv på Greve Museum, Byarkivet i Horsens, Forstadsmuseet i Hvidovre, Kolding Stadsarkiv, Københavns Stadsarkiv, Køge Byhistoriske Arkiv, Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune, Grenå Egnsarkiv, NæstvedArkiverne, Randers Stadsarkiv, Historiens Hus - Ringsted Museum og Arkiv, Silkeborg Arkiv, Slagelse Arkiverne, Tårnby Kommunes Stads- og Lokalarkiv, Vejle Stadsarkiv.

Andre arkiver: Det Kongelige Bibliotek, Det danske Udvandrerarkiv, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt Rigsarkivet.

Lidt om privatarkivsamarbejde siden 1992

Hvorfor interesserer Arbejdsgruppen vedrørende indsamling og prioritering af landsdækkende, regionale og lokale forenings- og organisationsarkiver sig overhovedet for, hvordan arkivindsamlende og -opbevarende institutioner i Danmark arbejder med privatarkiver, hvilke rammer de har for arbejdet, og hvordan arbejdet kan ændres og forbedres? Det må vel være op til den enkelte institution at afgøre?

Siden 1992 er der i samarbejde mellem Privatarkivudvalgets medlemmer, som repræsenterer de mange førnævnte arkivindsamlende og -opbevarende institutioner, taget adskillige initiativer til at understøtte samarbejde samt til at koordinere og synliggøre det landsdækkende privatarkivarbejde. Det gøres uden at skele til, hvorvidt det er lokale, kommunale eller statslige institutioner, som udfører det. På forskellig måde er der således tilvejebragt løsninger, som har kunnet anvendes direkte af den enkelte institution eller har kunnet inspirere til andre løsninger. Samarbejdet i Privatarkivudvalgets arbejdsgrupper fører fagpersoner sammen, som hver især bidrager med unikke erfaringer, viden om og kompetencer på delområder af privatarkivarbejdet, og som søges anvendt til at skabe løsningsmuligheder, der kan anvendes af så mange som muligt.

Arbejdsgruppen står på skuldrene af flere samarbejdsprojekter i Privatarkivudvalgs regi. Nedenfor skal nævnes et par af dem, hvoraf nogle allerede forekommer bedagede, men som - dengang de kom til verden - var udtryk for et stort skridt fremad. Arbejdsgruppen ønsker at bidrage til den fortsatte udvikling af privatarkivopgaven. Ikke nødvendigvis gennem enkelte store forandringsprojekter, men først og fremmest gennem at pege på flere områder, hvor mindre, let implementerbare tiltag kan lette og forbedre arbejdet mest muligt for så mange som muligt. Håbet er, at institutionerne og medarbejderne i kølvandet herpå vil få mulighed for at se på opgaven med nye øjne og lyst til at udvikle privatarkivarbejdet endnu mere til gavn for institutionen selv, for arkivbrugerne og historieaftagerne i institutionens omverden.

Fordelingslisterne

Omkring midten af 1990'erne kom fordelingslisterne til verden. Listerne var en konsekvens af historiske uklarheder om opgave- og ansvarsfordelingen blandt de institutioner, der indsamlede privatarkiver. På

listerne kunne arkivinstitutionerne forvisse sig om, hvem der efter den indgåede aftale havde en særlig forpligtelse til at arbejde for at få bevaret arkivet efter en privat institution. Hvis denne viste sig interesseret i at aflevere sit historiske materiale til en anden arkivinstitution, så skulle det efterkommes. En ny arbejdsgruppe under Privatarkivudvalget 2008-2011 fik til opgave at arbejde med en revision af listerne, men konkluderede i sin afsluttende rapport, at der ganske vist er mange arkivinstitutioner i Danmark, men der er også tilsvarende mange organisationer, foreninger og virksomheder at bevare arkivalier fra. Udfordringen er i dag snarere, hvordan arkivinstitutionernes sparsomme ressourcer kan anvendes bedst til at indsamle det mest værdifulde. Opgaven blev overleveret til den nuværende arbejdsgruppe.

DanPa

I 1999 kom DanPa til verden. Det nyskabende ved DanPa var, at for første gang kunne historisk interesserede via internettet på et website orientere sig om, hvilke privatarkiver der var indsamlet og tilgængelige for historisk forskning, uanset om de lå hos en statslig kulturinstitution, et lokalarkiv, specialarkiv eller et statsanerkendt museum. Selv om DanPa var et kvantespring i synliggørelsen og anvendelsen af de bevarede privatarkiver, så voksede træerne desværre ikke ind i himlen. Ikke alle arkivopbevarende institutioner var repræsenteret i DanPa og registreringerne viste kun et øjebliksbillede, idet DanPa ikke blev løbende opdateret med nytilkomne data fra de enkelte institutioner.

DanPa er efterfølgende blev tilrettet og opdateret og suppleres nu af SLA's Arkiv.dk, der blev lanceret i februar 2015. Arkiv.dk er bygget ovenpå registreringssystemet Arkibas, opdateres løbende og har deltagelse fra de fleste af organisationens godt 550 medlemsarkiver samt af yderligere 40-50 arkiver, virksomheder, organisationer m.fl. I kombination med Rigsarkivets Daisy, en række større arkivers Starbas, Kulturstyrelsens nuværende database Regin, der i 2016 afløses af Sara, samt søgesiderne for hhv. Det danske Udvandrerarkiv og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv og flere andre, så er de historisk interesserede i dag bedre stillet end nogen sinde før, når det gælder muligheden for at undersøge, hvilke privatarkiver som er indsamlet, og hvor de opbevares. En fælles arkivportal har været på tale, blandt andet på Organisationens Danske Arkivers årsmøde i 2014, men er dog i skrivende stund endnu ikke udmøntet i et konkret udviklingsprojekt.

I april 2015 blev DanPa udsat for et hackerangreb og portalen blev efterfølgende lukket. Det er besluttet, at hjemmesiden ikke genåbnes i den nuværende form.

Privatarkivudvalgets fokus på digitalt skabte private arkivalier

De digitalt skabte private arkivalier er en anden og stor udfordring, som Privatarkivudvalget adresserede i starten af det nye århundrede. Tilvejebringelsen af de fornødne kompetencer, udstyr og opbevaringsforhold udgør en omkostning af så væsentligt omfang, at mange arkivindsamlende institutioner ikke kan honorere det. I 2008 kunne Rigsarkivet (nu Rigsarkivet) præsentere SABA (Statens Arkivers Basale Arkivværktøjer), der stilles gratis til rådighed for alle. Udviklingsprojektet blev sat i gang, efter at

Privatarkivudvalget i sin rapport af 2004 havde peget på behovet for at få udviklet indsamlingsværktøjer for at kunne bevare den digitale kulturarv, inden for meget ville gå tabt.

Privatarkivudvalget arbejder videre med den digitale udfordring og har bibeholdt en arbejdsgruppe, som indhenter erfaringer fra arbejdet med indsamling og bevaring af digitale arkivalier. Seneste forslag er en

videreudvikling af et allerede eksisterende værktøj, SmartArkivering, der er udviklet af Aarhus Stadsarkiv til håndtering af indsamling af digitale arkivalier.

Hvem er blevet spurgt?

Formålet med undersøgelsen er at få kortlagt de væsentlige og generelle udfordringer, ikke at få alle både store og små, generelle og specifikke problemstillinger frem i lyset. I arbejdsgruppen har der været enighed om, at dette formål kunne indfries gennem at udvælge nogle arkivinstitutioner, der forventes at kunne svare fyldestgørende på såvel egne som andres vegne.

Arbejdsgruppen har sendt spørgeskema til følgende foreninger og enkeltaktører:

Sammenslutningen af Lokalarkiver: 24 medlemsarkiver

Organisationen Danske Arkiver: 25 medlemsarkiver

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Det danske Udvandrerarkiv

Det Kongelige Bibliotek

Rigsarkivet

Det vides med sikkerhed, at der opbevares privatarkiver på andre typer institutioner, men ikke præcist hvilke eller hvor meget. Det blev alligevel drøftet, hvorvidt andre aktører som for eksempel som museer, universiteter, folkebiblioteker m.fl. skulle inddrages. Drøftelserne af fordele og ulemper, samt om der ville være væsentlige gevinster ved at inddrage disse aktører, mandede ud i, at den oprindelige beslutning blev fastholdt; at undersøgelsens mål alene er at kortlægge væsentlige fælles udfordringer, og at dette kan gøres ved at spørge de førnævnte.

Museerne er som den eneste gruppe, der er repræsenteret i Privatarkivudvalget, ikke direkte omfattet af undersøgelsen. I flere kommuner er arkiver og museer organisatorisk integreret, og nogle museer er derfor indirekte repræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen. Det har dog ikke været et selvstændigt mål. I arbejdsgruppen var der enighed om, at selv om mange museer har privatarkiver i forskelligt omfang, så er de ikke aktivt indsamlede som de øvrige aktører i undersøgelsen. De vil derfor næppe stå over for mange af de udfordringer, som arkivinstitutionerne har. Derimod vil museer sandsynligvis kunne drage nytte af denne rapportes forslag til indsatsområder i forhold til de allerede indsamlede privatarkiver.

Kort om de deltagende aktører

Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA) repræsenterer godt 500 arkivinstitutioner. Organisationens medlemsarkiver er kendetegnet ved mange foreningsdrevne lokalarkiver i mindre landområder, nogle få byarkiver med mere eller mindre formel tilknytning til biblioteker og museer (enkelte selvejende institutioner) samt endnu færre §7-arkiver.

Organisationen Danske Arkiver (ODA) repræsenterer omkring 50 arkivinstitutioner. De fleste af medlemmerne er større, professionelle arkiver, som dækker en kommune og indsamler både privat og kommunalt materiale (§7-arkiver). Blandt medlemmerne findes også større professionelle lokalarkiver uden kommunearkivfunktion. Medlemmerne tæller både selvstændige institutioner og museums- eller bibliotekstilknyttede arkiver.

De øvrige aktører er landsdækkende institutioner:³

Det Kongelige Bibliotek

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Det danske Udvandrerarkiv

Rigsarkivet

Om spørgeskemaet samt det modtagne antal besvarelser

Arbejdsgruppen har skelet til den benchmarkingundersøgelse for privatarkivområdet, som i 2008-2010 blev til i et samarbejde mellem de nordiske statslige arkivorganisationer. Den nordiske undersøgelse giver et overordnet billede af udfordringer og muligheder på privatarkivområdet. Undersøgelsen, som også var baseret på spørgeskemabesvarelser, tilstræbte at belyse arkivopgaven så bredt som muligt; fra indsamling til modtagelse, fra tilgængeliggørelse til formidling samt lovgivningsmæssige rammevilkår, ressourcer og samarbejder med andre relevante institutioner.

Den nordiske benchmarkingundersøgelse har bidraget med et førstegangsbillede af overordnet karakter for privatarkivområdet. Undersøgelsen viste nogle bekymrende resultater, der har konsekvenser for de handlemuligheder, som institutionerne har, og for de potentielle arkivbrugere og historieinteresserede.

Arbejdsgruppen ønskede at kvalificere og samtidig kvalitetssikre resultaterne i benchmarkingundersøgelsen. Det er forsøgt gennemført ved i høj grad at læne sig op af benchmarkingundersøgelsens spørgsmålskategorier, men samtidigt at øge detaljeringsgraden for flere af spørgsmålene. I forsøget på at få kortlagt så mange relevante problemstillinger som muligt besluttedes det at tilføje alle spørgsmålskategorier et felt til uddybende og supplerende bemærkninger. Det har mange arkiver heldigvis benyttet sig af, og deres svar bidrager til både at uddybe afkrydsningssvar, men i særdeleshed også til at supplere med oplysninger, som der ikke spørges til, men som den enkelte institution har fundet relevant i sammenhængen.

Skemaet, der er udsendt, består af 11 spørgsmålsgrupper, som alle indeholder flere spørgsmål, der vedrører forskellige elementer inden for det pågældende delområde af privatarkivopgaven. Et tolvte spørgsmål faldt utilsigtet ud af spørgeskemaet i forbindelse med ændringer, som beskrives nedenfor.

Både store og små kulturinstitutioner er vant til at modtage spørgeskemaer af forskellig art. Fælles er, at det tager tid at lave anvendelige besvarelser, og at den tid går fra de egentlige arbejdsopgaver. Der eksisterer derfor nogle steder en vis metaltræthed i forhold til spørgeskemaopgaven. Arbejdsgruppen ønskede derfor at gøre det så enkelt og let som muligt for den enkelte institution at besvare dette skema. Flere af arbejdsgruppens medlemmer kunne berette om bøvler med tilsendte filer, der skal gemmes, og om svar, der i forbindelse med den manøvre gik tabt til stor frustration for den medarbejder, som har skrevet besvarelsen ind.

Et arbejdsgruppemedlem havde erfaring med elektroniske spørgeskemaer og fremhævede flere fordele herved. Beslutningen blev derfor, at arbejdsgruppens spørgeskema skulle være elektronisk og dermed ville

³ Alle fire institutioner er medlemmer af Privatarkivudvalget. Se en kort omtale af institutionernes arbejdsfelt her: https://www.sa.dk/content/dk/aflevering_til_arkiverne.

spare den besvarende institution for det førnævnte bøv. Ved fremsendelsen af et elektronisk spørgeskema skulle institutionen blot aktivere et tilsendt link og trykke Send, når besvarelsen var færdig.

Skemaet blev udarbejdet og mails med link fremsendt til kontaktpersoner på i alt 49 arkivinstitutioner den 4. marts 2014. Desværre viste der sig hurtigt forskellige tekniske problemer, som forhindrede besvarelsen. Nogle kontaktpersoner meldte blandt andet tilbage, at mailen ikke var nået frem til dem.

For at mindske risikoen for, at de tekniske vanskeligheder ville indvirke negativt på antallet af besvarelser, blev det besluttet at ændre det elektroniske spørgeskema til en excelfil. Filen blev medio marts 2014 fremsendt til de 35 arkivinstitutioner, der endnu ikke havde besvaret elektronisk. Uheldigvis kom skemaets sidste spørgsmål 'Hvad har vi ikke spurgt om' ikke med i excelversionen. Af de 14 arkivinstitutioner, som havde nået at besvare det elektroniske spørgeskema, havde fire besvaret dette spørgsmål. Disse svar vil blive inddraget i forbindelse med gennemgangen af spørgsmålene.

Den oprindelige forventning var, at de fleste arkivinstitutioner ville have besvaret skemaet i marts-april 2014. Dette viste sig ikke at holde stik. Frem til oktober 2014 blev der flere gange taget fornyet kontakt til de arkivinstitutioner, som ikke havde besvaret spørgeskemaet.

Arbejdsgruppen har fået 44 besvarelser retur af i alt 53 fremsendte skemaer. Besvarelsene er fordelt med 20 ud af 24 besvarelser fra SLA-arkiverne og 20 af 25 besvarelser fra ODA samt fire af fire besvarelser fra Andre arkiver.

Det er arbejdsgruppens overbevisning, at de 44 besvarelser samlet set både afspejler de udvalgte arkivinstitutioner samt de organisationer, som de blev udvalgt til at repræsentere, og at en mere omfattende undersøgelse næppe ville have ført til væsentligt større indsigt.

Hvad de adspurgte svarede

Spørgsmål 1: Papirarkivalier og digitalt skabte arkivalier

Den førnævnte nordiske benchmarkingundersøgelse viste, at indsamlingen af digitalt materiale fra private arkivskabere næsten var ikke-eksisterende. Det sidste til trods for, at der på det offentlige område har været indsamlet og bevaret digitalt skabte arkivalier i flere årtier. Det har altså ikke i sig selv haft en afsmittende virkning på den digitale privatarkivindsamling. Hvis dette resultat bekræftes af arbejdsgruppens undersøgelse hos de udvalgte institutioner, så er det alvorligt. Det betyder, at vigtigt historisk materiale sandsynligvis går tabt, fordi den private digitale arkivdannelse igennem et par årtier er blevet mere og mere udbredt.

Det er kendt viden, at lokal- og stadsarkiverne satser på digitalisering af fotos til stor glæde for historisk interesserede. Det er derimod ukendt, hvor meget andet digitalt materiale (korrespondance, administrativt materiale og lignende), der er afleveret til arkivinstitutionerne. Arbejdsgruppen valgte derfor kun at spørge til, hvor meget digitalt materiale, som *ikke* er fotos, film og lyd, der er indsamlet hos de adspurgte arkiver.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

De 20 arkiver oplyser, at de tilsammen har en papirarkivbestand på cirka 16.700 hyldemeter. Blandt de 20 arkiver er to § 7-arkiver. De to arkivers andel af de 16.700 hyldemeter udgør 86 %, svarende til cirka 14.400 hyldemeter. De øvrige 18 arkiver har dermed en gennemsnitlig arkivbestand på 127 meter.

Da kun to af de adspurgte arkiver også har status som offentligt arkiv (stadsarkiv) og dermed har ret til at opbevare offentlige arkivalier, så giver det mening, at de fleste øvrige arkiver har svaret, at de langt overvejende har privatarkivmateriale i deres samlinger. Dog har mindst ét arkiv misforstået spørgsmålet og formentlig opfattet privatarkivmateriale som personarkiver. På de to stadsarkiver udgør privatarkivmaterialet henholdsvis cirka 12 og 20 %. Da SLA kun har tre-fire § 7-arkiver som medlemmer, er der ingen tvivl om, at langt størstedelen af det materiale, der findes på SLA-arkiverne som helhed, er af privat oprindelse.

Kun to af de 20 adspurgte SLA-arkiver har angivet tal for digitalt arkivmateriale, som ikke er fotos, film og lyd. Heraf har kun det ene arkiv væsentlige samlinger af denne karakter, nemlig et stadsarkiv, der opbevarer 900 gigabyte materiale. Her har der i en årrække været tilknyttet en IT-arkivar, og det afspejler sig naturligt ved, at der er indsamlet digitalt arkivmateriale. Der er her givetvis stort set udelukkende tale om kommunalt digitalt materiale.

Organisationen Danske Arkiver - ODA

De 20 arkiver, der har svaret på spørgeskemaet, ligger tilsammen inde med cirka 100.000 hyldemeter arkivalier. Der er dog stor variation - et arkiv har 40.000 hyldemeter (fortrinsvis kommunale arkivalier) i sine samlinger, mens et andet har 140 hyldemeter (overvejende private).

Det private arkivmateriale udgør i gennemsnit ca. 40 %, men også her dækker tallet over store variationer. Nogle stadsarkiver opgiver, at kun 1-2 % af deres samlinger er af privat proveniens, mens andre anfører, at de har 20-30 % privat arkivmateriale. De arkiver, der ikke har stadsarkivfunktion melder til gengæld, at 95-100 % af deres samlinger hidrører fra private arkivskabere.

De anførte oplysninger om indsamlet digitalt skabt materiale spænder fra 0 gigabyte til 3 terabyte. I de tilknyttede kommentarer tegner der sig et billede af, at indsamling af digitalt skabt materiale fra private arkivskabere kun er i sin vorden, og at der endnu ikke foregår aktiv, målrettet indsamling. Det digitalt skabte materiale i arkivernes samlinger er med andre ord fortrinsvist kommunalt arkivmateriale.

Fra kommentarfeltet: 'Vi laver ikke aktiv indsamling på området, da det er kostbart at håndtere', 'Det er udelukkende indhøstede hjemmesider', 'Ikke begyndt at indsamle digitale arkivalier, så det er kun det materiale, vi ikke kan afslå, der pt. bliver arkiveret'.

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

De fire arkiver i denne kategori er vidt forskellige i størrelse lige fra Udvandrerarkivet, som oplyser, at samlingen består af 100 hyldemeter, til Rigsarkivet med cirka 64.000 hyldemeter privatarkiver.⁴ Det Kongelige Biblioteks håndskriftssamling omfatter cirka 4500 hyldemeter, hvoraf privatarkiverne

⁴ For Rigsarkivet gælder, at tallet dækker over indsamling af privatarkiver i seks tidligere selvstændige afdelinger (fire landsarkiver, Erhvervsarkivet samt Rigsarkivets Privatarkivsektion).

skønsmæssigt udgør 15 %, altså omtrent 675 hyldemeter, dertil kommer ca. 100 hyldemeter i de øvrige samlingsafdelinger, mens ABAs samling af privatarkiver udgør 7000 hyldemeter. Kun ABA og Rigsarkivet oplyser at have digitalt materiale, om end i mindre omfang, nemlig henholdsvis cirka 750 og 300 gigabyte.

Det Kongelige Bibliotek præsenterede i 2014 tjenesten MyArchive, der tillader private arkivskabere (danske forfattere, forskere, kunstnere og kulturpersonligheder i bred forstand) at deponere digitalt arkivmateriale, der sidenhen - som donation - kan overdrages til Det Kongelige Bibliotek.

Delkonklusion

Variationen springer hurtigt i øjnene. Når det gælder arkivernes størrelse, så er der to yderpunkter med mange virkelig små og nogle få meget store arkivinstitutioner. Mellem disse yderpoler findes mange størrelser. Det er også meget tydeligt, at mange arkivinstitutioner enten primært arbejder med offentlige arkivalier eller privatarkiver. Det er i sig selv slet ikke besynderligt og skyldes i høj grad en blanding af arkivlovens definition af 'offentligt arkiv' samt kommunalbestyrelsernes prioritering af stadsarkivernes opgaver. Hos nogle stadsarkiver løftes alene opgaven med de kommunale arkivalier, men hos den altovervejende del indgår privatarkivopgaven som en sidestillet opgave i stadsarkivets virksomhed.

Desværre viser de 44 besvarelser af spørgeskemaet, at den nordiske benchmarkingundersøgelse ikke tog fejl. Den digitale indsamling og bevaring af private digitale arkivalier i Danmark er stort set ikke kommet i gang endnu. Det er der sandsynligvis flere forklaringer på. En central forklaring er, at opgaven kræver kompetencer, ressourcer mv. af et omfang, som mange institutioner ikke har. Lovgivningen kan også være en del af forklaringen, idet kun offentlige arkiver har lov til opbevare digitalt materiale, der indeholder personhenførbare oplysninger. Det betyder i praksis, at mange hundrede lokalarkiver samt flere store danske kulturarvsinstitutioner, både arkiver, museer og biblioteker, ikke kan foretage den indsamling og bevaring, som for manges vedkommende er foregået gennem mange årtier, fordi arkivdannelsen har skiftet fra analog til digitalt medie. Denne problemstilling har været kendt i mange år, og der er i lyset af arbejdet i EU med en ny persondataforordning ikke udsigt til, at der bliver løsnet op på dette område. Det betyder, at der er en forøget risiko for, at væsentlig dokumentation til samfundsbeskrivelse går tabt, hvis de ikke sikres flere ressourcer til privatarkivområdet. En revideret lovgivning vil ikke i sig selv tilvejebringe de nødvendige kompetencer og ressourcer, som den digitale indsamling og bevaring fordrer. Mens 'ArkivDanmark' venter på en ændret lovgivning, som vil prioritere privatarkivarbejdet, så viser denne undersøgelse af forholdene hos arkivinstitutionerne, at der skal skabes og arbejdes med forskellige løsninger for at sikre væsentlige digitale arkivalier.

Spørgsmål 2: Kassation i privatarkivmateriale

Kassationsspørgsmålet er ofte en del af samtalen mellem arkivmedarbejdere. Usikkerhed og tvivl er en fast følgesvend i sådanne drøftelser. Hvilket materiale bør måske kasseres, og hvad skal i hvert fald under ingen omstændigheder kasseres? Nogle efterlyser klare retningslinjer, andre vil gerne selv foretage kassationsvurdering fra sag til sag. Usikkerheden kan medføre, at arkivinstitutioner modtager alt tilbudt materiale for en sikkerheds skyld og siden skal bruge sparsomme medarbejderressourcer på at gennemgå og sortere det modtagne. I nogle tilfælde får kassationsusikkerhed den konsekvens, at ordning og

registrering udskydes på ubestemt tid. Arkivinstitutionen kan derfor opleve, at mængden af uordnet materialet vokser samtidigt med at der løbende modtages nyt privatarkivmateriale.

Manglende tilgængeliggørelse og anvendelse af det indsamlede privatarkivmateriale kan skyldes kassationsproblematikken, men kan også være et kompetencespørgsmål (se spørgsmål 3). Uanset, hvad baggrunden er, så har arbejdsgruppen ment, at det er væsentligt at få afklaret, hvordan forholdet til kassation er på arkivinstitutionerne.

Kassation kan foretages før aflevering; på eget initiativ af den, der ønsker at aflevere materialet, eller ved at arkivinstitutionen anviser, hvilket materiale som ikke skal indgå i afleveringen. Kassation kan også foregå efter, at afleveringen har fundet sted, men kun hvis det er aftalt med den, som afleverer materialet. Det er imidlertid mindre forpligtende at indgå en aftale om kassation end så rent faktisk at gennemføre eventuel nødvendig kassation. Det er derfor væsentligt, hvorvidt de, der aftaler mulighed for kassation efter modtagelse, så rent faktisk også gør det.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Kun et enkelt arkiv oplyser, at kassation sker før aflevering og intet andet. Yderligere et arkiv oplyser, at der både træffes aftale om kassation før aflevering, men også efter aflevering. Derudover oplyser hele 18 af 20 arkiver, at de indgår aftaler om kassation efter aflevering.

Særdeles interessant er det, at 17 af 20 arkiver svarer, at de også kasserer efter modtagelse. Selv om kassationsomfanget ikke angives er det et glædeligt forhold, at arkiverne påtager sig et arkivfagligt kassationsansvar.

Vi kan dog komme lidt tættere på dagligdagen og kassationsovervejelserne i kraft af de fire kommentarer, som er skrevet til spørgsmålene. Det ene findes nedenfor. De øvrige kommentarer nuancerer besvarelsernes enten-eller-spørgsmål, idet de anfører, at der kasseres af og til, at besvarelsen gælder som en hovedregel, men at der kan forekomme situationer, hvor der handles anderledes, samt at det ikke altid er nødvendigt at kassere, hvilket man ikke kan vide på det tidspunkt, hvor aftalen indgås.

Fra kommentarfeltet: 'Kassation sker i meget begrænset omfang – i stedet anbringer vi på vores fjernarkiv'.

Den stærke bevidsthed om kassation, som de adspurgte SLA-arkiver afslører, kan hænge sammen med besvarelsesmønstret i spørgsmål 3, der vedrører kompetencer. Heraf fremgår det, at mange deltager i SLA's arkivuddannelsesmoduler. Denne mulige sammenhæng er væsentlig for spørgeskemaundersøgelsen. Nedenfor bringes derfor en kort beskrivelse af, hvordan kassationstemaet indgår som element i uddannelsestilbuddene til de mange hundrede lokalarkiver.

Om kassation i SLA-uddannelsen

Først og fremmest har vi arrangeret nogle velbesøgte endagsseminarer med emnet bevaring og kassation, hvor vi blandt andet har haft oplægsholdere fra det statslige arkivvæsen og fra museumsverdenen - og hvor væsentlighedskriterier og stikprøvebevaring og kig til andre institutioners allerede indsamlede materiale var blandt noget af det, der blev diskuteret. Efterfølgende virkeliggør vi så nu Arkiv.dk, der gør sådan et arbejde noget mere overskueligt. Og endelig har vi haft en såkaldt 'indsamlingsgruppe til at udarbejde et spørgeskema, som vi har lagt på vores hjemmeside, og som det enkelte arkiv gerne skulle kunne bruge til at analysere deres nuværende samling og deres styrker og mangler i relation til lokalområdets historie.

Derudover indgår arbejdet med kassation i to af de moduler, der er på SLA's arkivuddannelse - dels i forbindelse med arkivmateriale generelt og dels i forbindelse med billeder.

Organisationen Danske Arkiver – ODA

Hele 19 af 20 ODA-arkiver oplyser, at kassation rent faktisk finder sted efter modtagelse, og hvis der er en aftale om det. Det 20. arkiv oplyser, at det privatarkivmateriale, som de modtager, ikke kræver kassation. ODA-arkiverne synes at være gode til at sikre aftaler om kassation, hvad enten det er før eller efter aflevering til arkivinstitutionen. Af de 20 besvarelser har 13 oplyst, at de indgår aftaler om kassation før aflevering, mens tallet for indgåelse af aftaler om kassation efter aflevering er helt oppe på 18 af 20 arkiver.

Flere har uddybet afkrydsningsbesvarelsen i kommentarfeltet. De uddybende bemærkninger viser et fokus på at fjerne materiale, som enten er irrelevant for arkivets geografiske område, hvis materialet dublerer noget tidligere modtaget, eller hvis der er tale om kopier, bilag eller lignende. Et enkelt arkiv bemærker, at de forsøger at finde et andet relevant arkiv til det materiale, som ønskes kasseret.

Fra kommentarfeltet: 'Vi modtager aldrig afleveringer uden aftale om, at arkivet må kassere. Og vi kasserer!'

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

Billedet hos de fire landsdækkende arkivinstitutioner understøtter besvarelserne fra SLA og ODA. Tre af fire arkiver laver både aftale om kassation før og efter aflevering. Alle fire arkiver oplyser, at der så rent faktisk også kasseres efter modtagelse.

Fra kommentarfeltet: Hvis overhovedet muligt, så forsøger vi at få donator til at udarbejde oversigter over materialet, så vi kan tage stilling til, hvilket materiale som vi IKKE ønsker med i afleveringen. Er vi ude på et egentligt arkivbesøg, udpeger vi det materiale, som vi ønsker at modtage. Vi forsøger, så vidt muligt, at undgå afleveringer, der er usorterede. Det hænder - stadig mere sjældent - at vi føler os nødt til at modtage materiale, hvor kassation ikke allerede har fundet sted. Vi tilstræber så vidt muligt, at der ifbm. hver eneste aflevering, lille som stor, er nedskrevet en bestemmelse om ret til kassation, eller hvis det ikke kan være anderledes, at vi i tilfælde af kassation skal returnere kassabilia.

Delkonklusion

Helt overordnet kan kassation ske på to måder. Den ene er gennem til- og fravalg i de arkiver, som arkivinstitutionen indsamler. På dette punkt adskiller især lokalarkiverne sig nok mest fra de landsdækkende arkivinstitutioner. Flere af de sidstnævnte arbejder løbende med aktivt at tilvælge de arkiver, som skønnes at være mest interessante for institutionens arbejdsområde. I dette tilvalg fravælges dermed mange andre, altså indirekte kassation. Denne kassationsform er udtryk for strategiske valg. Den anden kassationsform er at nedbringe omfanget af det modtagne materiale. Her er der tilsyneladende

ingen forskel på, hvilken arkivinstitutionstype der er tale om. Alle har fokus på at kassere efter modtagelsen.

I lokal- og stadsarkivsammenhæng opleves det ofte som vanskeligt at fravælge og kassere private arkivfonds. Enhver virksomhed, enhver grundejerforening, enhver gymnastikforening er i lokal sammenhæng unik og kan derfor bidrage til at tegne det samlede lokalhistoriske billede.⁵ Lokalarkiverne arbejder derfor i et vist omfang ud fra en mere eller mindre eksplicit målsætning om, at næsten alt tilgængeligt privatarkivmateriale skal indsamles og bevares for eftertiden. Meget tilflyder dem ved passiv indsamling snarere end via aktiv opsøgende indsamlingsvirksomhed. For at sikre indsamlingen og bevaringen af de mest betydende arkiver efter lokalsamfundets foreninger, virksomheder og personer skal lokalarkiverne begynde at arbejde proaktivt med indsamling. Begynde at formulere indsamlingsstrategier for, hvad man mener, der skal indsamles, og så gå målrettet efter disse materialer. Flere arkiver svarer, at uddannelsesbehovet på dette område snarere er behov for at videndele, at diskutere og gå sammen om at formulere indsamlingsstrategier.

Spørgsmål 3: Kompetencer og uddannelse

Tilstedeværelsen af de rette kompetencer i det rette omfang bidrager til at understøtte den retning og de mål, som institutionen har sat sig. Afhængigt af omstændighederne, herunder økonomi, lovgivning, medarbejderantal mv., så har institutionerne gjort sig flere eller færre overvejelser om, hvilke kompetencer som er nødvendige for at kunne løfte en opgave, og hvordan disse kompetencer kan tilvejebringes og fastholdes.

Tilrettelæggelse af aktiv indsamling eller udarbejdelse af strategiske målsætninger for arkivinstitutionens opgaver kræver arkivfaglige kompetencer. I forbindelse med indsamlingsarbejdet er det eksempelvis afgørende, at medarbejderne er kompetente til at træffe afgørelser om, hvorvidt arkivmaterialet er historisk interessant eller ej for institutionen, hvorvidt der skal kasseres eller ej, og hvad der i så fald skal kasseres. Har medarbejderne de fornødne kompetencer og viden, når det gælder ordning og registrering af det modtagne materiale? Hvis institutionen mangler sådanne kompetencer, er der risiko for, at det modtagne uordnede materiale utilsigtet hober sig op frem for at blive stillet til rådighed for historisk interesserede.

I skemaet spørges der til, hvorvidt den enkelte institution har en strategi for efter- og videreuddannelse. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at de enkelte institutioner kan klare sig uden en egentlig strategi, men at arbejdet med at udarbejde en strategi eller nogle faste retningslinjer ofte har den positive konsekvens, at kompetencebehov og opgaver drøftes grundigt igennem og ses i en større sammenhæng og i et længere tidsperspektiv. Arbejdsgruppen har derudover valgt at spørge til, hvilke uddannelsesbehov den enkelte institution reelt oplever. Forventningen er, at besvarelsen vil give et billede af, hvorvidt der er nogle kompetencer, som efterspørges generelt, og som arbejdsgruppen derfor bør inddrage i sine forslag til kommende indsatsområder.

⁵ Læs evt. mere uddybende om disse overvejelser i artiklen *Erhvervsarkiver i et stadsarkiv – Silkeborg Arkivs erfaringer med indsamling af virksomhedsarkiver* skrevet af Lis Thavlov og Peter Mouritsen i Erhvervshistorisk Årbog 2014,2, som findes på dette link: <https://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/ea/article/view/20247>.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Knap halvdelen af arkiverne angiver at have en strategi for efter- og videreuddannelse af medarbejdere – om den er eksplicit formuleret, henstår i det uvisse. Det er typisk SLA's kursusvirksomhed, der tænkes på – og ikke mindst kurser inden for arkivregistrering, Arkibas og i det hele taget SLA's modulopbyggede uddannelse for arkivledere og -medarbejdere.

Besvarelsene viser, at der er stor efterspørgsel på og lyst til efter- og videreuddannelse inden for SLA-arkivernes rækker.⁶ Mange af arkivernes oplyste uddannelsesbehov knytter sig ikke overraskende til de kurser, SLA allerede udbyder. Enkelte arkiver har ønsker, som ikke afspejles i SLA's nuværende kursusudbud. Et arkiv noterer, at der savnes uddannelse i arkivlov, bevarings- og kassationsforhold mv., mens et andet arkiv skriver 'Ja, det skulle da lige være om, hvordan vi sikrer os digitale arkivalier'. Det forhold, at kun et par arkiver ytrer ønske om efteruddannelse i relation til digitalt arkivmateriale, må ikke vægtes for højt. Med arbejdsgruppens kendskab til lokalarkivernes uddannelsesmæssige behov så er der ingen tvivl om, at såfremt spørgeskemaet havde indeholdt et spørgsmål, der direkte adresserede behovet på det digitale område, så ville en meget stor del af arkiverne have erkendt, at det var en nødvendighed. Flere af de besvarende arkivinstitutioner oplyser, at uddannelsen skal bruges ved løbende nyrekruttering. Ingen omtaler planer for efteruddannelse af de allerede tilknyttede medarbejdere, men det kan ligge implicit i svarene. Et enkelt arkiv efterlyser dog opgraderingskurser i forbindelse med ibrugtagning af Arkibas 5. Et § 7 medlemsarkiv savner tværgående netværksgrupper. Her tænkes muligvis på de førnævnte emner som arkivlov, bevaring og kassation mv, som er nævnt under spørgsmålet vedrørende uddannelsesbehov.

Lokalarkiverne og de fleste stadsarkiver har tilsammen mange frivillige tilknyttet.⁷ Tre arkiver skriver herom, at frivillige medarbejdere sendes på kurser efter behov (primært Arkibas), at eventuel uddannelse til de frivillige er nødt til at være interessebetonet, og at de frivillige på arkivet kun udviser lidt interesse for at deltage i eksterne kurser. Desværre fremgår det ikke, om det modvirker arkivernes udviklingsmuligheder. Det er et interessant aspekt af privatarkivarbejdet, fordi SLA-arkiverne udgør ikke blot det største antal arkivinstitutioner, men også den arkivinstitution, som af alle arkivinstitutionerne er i tættest kontakt med det omgivende samfund, netop fordi arkivet fokuserer på det nære og det lokale og ad den vej tiltrækker interesserede, som vil bruge sin tid på arkivopgaver – så længe det opleves som interessant. Det er således en væsentlig faglig og pædagogisk opgave for arkivlederen at uddanne og indgyde de frivillige lyst og kompetencer til arkivarbejdet.

Organisationen Danske Arkiver – ODA

Fastansatte medarbejdere på ODA-arkiver har som udgangspunkt en relevant videregående uddannelse bag sig, når de ansættes. Deres uddannelsesbehov er derfor i første omgang oplæring i arkivspecifikke arbejdsgange. Meget klares ved sidemandsoplæring, brug af best practices og ved erfaringsudveksling i netværk og workshops.

⁶ De enkelte kurser, moduler og seminarer omtales nærmere på SLA's hjemmeside på [www.danskearkiver](http://www.danskearkiver.dk/index.asp?id=186) og skal derfor ikke beskrives nærmere her. Se <http://www.danskearkiver.dk/index.asp?id=186>.

⁷ Få uger efter, at Arkibas 5 blev introduceret til intern brug på SLA's godt 500 medlemsarkiver, var registreringssystemet blevet anvendt aktivt af op mod 3.000 brugere. Det betyder i grove træk, at der er mindst 3000 medarbejdere på arkiverne, og at skønsmæssigt mindst 80 % af dem er frivillige.

De fleste af ODA-arkiverne har de kommunale arkiver som det primære arbejdsområde. Den opgave er reguleret af arkivloven og af de bevarings- og kassationsbestemmelser, som Rigsarkivet udarbejder. Det betyder, at opgaverne er rimeligt veldefinerede og fastlagte, og at der kan planlægges målrettet kompetenceudvikling og uddannelse i forhold hertil. Der har dog vist sig at være stor interesse for masteruddannelsen i Informationsforvaltning, der udbydes ved Aalborg Universitet i samarbejde med Københavns Universitet og Aalborg Stadsarkiv.

Kun få eller måske slet ingen af ODA-arkiverne har medarbejdere, som udelukkende er dedikeret til privatarkivopgaven. De fleste besvarelser bærer da også tydeligt præg af, at der svares i forhold til arkivernes primære opgave: de kommunale arkiver. Kompetencer til håndtering af offentlige arkivalier kan jo i et vist omfang applikeres til privatarkivarbejdet. Det kan være, at nogle af besvarelserne har indtænkt dette, men det vides ikke med sikkerhed.

Af de 20 besvarelser svarer kun seks direkte nej på spørgsmålet om, hvorvidt de har formuleret en strategi for efter- og videreuddannelse af medarbejderne. De øvrige 14 arkiver anfører blandt andet, at kompetenceudviklingen indgår som en fast del af MUS-samtaler eller tages op under gruppeudviklingssamtaler eller personalemøder.

Fra kommentarfeltet: 'Vi har ingen formuleret strategi. Vi holder os orienteret om, hvad der udbydes, og deltager så vidt muligt i relevante møder, kurser/workshops'

Hvad angår uddannelse, synes alle at være enige om, at der er et stort behov. Der er også et varieret behov - både teoretisk og praktisk: brugen af genrejste data, andre muligheder end SABA til arkivering af private digitale arkivalier, behandling og test af elektroniske arkivalier, bevaring og kassation af analogt og digitalt materiale, registrering, avanceret digitalisering, arkivforvaltning, projektstyring, ledelse af frivillige og arkivformidling. Desuden anføres der behov for fora til diskussion af håndtering af kassation og til afgrænsning af, hvilke virksomhedsarkiver der hører hjemme på et lokalt arkiv og hvilke på Rigsarkivet.

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

På svartidspunktet havde kun Udvandrerarkivet en formuleret strategi for efter- og videreuddannelse af medarbejderne. ABA og Rigsarkivet svarer, at emnet tages op med medarbejderne i forbindelse med de årlige MUS-samtaler, og hos Rigsarkivet skal der udarbejdes årlige kompetenceudviklingsplaner for hver afdeling. Fra Rigsarkivets privatarkivafdeling oplyses det, at sidemandsoplæring har været meget anvendt, og længe har det været tilstrækkeligt. Behovet for egentlig investering i reel faglig videreuddannelse mærkes dog efterhånden, især nu, hvor fokus i høj grad ligger på den digitale arkivdannelse.

Udvandrerarkivets strategi og uddannelsesbehov afspejler arkivets internationale udblik, idet der foruden administrative og nationale kurser også sættes på internationale funderede og organiserede kurser. Både ABA og Rigsarkivet anfører uddannelsesbehov på det digitale område. ABA efterlyser derudover en forøget tilgang af it-kompetencer, fordi kravene om at kunne håndtere digital arkivering vokser.

På Det Kongelige Bibliotek er en række akademiske medarbejdere i samlingsafdelingerne efteruddannet i digital accession. Bibliotekets afdeling for Digital Bevaring har flere ansatte på Ph.D. niveau, der varetager bibliotekets indsamling af den danske del af internettet (Netarkivet), der også indeholder materiale af privat karakter.

Delkonklusion

Groft sagt, så er SLA-arkiverne kommet længst med at systematisere og professionalisere efter- og videreuddannelsen af de mange lokalarkivers medarbejdere. Man kan sige, at den teknologiske udvikling har nødvendiggjort dette, da pc'erne og internettet krævede kompetencer, som ingen havde lært i skolen, da teknologien brød igennem. En hel generation af frivillige arkivmedarbejdere har derfor skullet udstyres med nye, grundlæggende og centrale kompetencer, som er påkrævet for et arkiv, der har brug for legitimitet. Dertil kommer uddannelsen af medarbejderne, så de udstyres med et minimum af arkivfaglige kompetencer, der trods alt også er nødvendige for selv små lokalarkiver.⁸

For stadsarkiver og flere af de øvrige arkivinstitutioner i denne undersøgelse gælder, at de medarbejdere, som ansættes til de arkivfaglige kerneopgaver, har en lang videregående uddannelse bag sig; ofte er der tale om historikere eller relaterede fag. Men strategiarbejde, bevaring og kassation, adgangssagsbehandling, persondataproblemstillinger mv., som er en del af dagligdagen på stadsarkiver og andre større arkiver, læres ikke på historieuddannelsen, på samfundsvidenskaberne eller på datalogistudiet. Derfor foregår meget af den nødvendige efter- og videreuddannelse på de større og såkaldt professionelle arkiver i høj grad som sidemandsoplæring, på deltagelse i netværksmøder og seminarer.

Måske kan de vigtige, men emnemæssigt spredte uddannelsesbehov, som stadsarkiverne efterlyser direkte, og andre institutioner efterlyser indirekte, allerede dækkes nu, men der savnes mere samlede uddannelsesforløb, som arkiverne kan sende medarbejderne på frem for den mere spredte og tilfældige deltagelse i forskellige tilbud, som udbydes rundt omkring.

I Danmark er der først i de senere år udviklet en målrettet arkivuddannelse, der udbydes ved Aalborg Universitet og som får stadig større tilslutning. Uddannelsen udbydes på kandidatniveau og som masteruddannelse, sidstnævnte i samarbejde med IVA, Københavns Universitet. Kandidatuddannelsen er en specialisering på historiestudiet med fokus på temaer inden for informationsforvaltning og arkivdannelse. Masteruddannelsen inddrager deltagernes egen praksis og fokuserer på den samlede konventionelle og digitale arkivalske fødekæde i den offentlige og private sektor.

Endeligt må der trækkes en tråd til spørgsmål 1 om papirarkivalier og digitale arkivalier. Besvarelserne her viste, at den digitale indsamling og bevaring af private digitale arkivalier endnu i 2014 stort set ikke er kommet i gang. Det er både et ressourcespørgsmål i timer og teknologi, men i høj grad også et kompetencespørgsmål. Mange af de adspurgte arkivinstitutioner, store og små, efterlyser derfor viden om, hvordan opgaven skal gribes an. Arkivinstitutionerne står alle i høj grad med den udfordring, at hovedparten af medarbejderne er vant til at håndtere og arbejde med papirarkivalier, men at der kræves helt andre kompetencer til håndtering af digitale arkivalier. Selv om både nogle stadsarkiver og for eksempel Rigsarkivet i det daglige er vant til at håndtere digitalt skabte arkivalier hos offentlige myndigheder, så skal der findes andre løsninger til håndtering af private arkivalier, der kun sjældent ligner

⁸ Lokalarkiverne er ikke professionaliserede på samme måde og i samme omfang som både biblioteker og museer, der også er lokale kulturinstitutioner. Det forhold skal ses i sammenhæng med den måde, hvorpå lokalarkiverne voksede frem. Den lokalhistoriske bevægelse opstod fra omkring 2. verdenskrig og fremefter. Den blev drevet frem af folk, der mente, at samfundet ikke gjorde sin pligt på området, og at det derfor var nødvendigt, at frivillige kræfter gik ind i opgaven. Bevægelsen fik et stort opsving omkring den første kommunalreform i 1970.

og kan håndteres som de offentlige systemer. De tekniske løsninger kan endnu ikke købes færdige hos private leverandører, og derfor må arkivinstitutionerne selv medvirke til at udvikle dem.

Spørgsmål 4: Medarbejderressourcer

I 1995 blev der gennemført en arkivundersøgelse blandt SLA's dengang 385 medlemsarkiver, hvoraf cirka 90 % svarede. Resultaterne blev efterfølgende publiceret i bogform.⁹ De besvarende arkiver havde i 1994 tilsammen 134 normalt-ansatte, omregnet til fuldtidsstillinger samt omkring 130 fuldtidsstillinger inden for projektansættelser og arbejdsmarkeds- og socialpolitiske foranstaltninger. Det gennemsnitlige antal ansatte pr. arkiv var således 0,76 personer, omregnet til fuldtidsansatte med en nogenlunde ligelig fordeling på de to nævnte kategorier.

I 2015 besvarede omkring 460 af ODA's og SLA's medlemsarkiver det spørgeskema om arkivstatistik, som primært dækkede Kulturministeriets ønsker om oplysninger, men også rummede enkelte andre. Besvarelsesprocenten var på 84 % set for de to organisationer under ét. Besvarelsene viste, at der i 2014 var henholdsvis 218 fuldtidsansatte inden for normal-området og 75 inden for de mere begrænsede ansættelsesformer. Det gennemsnitlige antal ansatte pr. arkiv var således 0,64 personer, omregnet til fuldtidsansatte med ca. tre fjerdedele inden for gruppen med fastansat personale.

Tallene afspejler flere, delvis modsatrettede udviklingstendenser: Dels almindelige besparelser, dels mindre vægt på brugen af arbejdsmarkeds- og socialpolitiske foranstaltninger inden for det kulturelle område (i 1990'erne var der endnu flere store projekter med mange henviste midlertidigt ansatte) for at pege på forhold, der har trukket antallet af ansatte ned. I omvendt retning har det ikke mindst virket, at en lang række kommuner nu har ansat IT-arkivarer og i det hele taget udvidet virksomheden ved oprettelse af stadsarkiver, til dels i forbindelse med strukturreformen (§ 7-arkiver).

I gruppen Andre Arkiver er der besvarelser fra hhv. Det Kongelige Bibliotek og Rigsarkivet. De tre fuldtidsansættelser på Det Kongelige Bibliotek, som ligger i digital bevaring, blev suppleret af en projektansættelse og en frivillig medarbejder, foruden at digital bevaring indgår i en del af samlingsmedarbejdernes arbejdsopgaver. Rigsarkivet oplyste, at der i 2013 var ansat ca. hhv. 9,6 ordinære årsværk, 0 projektansættelser og 1,2 årsværk i fleksordninger. Der var ikke tilknyttet frivillig arbejdskraft til privatarkivarbejdet i 2013.

Spørgsmål 5: Indsamling af privatarkiver

Hvordan sikrer man som arkivinstitution, at der er et rimeligt forhold mellem arkivets formål, målsætninger, medarbejderressourcer, opbevaringsfaciliteter og økonomi og så den mængde privatarkiver, der modtages, og som i forskelligt omfang kræver kompetencer til at foretage ordnings- og registreringsopgaven? Her spiller til- og fravalg i forbindelse med indsamlingen en central rolle.

Arbejdsgruppen har valgt at undersøge indsamlingsaspektet ved hjælp af nogle generelle overordnede spørgsmål, der vedrører indsamlingspolitik, opsøgende indsamlingsvirksomhed, nedskreven praksis for ordning og registrering samt spørgsmål til, hvorvidt institutionen tilgængeliggør oplysninger om de ordnede

⁹ Poul Porskær Poulsen: *Vi passer på historien*, 1997.

arkiver. Dernæst spørges der mere konkret til selve ordningsarbejdet. Det sker i en underkategori, som er behandlet under spørgsmål 5a.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Besvarelsene bærer præg af, at indsamlingen sker på flere måder. Kun fire arkiver af 20 angiver, at de har en formuleret indsamlingspolitik. I et kommentarfelt uddyber det ene af disse fire arkiver sit svar som nedenfor anført.

Fra kommentarfeltet: 'Vi har beskrevet de områder, der er dårligt repræsenteret i vore samlinger, og vi efterlyser arkivalier i vores medlemsblad'.

Et femte arkiv svarer, at den formulerede indsamlingspolitik kun er beskrevet i overordnede rammer i arkivets vedtægter. Det er uvist, om det i virkeligheden også er sådan, de fire førstnævnte lokalarkivers formulerede indsamlingspolitik er beskrevet, eller om der reelt er tale om en beskrivelse af indsamlingskriterier.

Seks arkiver har hverken krydset af, at der arbejdes efter en formuleret indsamlingspolitik, eller at der føres en opsøgende indsamlingspolitik. Et af disse arkiver skriver det følgende i kommentarfeltet.

Fra kommentarfeltet: 'Vi har en indsamlingspolitik, først og fremmest proveniens-defineret. Vi indsamler aktivt, men kun i særlige tilfælde, så det er sjældent (og vi er i forvejen ved at segne under mængden af passiv indsamling).'

Lidt mere end halvdelen af arkiverne (11) oplyser, at de har en opsøgende indsamlingsvirksomhed. To af disse fortæller, at den opsøgende indsamlingsvirksomhed sker i henholdsvis konkrete projekter og gennem lokale netværk, artikler og blade. Dette er formentlig en af de mere typiske måder at håndtere indsamlingen på.

Godt halvdelen af arkiverne oplyser, at de har en nedskrevet praksis for ordning og registrering af privatarkiver, og 12 af de 20 arkiver anførte i besvarelsene i 2014, at de offentliggjorde oplysninger om de ordnede arkivalier på nettet. Otte arkiver henviste i dette spørgsmål direkte til Mini-Arkibas. Gennem brug af Mini-Arkivbas kunne det enkelte arkivs registreringer tilgængeliggøres på arkivets egen hjemmeside.

Dette billede har fra februar 2015 på afgørende vis skiftet karakter, idet summen af Arkibasregistreringerne i Arkiv.dk nu principielt giver adgang til næsten alt ordnet privatarkivmateriale på de 550 deltagende arkiver – i hvert fald i en oversigtlig form.

Organisationen Danske Arkiver - ODA

I alt 14 af 20 arkiver svarer, at de ikke har en formuleret indsamlingspolitik. To arkiver har uddybet besvarelsen med henholdsvis 'nej, men den er på vej' og 'nej, men vi arbejder med fokusområder'. Cirka halvdelen af de 20 arkiver bekræfter derimod, at de har en opsøgende indsamlingsvirksomhed. To arkiver har uddybet besvarelsen. Denne gang med henholdsvis 'til dels. Mest passiv indsamling' og 'nej, da vi er ren stadsarkiv'.

Et arkiv uddyber i kommentarfeltet med det nedenstående, som her gengives in toto. Arbejdsgruppen vurderer, at beskrivelsen er gyldig og dækkende for udfordringerne for mange arkivinstitutioner.

Fra kommentarfeltet: 'Vi har erkendt behovet for at være på forkant og ikke blot som hidtil reagere, når vi får nys om nedlæggelser eller fusioneringer af foreninger eller virksomheder. Vi har et udkast liggende til en indsamlingsstrategi, men den er på ingen måde fyldestgørende og i virkeligheden rigtig svær at formulere - har vi fundet ud af. Vi har talt om at udpege en række foreninger og virksomheder, som vi synes er karakteristiske for vores område, og så gå efter dem. Men vi skal have afklaret først, hvordan vi håndterer deres digitale arkiver - det kan blive en bekostelig affære at modtage/bevare dem. Vi er ikke helt gearret til dette. Desuden skal vi have afklaret spørgsmålet om høstning af hjemmesider, som især for foreningerne er det nye 'arkivskab'.'

Når det kommer til spørgsmålet om, hvorvidt arkivinstitutionen har nedskrevet en praksis for ordning og registrering af privatarkiver, så kan cirka halvdelen af de adspurgte arkiver svare ja til dette spørgsmål.

Ti ud af 20 arkiver bekræfter, at de tilgængeliggør oplysninger om de ordnede arkiver på nettet. På tidspunktet for spørgeskemaundersøgelsens gennemførelse vil det fortrinsvis sige på deres hjemmesider. To arkiver svarer, at de gør det delvist, mens otte arkiver svarer 'Nej' til det stillede spørgsmål, men som et af arkiverne skriver i kommentarfeltet, så arbejdes der 'på at udvikle vores eget registreringssystem.' Der tegner sig altså et broget billede af arkivernes tilgængeliggørelse på nettet af oplysninger om deres ordnede arkiver.

Fra kommentarfeltet: 'Ja. Vi releaser snarest en ny hjemmeside med optimeret søgeadgang til alle vore samlinger.'

Siden spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført er der dog sket det, at to af de registreringssystemer, som anvendes af ODA-arkiverne, har præsenteret egne, fælles søgeportaler, hvor brugerne kan søge i de deltagende arkivers samlinger.

Det drejer sig om Starbas.net, der er en fælles søgeportal for de stads-, kommune- og byarkiver, der registrerer arkivalier i Starbas-systemet. Og desuden det tidligere omtalte Arkiv.dk, som er den fælles præsentationsplatform for de arkiver, der benytter registreringssystemet Arkibas.

I spørgeskemaundersøgelsen blev der ikke eksplicit spurgt til, hvilket registreringssystem de enkelte arkiver benytter til registrering af deres samlinger. Men af de 20 ODA-arkiver, som har besvaret spørgeskemaet, skønnes det, at 11-12 større og mindre stads- og lokalarkiver benytter Arkibas som registreringssystem, mens 6-7 arkiver med stadsarkivfunktion benytter Starbas-systemet. Et museumstilknyttet arkiv benytter sig af museernes system Regin og et stadsarkiv anfører i besvarelsen, at man ikke har valgt endeligt system.

Situationen er dog mere nuanceret end som så, idet flere arkiver benytter sig af Arkibas til registrering af arkivfonds af privat proveniens og af Starbas til kommunale arkivalier, mens andre benytter enten Arkibas eller Starbas til begge former for arkivfonds.

Valg af registreringssystem og dermed portal eller netsted kan ikke siges at være entydigt bestemt af arkivernes størrelse eller organisatoriske tilknytning. Det beror alene på arkivernes individuelle vurdering af, hvilket system, der tjener deres arkivs interesser bedst og hvilket man har fundet bedst egnet til formålet.

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

Udvandrerarkivet, Rigsarkivet og KB svarer alle bekræftende på spørgsmålene om en formuleret indsamlingspolitik, opsøgende indsamlingsvirksomhed, nedskreven praksis for ordning og registrering. Udvandrerarkivet og Rigsarkivet oplyser, at de tilgængeliggør oplysninger om de ordnede arkiver på hjemmesiderne.

ABA anfører sin samlede besvarelse af alle spørgsmålene i kommentarfeltet: 'Alle de ovenfor nævnte punkter har vi arbejdet intenst med igennem længere tid, og der vil foreligge en strategi og etableret praksis på alle områder i indværende år.'

Delkonklusion

SLA- og ODA-arkiverne har tydeligt en del til fælles på dette område. Besvarelserne kan groft sagt opdeles i to følgende hovedresultater. Det første er, at kun få af arkiverne har eller arbejder på at få en formuleret indsamlingspolitik. Det andet er, at mange arkiver er bevidste om og nået langt med at tilgængeliggøre oplysninger om de ordnede privatarkiver.

I mange lokalarkivers dagligdag spiller den passive indsamling en væsentligt større rolle end ønskeligt. På kort sigt kan det måske være vanskeligt at gøre noget alvorligt ved for det enkelte arkiv, da man i lokalsamfundene – som tidligere nævnt – betragter de enkelte foreninger, virksomheder etc. som unikke og interessante mulige studieobjekter.

Omvendt er det glædeligt, at SLA's seminarer om indsamling, bevaring og kassation har samlet mange deltagere, der tydeligvis ønskede at bidrage til at ændre kursen, bl.a. i retning af mere aktiv indsamlingsvirksomhed på et oplyst og prioriteret grundlag. Denne interesse kunne utvivlsomt både udnyttes mere aktivt i forbindelse med arkivuddannelsesaktiviteterne – selv om emnerne allerede i et vist omfang er inkluderet i seminarerne. Det kunne overvejes at styrke denne del af arkivuddannelsen ved etablering af et ekstra modul, hvor man f.eks. også behandlede spørgsmålet om indsamling af privat arkivmateriale af digital karakter. Det ville også være nærliggende at styrke uddannelsesarbejdet ved i højere grad at inddrage erfaringer om aktiv/passiv indsamling, bevaring og kassation fra de statslige og andre private institutioner, der varetager opgaver på privatarkivområdet.

Netop i forbindelse med den aktive indsamling kunne det overvejes, om den forudgående prioritering også kunne være en vej til at sikre, at størst mulige dele af det nyindsamlede materiale er i en nogenlunde orden ved modtagelsen, således at det strategiske skifte ikke bare fører til, at det passivt indsamlede materiale bliver stillet længere væk på 'hylde for uordnet materiale'.

Denne undersøgelse peger på, at de ODA-arkiver, som også arbejder med privatarkiver, med fordel kunne deltage i en tilsvarende form for undervisning. De landsdækkende arkivinstitutioner er nået langt i strategiarbejdet for indsamling. De overvejelser, som institutionerne har gjort sig i dette arbejde samt de konkrete erfaringer fra selve strategiimplementeringen kunne med fordel inddrages i sådanne undervisnings-/videndelingsforløb.

Spørgsmål 5a: Indsamling af privatarkiver, ordning og registrering

Formålet med at indsamle og bevare arkiver, hvad enten det er offentlige arkiver eller privatarkiver er at sikre historisk materiale til samfundsbeskrivelse. Det gælder, hvad enten det er fotos til dokumentation af forstadens forvandling fra pløjemark til boligområde, eller om det er materiale fra en virksomhed, der voksede fra lille lokal forretning til stor international aktør. Det gælder, hvad enten der er tale om lokalhistoriske undersøgelser eller artikler i lokalaviser og årsskrifter, slægtsforskning eller historikeres teoritunge forskningspublikationer om ukendte hjørner af Danmarkshistorien eller et nyt populært flerbindsværk om Danmarks historie. Kilder om lokale, regionale og landsdækkende forhold komplementerer og supplerer hinanden på samme måde, som offentlige og private kilder gør det.

Men bevaring af arkivalier koster penge. Det gælder for papirarkivalier som for digitale arkivalier. Indsamlingen af digitalt materiale er endnu kun i sin vorden, og lovgivningen tillader indtil videre kun offentlige arkiver at opbevare personhenførbare digitale data. Arbejdsgruppen har i denne undersøgelse alene spurgt til institutionernes håndtering af papirarkivalier, da det på forhånd var kendt, at der kun er indsamlet få digitale arkivalier.

I den forrige spørgsmålskategori blev institutionerne spurgt, hvorvidt de har en nedskrevet praksis for ordning og registrering. Som del af spørgsmål 5a har arbejdsgruppen valgt at lade arkivinstitutionerne beskrive deres praksis – hvis den findes. Arbejdsgruppen håber, at besvarelsen vil give et mere klart billede af, hvordan denne centrale opgave løses på arkiverne. Gode løsninger kan eventuelt anbefales generelt som en af flere modeller. Omvendt kan store ordningsefterslæb måske delvis forklares med den nuværende ordnings- og registreringspraksis.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Der er besvarelser fra 13 af de 20 arkiver vedrørende den nedskrevne praksis for ordning og registrering. Trods forskelligheder lader det dog til, at materialet om registrering fra SLA (og SLA's kursusvirksomhed) står stærkt hos arkiverne. Flere henviser i hvert fald hertil. Et enkelt arkiv oplyser, at der er udarbejdet egne vejledninger, så nye medarbejdere også har en chance for at deltage i registreringsarbejdet. Det fremgår yderligere af et par besvarelser, at modtagelses- og registreringsopgaverne er fordelt mellem flere medarbejdere, der enten har lang erfaring med opgaven, eller som er blevet specialiserede. Der synes derfor at være god mulighed for at udbrede best practices vedrørende vejledningsmateriale og nedskreven praksis fra nogle arkiver til andre.

Det er interessant, at 14 af de 20 arkiver i spørgsmål 5 svarede, at de ikke havde en nedskreven praksis for ordning og registrering, men at 13 arkiver alligevel beskriver praksis. Denne tilsyneladende uoverensstemmelse skyldes sandsynligvis, at flere af arkiverne i spørgsmål 5 ikke har vurderet, at brug af SLA's retningslinjer for ordning og registrering tæller som arkivets nedskrevne praksis. Det 14. arkiv skriver dog, at arkivet *ikke* har en nedskrevet praksis, men har i et kommentarfelt uddybet med det nedenstående.

Fra kommentarfeltet: 'Vi har ingen nedskrevet praksis. Vi får ikke så mange afleveringer, så det er derfor muligt at registrere hurtigt efter modtagelsen. Hvis vi får afleveringer på arkivet, skrives indkomstjournalen, mens giveren er til stede. Selve registreringen foregår hurtigst muligt derefter'.

På spørgsmålet om, hvorledes der prioriteres mellem de arkiver, som skal ordnes og registreres, gives meget varierende svar. Nogle anfører, at der ikke modtages mere, end man kan nå at ordne, mens det andre steder kniber mere. Nogle arkiver prioriterer arbejdet med indkomstjournalisering, andre arbejdet med indlånt arkivmateriale, så det kan tilbageleveres. Tilgængelighed kan også være et parameter, og det er tydeligt, at der på flere arkiver er en specialisering i forskellige trin af ordningsarbejdet på forskellige medarbejdere (ikke alt i én aflevering ordnes nødvendigvis af den samme medarbejder).

Jo mere ordnet og registreret privatarkivmaterialet er ved modtagelsen, jo mindre ordning og registrering skal det modtagende arkiv foretage. Arbejdsgruppen har derfor spurgt, hvor stor en procentdel af materialet, som skønnes uordnet ved modtagelsen. Besvarelserne giver et meget entydigt billede, idet 16 af 20 arkiver skønner, at mellem 75 og 100 procent er uordnet ved modtagelsen. Et enkelt arkiv har ikke besvaret dette spørgsmål, mens to arkiver har svaret henholdsvis 20 og 60 procent. Det kunne nok være interessant at vide, hvorfor de to sidste arkiver modtager så lidt uordnet materiale.

Sidste spørgsmål i kategorien ved ordning og registrering lyder 'Hvor stor en procentdel af Jeres privatarkiver, skønner du, er uordnede lige nu. Det har 18 af 20 arkiver svaret på og omfanget varierer fra 0 til 80 %. Tre af de 18 arkiver uddyber svarene med følgende svar: ' 0 procent er uordnede, men 80 procent er ikke færdigregistreret', 'Indkomsthylderne rummer vel cirka 7 hyldemeter uregistreret materiale' og ' Meget lidt. Vi har stort set ingen efterslæb på registrering af indkomster. Vi har til gengæld en del ældre registreringer, som skal omregistreres. Dette gøres løbende.'

Flere arkiver skelner i besvarelserne mellem indkomstjournalisering og registrering. Nogle af besvarelserne kan tolkes således, at arkivinstitutionen anser arkivmaterialet som færdigordnet og -registreret, når materialet er blevet indkomstjournaliseret. Nedenfor bringes derfor en beskrivelse af arbejdsgangene, som anbefales af SLA i modtagelses- og registreringsarbejdet.¹⁰

Arkibas:

Omkring 550 lokal- og stadsarkiver i Danmark benytter Arkibas5 til hel eller delvis registrering af institutionernes arkivmateriale. Arkibas5 er baseret på registreringsprincipper udarbejdet af SLA. Ved indlemmelse af materiale i et lokal- eller stadsarkiv vil registreringen i Arkibas5 omfatte først en indkomstjournalisering og siden en registrering.

I indkomstjournalen noteres oplysninger om, hvem der afleverer, hvad der afleveres, ligesom aftaler om materialets fremtidige benyttelse og eventuelle klausuler noteres. Efter indkomstjournaliseringen registreres det indlemmede materiale i registreringsmodulet i Arkibas5. Her kan der vælges mellem seks forskellige registreringstyper, opdelt efter materialets art, nemlig; arkivalier (arkivfonde), billeder, sekvenser (lyd og film), kort og tegninger, trykt materiale og øvrige materialer.

¹⁰ Nedenfor fremgår, at Starbas-systemet er opbygget til samme arbejdsgange som Arkibas, herunder til at skelne mellem den første foreløbige registrering af det modtagne og den efterfølgende afsluttende registrering. Arbejdsgruppen har derudover spurgt gruppen af Andre arkiver, om de arbejder på samme måde og dermed anvender den samme skelnen mellem foreløbig registrering (uordnet) og endelig registrering (ordnet). Dette er bekræftet af alle fire institutioner i gruppen Andre arkiver. De tal, som alle arkivinstitutionerne oplyser for hhv. uordnet og færdigordnet materiale, vurderes derfor at være udtryk for det samme; at uordnet materiale er det, som kun er foreløbigt registreret og at et arkiv først regnes for at være færdigordnet, når det er registreret udover den foreløbige registrering (indkomstjournaliseret).

Arkiv.dk er lokal- og stadsarkivernes formidlingsplatform, hvor arkivernes Arkibas5-registreringer præsenteres. De enkelte lokal- og stadsarkiver bestemmer selv, hvilke registreringer de vil publicere på Arkiv.dk. Indkomstjournaler vises ikke på Arkiv.dk.

Organisationen Danske Arkiver - ODA

For ODA-arkivernes vedkommende har 15 af de 20 arkiver beskrevet praksis for ordning og registrering. Et af de 15 arkiver svarer, at praksis endnu kun er mundtlig, mens et andet arkiv anfører, at en skriftlig praksis er på vej. Kendetegnende for ODA-arkiverne er at, praksis for ordning og registrering synes at være godt indarbejdet - også selvom den ikke er nedfældet. Flere anfører, at oplæring sker efter sidemandsprincippet.

Et arkiv beskriver praksis for ordning og registrering således:

Fra kommentarfeltet: 'Tjek indkomst. Tjek for eksisterende proveniens. Sorter. Registrer'.

Privatarkiverne bliver alle steder registreret i overensstemmelse med de grundlæggende nationale og internationale standarder, som er grundlaget for Arkibas og Starbas. Disse er indarbejdet i de forskellige arkivsystemer, som arkiverne anfører, at de benytter til formålet.

Det er tidligere beskrevet, at ODA-arkiverne i varierende omfang anvender Arkibas og Starbas. Arkibas-systemets funktionaliteter blev ovenfor beskrevet for at give indtryk af, hvilke muligheder, som arkivinstitutionerne har. For fuldstændighedens skyld gives nedenfor en beskrivelse af Starbas-systemets muligheder.

Starbas:

Starbas understøtter ligesom Arkibas de typiske arkivopgaver: indkomstjournal, registrering af alle slags arkivmaterialer, magasinstyring, statistik, bestillingsadministration, publikumsvendte søgesider med mulighed for online bestilling og brugerkonti, hvor brugerne kan se deres bestillinger. Derudover er der med Starbas.net etableret en fælles søgeportal for de arkiver, der registrerer arkivalier i Starbas-systemet.

På spørgsmålet om, hvordan arkivinstitutionen prioriterer mellem de arkiver, som skal ordnes og registreres, kan hovedparten af besvarelserne overordnet inddeles i to kategorier. Den ene beskrives med ord som relevans, aktualitet og efterspørgsel. Den anden beskrives således, at materialet håndteres løbende i takt med, at det kommer ind.

Af de 20 ODA-arkiver har 18 svaret på spørgsmålet om, hvor stor en andel af de modtagne arkivfonde som er uordnede ved modtagelsen. De fleste anfører, at det drejer sig om så meget som 90-100 %. Et enkelt arkiv angiver, at 50 % modtages i uordnet stand.

Det tyder på, at ODA-arkiverne er gode til at sørge for ordning og registrering af de modtagne privatarkiver. I gennemsnit skønnes ca. 20 % af de modtagne privatarkiver lige nu at være uordnede. Tallet dækker dog over en meget stor variation fra 0 % (få arkiver) til 75 %.

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

Tre af fire landsdækkende institutioner har besvaret spørgsmålene i kategori 5a. Der er dog tale om meget forskellige beskrivelser af de samme forhold. Overordnet betragtet er der generelt tale om institutioner, som arbejder struktureret og reflekteret med ordning og registrering. Dog har to af institutionerne alligevel et efterslæb på hhv. 20 og 50 procent. Gode procedurer og velbeskrevne registreringsretningslinjer er altså ikke nødvendigvis ensbetydende med et lille ordningsefterslæb.

På spørgsmålet om, hvor stor en procentdel som er uordnet ved modtagelsen, er der ligeledes store forskelle hos de tre institutioner. Måske ligger en del af forklaringen på ordningsefterslæbets størrelse i denne oplysning. Det ene arkiv oplyser, at 100 % er uordnet ved modtagelsen (nuværende efterslæb = 50 %). Det andet oplyser henholdsvis 75 % og 20 %. Den tredje institution beskriver et mere blandet scenario, hvor essensen er, at stadig færre arkiver afleveres helt uordnet, og at stadig flere afleveres renset og med tilhørende oversigter over indholdet i afleveringen, hvilket letter institutionens arbejde ganske betragteligt.

Delkonklusion

Der tegner sig et billede af, at de danske arkivinstitutioner helt overordnet har fokus på ordning og registrering af det modtagne arkivmateriale. Det billede adskiller sig væsentligt fra resultatet af den nordiske benchmarkingundersøgelse. Forskellen skyldes muligvis, at det dengang ikke var muligt at skaffe andet end meget overordnede tal fra lokalarkiverne; tal, som var behæftet med stor usikkerhed. I denne spørgeskemaundersøgelse er det lykkedes at skaffe tal direkte fra de enkelte arkivinstitutioner.

Ordning og registrering er ofte tidskrævende på flere måder. Det tager tid at få et arkivmateriale sorteret, pakket og beskrevet. Men ofte kræver det også vejledning af de medarbejdere, som skal stå for opgaven i praksis. Nedskrivne retningslinjer for ordning og registrering kan i mange tilfælde lette vejledningsopgaven, fordi de medarbejdere, som skal ordne og registrere, dermed har nogle skriftlige retningslinjer at arbejde ud fra. Det vil altid være situations- og personbestemt, hvor intensiv eller ekstensiv vejledning og supervision skal være, men skriftlige retningslinjer kan være en arbejdslettelse i mange situationer.

At dømme efter besvarelsene fra såvel SLA-arkiverne som ODA-arkiverne, så er kendskabet til SLA's retningslinjer for ordning og registrering meget udbredt. Det betyder, at arkiverne rent faktisk bruger arkivfagligt begrundede og velbeskrevne retningslinjer, så det danske privatarkivmateriale beskrives ensartet, uanset hvilken arkivinstitution det opbevares på.

Der bør arbejdes på at fremme kendskabet til allerede udarbejdede retningslinjer for ordning og registrering og på at udarbejde eller tilpasse kendte retningslinjer til arkivinstitutionernes forskellige behov, jf. ovenfor.

Spørgsmål 6: Udgifter ved modtagelse af privatarkiver

Det er kendt, at nogle institutioner kan skaffe finansiering til dele af enkeltstående privatarkivopgaver, mens andre slet ikke forsøger. Modtagelse og den efterfølgende håndtering af privatarkivmaterialet er imidlertid en udgift for arkivinstitutionen. Det gælder også, selv om arkivet drives ved hjælp af mange frivillige. Der er udgifter til æsker, opbevaringsplads og lignende. Arbejdsgruppen har valgt at stille en lang række spørgsmål fordelt på emnerne transportudgifter, kassation, ordning og registrering samt arkivæsker. Inden for hvert emne spørges til, hvordan udgifterne fordeles. Arbejdsgruppen håber herigennem at få dels et overblik over nogle af de løsninger, som arkivinstitutionerne anvender, dels input til gode løsninger, som kan anvendes af andre.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Det er en udpræget sjældenhed, at donator bidrager med økonomiske midler i forbindelse med aflevering og ordning af privat arkivmateriale på SLA-arkiverne. Kun på transportområdet forekommer det nogle gange, at donator betaler transport, dvs. at man ikke selv skal hente materialet. Ellers er billedet meget ensartet. Arkiverne står selv for udgifterne til ordning, registrering og kassation samt til opbevaringsmaterialer. Afhentning af materiale hos donatorer finder uden tvivl sted ofte, men omfanget af dækning af kørselsudgifter for medarbejderne i den forbindelse er ikke belyst af undersøgelsen.

Fire arkiver har skrevet uddybende i feltet 'Hvis I laver andre ordninger eller fordelingsnøgler, så uddyb det her'. To arkiver oplyser, at arkivmaterialer som regel betales af en fælles kommunal pulje. Et tredje arkiv oplyser, at endnu aktive virksomheder betaler for fremfindning af sager, mens det fjerde arkiv anfører, at der kan forekomme tilfælde, hvor donator betaler hele eller dele af ompakningen og registreringen. De to sidstnævnte er kommunearkiver/stadsarkiver. Hvorvidt det spiller en afgørende rolle, er dog uvist.

Organisationen Danske Arkiver - ODA

Et gennemgående træk i besvarelserne er, at arkiverne betaler alle eller de fleste af udgifterne i forbindelse med modtagelse, kassation samt ordning, registrering og pakning af de modtagne privatarkiver. Når det gælder transportudgifter, synes det at bero på individuelle aftaler.

To arkiver oplyser uddybende, at de forsøger at få donatorerne til dække nogle af udgifterne, når der er tale om større afleveringer. Et enkelt arkiv bemærker, at spørgsmålet om fordelingsnøgler 'ville være mere relevant for digitale arkiver, som virkelig kan koste penge at 'ordne'.

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

I gruppen Andre arkiver giver besvarelserne et stort set lige så ensartet billede, som tilfældet er med besvarelserne fra SLA og ODA. Kun hos Rigsarkivet er det donator, der som absolut hovedregel betaler for transport til arkivinstitutionen. Når det gælder kassation, ordning og registrering samt arkivæsker, så er det overvejende arkivinstitutionen, som betaler det meste eller det hele. Kun Rigsarkivet oplyser, at donator i nogle tilfælde betaler for alt eller det meste.

Delkonklusion

Besvarelserne viser et meget ensartet billede på arkivinstitutionerne, nemlig at arkivinstitutionerne selv må afholde de fleste af de udgifter, som følger med modtagelsen af privatarkiver. Nogle få arkivinstitutioner oplyser dog, at de lykkes med at få donator til at dække enten alle udgifter eller en andel af udgifterne. Der

bør således være basis for videndeling, når det gælder, hvordan nogle arkiver får andre til at betale eller stå for nogle af opgaverne, mens andre ikke gør?

Spørgsmål 7: Formidling af privatarkiver samt 7a: Formidlingspraksis

Hvordan, hvis overhovedet, anvender arkivinstitutionerne selv de modtagne privatarkiver til at formidle om arkivinstitutionen og relevante historiske emner? Hvilken formidlingspraksis har de enkelte arkivinstitutioner, hvis de overhovedet har en sådan? Arbejdsgruppen har valgt at spørge specifikt til tre emner, nemlig om der er formuleret en strategi for formidlingsaktiviteterne, om der gøres en målrettet indsats mod folkeskoler og gymnasier, samt om der er formuleret en strategi for kontakt til medier og lignende. En uddybende beskrivelse af strategi eller praksis efterlyses under spørgsmål 7a. Da mange har svaret på tværs af spørgsmål 7 og 7a, så behandles alle besvarelserne her samlet.

Synlighed gennem konkrete formidlingsaktiviteter og gennem relevante medier er blevet alfa og omega for evnen til at tiltrække ekstern finansiering, for at rekruttere frivillige til arkivarbejde og for at fortælle arkivskabere, at institutionen findes. Arbejdsgruppen har derfor valgt at spørge til denne del af arkivinstitutionernes virke for at identificere forskellige løsninger og gerne nogle, som kan inspirere andre til nye tiltag eller videreudvikling af allerede eksisterende. Det samme gælder for spørgsmålet vedrørende indsatsen rettet mod folkeskoler og gymnasier. Mange arkiver tilbyder i dag sin assistance til historielærerne eller skolen generelt, som skal introducere eleverne for relevante kilder og udvalgte historiske temaer.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Kun et enkelt af de 20 arkiver svarer slet ikke på spørgsmålene. Af de øvrige 18 svarer fem arkiver kort og godt 'ja' på spørgsmålet om, hvorvidt de har formuleret en strategi for formidlingsaktiviteter. Alle andre angiver på forskellig måde, at de prioriterer arbejdet med formidling af deres samlinger. Formidling i medlemsblade, årbøger, på hjemmesider og ved udstillinger indtager tydeligvis en central rolle på mange arkiver. Færre arkiver synes at anvende sociale medier i formidlingen. Spørgsmålet er, om det er et aldersbetinget fravalg, da lokalarkivernes frivillige er ældre borgere, hvoraf mange ikke selv bruger sociale medier, eller om fravalget er begrundet i, at resultatet ikke skønnes at stå mål med indsatsen?

Nogle arkiver anfører derudover, at de er synlige uden for arkivets fire vægge gennem byvandring og deltagelse i eksterne arrangementer, hvor formålet er at synliggøre institutionen.

En tredjedel af arkiverne har oplyst, at de er i kontakt med lokale skoler. Det spænder lige fra information til skolerne om, at arkivet stiller sig til rådighed, og så til egentlige samarbejdsprojekter. Konsekvenserne af folkeskolereformen og arkivernes muligheder i den forbindelse nævnes ikke eksplicit i besvarelsen. Folkeskolereformen var dog endnu ganske ny, da spørgeskemaet blev fremsendt, så de fleste arkiver og skoler har sandsynligvis ikke gjort sig ret mange tanker herom, hvis overhovedet nogen.

Kun få arkiver oplyser, at de har formuleret en egentlig mediestrategi. Til gengæld fremgår det af flere besvarelser, at en sådan udledes i praksis på mange af arkiverne, der forsøger at have tæt kontakt til medier i deres lokalområde.

Organisationen Danske Arkiver - ODA

Tre arkiver oplyser at have en formuleret formidlingsstrategi. Det fremgår ikke, hvorvidt strategien retter sig særligt mod privatarkiver, men det må formodes, at der er tale om en generel strategi, som skal favne både offentlige arkiver og privatarkiver.

Et af de arkiver, der anfører at de har en formidlingsstrategi skriver følgende: 'Formidlingsstrategien har som hovedmål at gå nye veje og nå ny brugere. Vi tilgængeliggør vores samlinger på en ny hjemmeside, der løbende opdateres med nye poster og giver muligheder for at søge meget bredt på tværs af tid, sted, emne og medier og få tilgang til digitaliserede poster i henhold til gældende regler. Vi formidler desuden vores samlinger i de sociale og nye medier som Facebook, Twitter, Instagram m.v. og trækker på denne måde også folk med ud i byrum og landdistrikter og udfordrer/giver ny viden om lokale identiteter.'

Et andet arkiv anfører blandt andet: 'Som en del af de samlede strategiske mål for arkivet omhandler formidlingsstrategien blandt andet elementer som brugervenlighed, udvikling af services, innovative løsninger i forhold til formidlingsformer både analogt og digitalt og en fastholdelse og udbygning af kontakt til eksisterende, herunder børn og unge, og nye målgrupper. Fokus er overordnet på tidssvarende løsninger, og på et professionelt og moderne udtryk.'

Når det gælder spørgsmålet om en målrettet indsats rettet mod folkeskoler og gymnasier er det også kun få arkiver, der anfører, at de har en sådan. Der synes altså ikke at være et struktureret samarbejde ret mange steder, men 'vi er i gang med at skabe en indsats, der kan matche den ny folkeskolelov', oplyser et arkiv.

Måske forholdt mange af arkiverne sig afventende på tidspunktet for undersøgelsens gennemførelse i forhold til folkeskolereformens tanker om 'Den åbne skole'. Her forpligtes kommunerne til at sikre et samarbejde mellem skolerne og det lokale idræts-, kultur- og musikliv.

På et arkiv er der taget initiativ i forhold til folkeskolens klasser. Det oplyses, at 'Vi byder ind med forskellige tilbud målrettet til folkeskolens klasser i et 'katalog', som er blevet godt modtaget. Desuden samarbejder vi med kulturforvaltningens børnekonsulent. Vi har desværre endnu ikke et formaliseret samarbejde med gymnasiet.'

Et par arkiver oplyser, at de har en formuleret strategi for kontakt med medier og flere arkiver nævner, at de har et tæt og formaliseret samarbejde med den lokale avis, som for eksempel består i, at avisen på en bestemt ugedag bringer artikler skrevet af arkivets medarbejdere.

Når det gælder spørgsmålet om formidlingspraksis, så fremgår det meget klart af besvarelserne, at der generelt er en facetteret formidlingspraksis. Arkivernes formidling sker blandt andet gennem løbende opdateringer af hjemmesider og konstante forbedringer af søgemulighederne samt ved at give brugerne adgang til digitaliserede materialer.

Adskillige arkiver nævner som allerede anført, at de har fokus på at nå nye målgrupper og at finde nye formidlingsmuligheder gennem tilstedeværelse på sociale medier som Facebook, Twitter, Instagram m.v. Endelig fremhæves et højt aktivitetsniveau indenfor de mere traditionelle formidlingsformer som f. eks. artikler i lokale aviser, bog- og årsskriftsudgivelser, byvandring, udstillinger og foredrag.

Det er tydeligt, at der arbejdes bevidst og målrettet med udvikling af formidlingen. Et eksempel herpå er det i ODA-regi meget velfungerende netværk vedrørende formidling, hvor også arkiver museer uden for medlemskredsen deltager. Deltagerne har indset, at videndeling er vejen frem. Aktivitetsniveauet er meget højt og deltagerne driver bloggen "Arkivformidling", som er platform for diskussion, erfaringsdeling, udveksling og udvikling af den udadrettede virksomhed i arkiverne - find den her: <https://arkivformidling.wordpress.com>

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

Udvandrerarkivets formidlingsstrategi er ambitiøs og kan derfor godt fortjene og tåle at blive fremhævet: 'At nå nye grupper worldwide. Overvinde sproglige og kulturelle udfordringer og koordinere nationale og internationale initiativer. Arkivets nye retrodigitaliseringsplatform er afsættet til at nå danske udvandrere og deres efterkommere over hele verden.'

Fælles for de tre øvrige institutioner er, at der generelt er udarbejdet strategier på de forskellige områder, som der spørges til. Strategierne omhandler dog ikke specifikt privatarkiver, men vedrører organisationernes formidling som helhed. Det er ikke en overraskelse, da såvel Rigsarkivet som Det Kongelige bibliotek løser andre opgaver end de rent privatarkivrelaterede. ABA oplyser, at arkivet udgiver publikationer og laver udstillinger samt har en række samarbejder med lokale biblioteker.

Delkonklusion

Der tegner sig et billede af, at arkiverne oplever, at deres øgede og mere målrettede formidlingsindsats giver større synlighed og større opmærksomhed i offentligheden. Alle typer af arkiver melder, at de forsøger at være til stede på så mange platforme/medier som muligt - både når det gælder aktiviteter i bred forstand og formidling af samlingerne. Det betyder, at også det almindelige indsamlingsarbejde profiterer af denne synlighed. Offentligheden synes umiddelbart at være mere forstående over for vigtigheden af, at arkivers eksisterende samlinger bevares og til stadighed forøges, så også samtiden kan fastholdes for fremtiden. Formidlingsindsatsen synes imidlertid først og fremmest at have positiv indflydelse på den passive indsamling, hvor arkivet bliver tilbudt materiale, som en udenforstående har defineret som interessant at bevare for eftertiden og siden aflevere til et arkiv.

Undersøgelsen har tidligere vist, at flere arkiver ikke har en formuleret indsamlingspolitik. Formidlingsindsatsen sætter fokus på og skaber interesse for bevaring hos borgerne. Det kan og bør udnyttes strategisk ved at dreje indsamlingsarbejdet fra passiv modtagelse til aktiv indsamling. At arkiverne skal begynde at arbejde langsigtet med at udpege, hvilke foreninger, virksomheder eller personer der i deres område gør sig gældende på en sådan måde, at deres aktivitet fortjener allokering af ressourcer til bevaring for eftertiden.

Spørgsmål 8: Økonomi

Tilvejebringelse af ekstern finansiering til konkrete projekter har også vundet indpas i arkivverdenen, uanset hvordan den daglige drift er finansieret. Spørgsmålet er, i hvilket omfang og til hvilke projektyper arkivinstitutionerne søger midler – og om ansøgningerne bærer frugt og dermed udbygger og understøtter arkivets privataktiviteter.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Rundt regnet en tredjedel af de 20 arkiver har søgt om penge til digitaliseringsprojekter, lidt færre har søgt til ordnings- og registreringsarbejder og lidt flere til formidlingsprojekter. Tre arkiver har desuden modtaget midler til forskningsprojekter.

Flere arkiver har modtaget midler til andre opgaver, typisk er det ikke oplyst, hvilke opgaver det drejer sig om. Et enkelt arkiv svarer dog, at det har fået bevilliget penge til indsamling af de tyrkiske gæstearbejders historie.

Kommuner og støtteforeninger er tydeligvis de mest fremhævede bidragsydere.

Organisationen Danske Arkiver – ODA

Det generelle billede er, at der søges midler til en del forskellige projekter, og at ansøgningerne er fordelt på 15 af 20 arkiver. Fem arkiver har ikke besvaret spørgsmålene, og det er derfor uvist, om det skyldes manglende ansøgninger eller manglende succes med ansøgningerne.

Der søges til forskellige typer af projekter. Af de 15 arkiver har tre svaret bekræftende på, at de har søgt og modtaget midler til ordnings- og registreringsopgaver. Seks af de 14 arkiver har søgt og modtaget midler til formidlingsprojekter. Otte arkiver fortæller, at de har søgt og modtaget midler til digitaliseringsprojekter. To arkiver har søgt og fået midler til forskningsprojekter.

Af de i alt 15 arkiver, der har besvaret spørgsmålene, har seks arkiver søgt og fået midler til tre eller fire forskellige projekttyper, typisk formidlings- og digitaliseringsprojekter samt andre projekter.

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

Også blandt de fire landsdækkende institutioner har der været ansøgt om og modtaget midler til forskellige projekter. Alle fire institutioner oplyser at have søgt og modtaget midler til digitalisering af privatarkiver. Derudover har tre af fire søgt og modtaget midler til forskningsprojekter, mens to har haft heldet med sig til ordnings- og registreringsopgaver. Kun et enkelt formidlingsprojekt er blevet belønnet med ansøgte midler.

Delkonklusion

Delkonklusion

Det kræver ofte en del arbejde at udarbejde en ansøgning. Er det et større projekt, som søges finansieret af en fond eller lignende, så kan selve ansøgningsudarbejdelsen være et projekt i sig selv. Der er dog efterhånden en del eksempler på, at arkivinstitutioner har skaffet finansiering til projekter, som ellers ikke ville være blevet til noget.

Besvarelsenerne viser, at der er søgt midler til både små og lokale projekter som til større projekter, hvor målgrupperne går ud over lokalområdet. Det bør overvejes at udarbejde nogle best practices på dette område, gerne for både små og store projekter samt at udbrede kendskabet til det, som er lykkedes, men i lige så høj grad det, som ikke lykkedes. Der er læring at hente fra begge tilfælde.

Spørgsmål 9: Samarbejde med andre institutioner

Det almindelige er, at de medarbejdere, som på arkivinstitutionerne arbejder med privatarkiver, arbejder alene eller kun med meget få kolleger i samme organisation. Muligheden for at videndele og sparre sig til udvikling inden for egen organisatoriske ramme er derfor stærkt begrænset for et overvældende flertal af arkivinstitutioner og medarbejdere. Det betyder imidlertid ikke, at behovet ikke er til stede. Mange arkiver

har organiseret sig i henholdsvis SLA og ODA ud fra de samme overvejelser og motiver. I det daglige er der samarbejder mellem arkivinstitutioner eller mellem arkivinstitutioner, biblioteker og museer. Som afslutning på et spørgeskema, der har bestræbt sig på at komme rundt i hjørnerne af privatarkivopgaven og de udfordringer, som den byder på, har arbejdsgruppen bedt de adspurgte institutioner om at tilkendegive, hvorvidt de oplever behov for samarbejde med andre arkivinstitutioner.

Sammenslutningen af Lokalarkiver - SLA

Tre arkiver har ikke besvaret spørgsmålet eller benyttet muligheden for at uddybe et svar i kommentarfeltet. Af de resterende 17 arkiver har ni kort og godt svaret 'ja' til, at der er behov for samarbejde med andre arkivinstitutioner, mens i alt 11 arkiver har valgt at uddybe hvorfor.

Der peges på oplagte samarbejdsområder som for eksempel videndeling, digitalisering og indsamling. Arkivsamvirkernes rolle for formidling af samarbejdet i den enkelte kommune fremhæves med rette af flere arkiver, men der er også eksempler på mere tværgående samarbejder. Det er muligt, at deltagelsen i de kommunale arkivsamvirker gør det lettere at få øje på fordelene ved samarbejde både generelt og i konkrete sammenhænge. Det fremgår dog ikke af besvarelserne.

Organisationen Danske Arkiver - ODA

Af de i alt 20 besvarelser har 16 svaret ja til behovet for samarbejde med andre arkivinstitutioner. De resterende fire arkiver har ikke svaret, ej heller benyttet muligheden for at skrive en kommentar. Også hos ODA-arkiverne er der altså generelt meget stor interesse for samarbejde og videndeling med andre arkivinstitutioner og på tværs af arkivverdenen. Det kan sammenfattes i en enkelt kommentar: 'Samarbejde gør stærk', og man kunne måske også tilføje 'bedre'. I de uddybende kommentarer peger 14 arkiver på blandt andet mulighed for erfaringsudveksling, udvikling af standarder eller best practices på en række områder samt fora til at hente inspiration til at gå nye veje.

Derudover nævnes også mere konkrete områder for samarbejde eller videndeling som for eksempel 'indsamling og bevaring af digitale private arkivalier', 'digitalisering af ensartede arkivalietyper, f. eks. skattemandtalslister, og digitale formidlingsplatforme', 'dialog/koordinering af indsamlingspraksis og -strategier' og 'scanningsprocedurer'.

Andre arkiver – KB, ABA, Udvandrerarkivet og Rigsarkivet

Sidst, men ikke mindst svarer de fire landsdækkende institutioner også, at der er behov for samarbejde med andre arkivinstitutioner. De uddybende kommentarer er mere generelle end besvarelserne fra de øvrige adspurgte institutioner. Men alle peger de på fordelene ved og udbyttet af tværgående samarbejder, både til faglig udveksling og inspiration. To af institutionerne peger på, at privatarkivarbejdet kan være ensomt i en større organisation, og at det i sig selv medvirker til at søge samarbejder med andre arkivinstitutioner.

Delkonklusion

Besvarelserne af spørgsmål vedrørende samarbejde understøtter fuldstændigt besvarelserne i de foregående otte spørgsmålskategorier. Der er et entydigt ønske om og behov for samarbejde, især videndeling indtager en central rolle, og det gælder for et bredt spektrum af arkivers opgaver. I virkeligheden kan vi runde de mange spørgsmål og besvarelser af med at konkludere, at det bare er med at

komme i gang. Behovet og opbakningen er klart til stede hos de mange danske arkiver, der arbejder med privatarkiver.

Spørgsmål 10: Hvad har vi ikke spurgt om

Nedenfor bringes in toto de fire besvarelser, som vi modtog på spørgsmål 10. Alle tre grupper (SLA, ODA og Andre Arkiver) er repræsenteret. Tre af fire besvarelser omtaler den digitale udfordring, men fra forskellige perspektiver; om arkivernes fremtid i den digitale kommunikations tidsalder, om der overhovedet modtages digitale arkivalier og om hvordan nye kommunikationsformer udfordrer arkivinstitutionerne.

Hvilke fremtidsudsigter venter for arkiverne, når papirarkivalierne bliver færre og kommunikationen bliver digital

Vi registrerer jo i Starbassystemet, og den vej bliver det søgbart. Vi synes jo nok også, det er interessant, hvor meget de private arkivalier bliver brugt. Om de opbevares under trygge forhold. Om vi overhovedet modtager digitale arkivalier fra private og foreninger. I kunne have spurgt til, om vi brugte SABA til private folks computere. Og det, at man ikke har nedfældede strategier, dækker måske bare over, at man er meget få ansatte, dvs. der bliver gjort det, vi synes er vigtigst og til tider sjovest. Skal vi blive ved...

Den digitale udfordring i form af mails, digitale billeder, mobiltelefon som kommunikationsmiddel, digitale privatarkiver

I det opsøgende arbejde med at indhente personarkiver bør arkivinstitutioner koordinere arbejdet, således at der ikke sker unødigt dobbeltarbejde.

Undersøgelsens fem hovedresultater

I gennemgangen af spørgeskemaundersøgelsen har vi løbende fremhævet forskellige potentielle opgaver og udfordringer, som besvarerne peger på. I stedet for at trække dem frem enkeltvis og foreslå enkeltstående løsninger, har vi besluttet at formulere fem hovedtemaer, som efter vores vurdering er de væsentligste. Hver af dem kan ved en senere lejlighed detaljeres og udmøntes i mindre, konkrete enkeltstående tiltag, hvis det skønnes formålstjenstligt.

Det første hovedtema var slet ikke en bevidst del af spørgeskemaundersøgelsen, men blev tydelig undervejs i bearbejdningen. I arbejdsgruppen er vi enige om, at der er tale om en strukturel udfordring, hvis betydning for gode fælles arkivfaglige løsninger for privatarkivarbejdet ikke for alvor drøftes. Ikke desto mindre finder vi, at den bør italesættes, så den bliver synlig og løbende inddraget i diskussioner af, hvordan privatarkivarbejdet kan organiseres og udvikles.

1. Organisationsstrukturerne hæmmer udsynet til de universelle udfordringer

I Danmark, som trods alt har en overskuelig størrelse både i areal og befolkningsstørrelse, findes, som beskrevet i indledningen, et utroligt stort antal privatarkivinteressenter, der er fordelt på flere organisationer, som alle er repræsenteret i denne undersøgelse. Bearbejdningen af de mange fyldige besvarelser fra de adspurgte arkivinstitutioner har med al ønskelig tydelighed godtgjort, at privatarkivarbejdet er organisatorisk udfordret.

Stads- og lokalarkiverne har af historiske og helt interne grunde organiseret sig i to forskellige organisationer; ODA, som organiserer omkring 50 professionelt drevne arkiver og SLA, der er kendetegnet ved mange foreningsdrevne lokalarkiver i mindre landområder, men som også organiserer nogle få professionelle by- og § 7-arkiver. Nogle lokalarkiver fungerer selvstændigt, mens andre er en del af det lokale museum. Nogle stadsarkiver arbejder kun med kommunale arkivalier, mens de fleste også inddrager privatarkiver i deres arbejdsområde. De fleste lokalarkiver bruger Arkibas og Arkiv.dk, nogle stadsarkiver anvender Starbas og Starbas.net, mens andre benytter Arkibas og Arkiv.dk. Andre igen bruger både Arkibas og Starbas på samme tid til forskellige ting. Nogle arkiver anvender sågar museernes Regin. De stadsarkiver, som indsamler privatarkiver, har potentielt sammenfaldende eller måske endda overlappende indsamlingsmæssige interesser med lokalarkiverne.

Overlappende indsamlingsmæssige interesser findes også andetsteds. Blandt andet mellem Rigsarkivet, ABA og Det Kongelige Bibliotek. ABAs indsamlingsmæssige interesser befinder sig inden for lønmodtagersidens organisationer og foreninger samt tilhørende politiske interessenter, mens Det Kongelige Biblioteks privatarkivområde blandt andet omfatter videnskabsfolk, kulturpersonligheder mv. Rigsarkivets afdelinger har i årenes løb indsamlet de samme typer arkiver som både SLA, ODA, ABA og Det Kongelige Bibliotek.

I denne forbindelse er det nærliggende at sætte et særligt fokus på to forhold, der tydeligt adskiller arkivverdenen fra biblioteks- og museumsverdenen, og som givetvis har sammenhæng med de forskellige sektors udviklingshistorie:

a. Manglen på styrelsesmæssig vejledning og beføjelser på arkivområdet har ladet registreringspraksis og registreringssystemerne vokse frem uden forsøg på koordination og uden hensyntagen til det velovervejede og omkostningsbevidste i opbygningen og vedligeholdelsen af en række mere eller mindre sideordnede systemer.

b. Den organisationspolitiske splittelse på lokal- og stadsarkivområdet har ikke gjort et særligt samarbejde, rettet mod privatarkivområdet lettere, tværtimod – og der er os bekendt aldrig gjort ellers nærliggende forsøg på at knytte det stærkt begrænsede statstilskud til organisationerne sammen med eventuelle betingelser, f.eks. på registreringsområdet.

Den eksisterende lovgivning på arkivområdet samt den teknologiske udvikling er to andre områder, som udfordrer arkivinstitutionernes historiske opgavefordeling og organisering.

Strukturen og opgavefordelingen har sine historiske årsager og begrundelser. Her skal det ikke diskuteres, hvorvidt de endnu er gyldige, men blot konstateres, at vi i arbejdsgruppen kun har fokus på, hvad der tjener opgaveløsningen bedst og ikke skeler til organisationspolitiske hensyn.

Det har været en øjenåbner at læse de mange spørgeskemabesvarelser, fordi der inden for en lang række centrale emner er foreslået og efterspurgt enslydende løsninger og behov, uanset arkivorganisationstilhørsforhold. Arbejdsgruppen har selv ubevidst bidraget til at understøtte fokus på forskelle og ligheder mellem arkivorganisationerne ved den form, som vi har givet spørgeskemaundersøgelsen. Men undervejs i bearbejdningen og drøftelserne af resultaterne er det blevet klart, at det er en for snæver måde at se på privatarkivopgaven på.

2. Én fælles søgeportal; brugerne vil have resultater, ikke lange forklaringer

Det danske stads- og lokalarkivlandskab kan synes noget uoverskueligt. Betegnelserne '§7-arkiv', 'stadsarkiv', 'kommunearkiv', 'byarkiv', 'lokalarkiv' dækker over et meget bredt spektrum af arkivvirksomhed og kan ikke umiddelbart forstås af brugerne af de mange danske arkiver og deres indhold. Nutidens brugere vil ikke bruge deres tid på at forholde sig til for dem ligegyldige forklaringer på, hvorfor nogle politikere har afleveret deres privatarkiv til ABA, mens andre har afleveret til Rigsarkivet, eller hvorfor materialet fra farfars arbejdsplads er fordelt mellem det tidligere Erhvervsarkivet og et stadsarkiv. Nutidens arkivbrugere er også ret indifferente overfor, at nogle videnskabsfolk føler sig mere på linje med Det Kongelige Bibliotek end Rigsarkivet, og at det bliver afgørende for, hvor deres privatarkiv havner.

Den historiske årsag til denne fordeling er for arkivbrugerne helt uigennemskuelig, for ikke at sige uforståelig. De kan (og skal heller ikke) forstå detaljerne omkring, hvilken forening arkiverne tilhører, eller hvilket registreringssystem det pågældende arkiv har valgt at benytte sig af til registrering af sine samlinger. Når det kommer til brugen af registreringssystemer og præsentationen af data på nettet på fælles præsentationsplatforme, er billedet endnu mere broget, som det blandt andet er beskrevet på rapportens side 26. Brugerne er interesseret i én ting - at finde brugbare oplysninger eller materialer til belysning af det emne, de nu arbejder med - uanset om det er forskning på universitetsniveau eller forskning af lokalhistorisk og slægtshistorisk karakter.

Der er med andre ord brug for, at der etableres en overordnet platform, en fælles søgeportal, som trækker på data fra arkivernes forskellige former for registreringer og er helt uafhængig af, hvilket registreringssystem det pågældende arkiv benytter sig af. Det fordrer fx mere ensartede arkivstandarder. Brugerne af de danske arkivers meget fine samlinger kan ikke - og skal heller ikke kunne - overskue dette brogede arkivlandskab. Det er på ingen måde brugervenligt, at de skal søge flere steder, hvis de da finder ud af, at det er nødvendigt. De forventer svar på deres søgninger og evt. et konkret sted at henvende sig, hvis de er interesseret i at benytte materialet.

Med en fælles søgeportal for alle danske arkiver bliver det også irrelevant, hvor materialerne ligger i fremtiden. Det vigtigste vil være, at de er bevaret et sted, og er tilgængelige for eventuelle brugere.

3. Den digitale arkivdannelse kræver nytænkning

Nærværende undersøgelse underbygger konklusionerne i den nordiske benchmarking-undersøgelse, som blev gennemført for nogle år siden; nemlig, at der er indsamlet meget lidt digitalt skabt arkivmateriale. I spørgeskemaet har arbejdsgruppen ikke bedt arkivinstitutionerne om at begrunde, hvorfor eller hvorfor ikke der er indsamlet digitalt skabt materiale. Men der er flere allerede kendte årsager.

Når talen falder på dette emne blandt arkivmedarbejdere, så er den første forklaring ofte, at de enkelte arkivinstitutioner ikke har lovhjemmel til at opbevare de personhenførbare digitale data, som de gerne vil indsamle. Derfor må de undlade at gøre det. Dernæst udtales en forhåbning om eller en forventning til, at lovgivningen snart vil blive ændret. Arbejdsgruppen vil gerne udfordre den indstilling. Det er korrekt, at den nuværende persondatalovgivning pt. kun giver offentlige Arkiver (Rigsarkivet og stadsarkiverne) mulighed for at opbevare personhenførbare digitale data. At denne situation skulle ændre sig radikalt er tvivlsomt, så hvem tager initiativ til et tværinstitutionelt samarbejde mellem de offentlige arkiver og de øvrige arkivindsamlende institutioner, også på dette område? Udgangspunktet for arkivinstitutionerne bør være, at bevaringsværdige arkivalier skal sikres bevaring, uanset om de er skabt på papir eller digitalt. Er der forhindringer, så skal der findes alternativer til de gængse arbejdsmetoder for at sikre dette formål og for at forhindre, at vores samtid og eftertid står med dokumentationsmæssige huller, der er opstået, fordi ingen udviste rettidig omhu. Det er nu, at arkivinstitutionerne skal samarbejde og finde løsninger, som kan bruges, mens lovgivere arbejder på at ændre lovgivningen – hvis den overhovedet nogensinde bliver ændret.

Er det umuligt at forestille sig, at eksempelvis lokalarkiverne og stadsarkivet i en kommune sammen udarbejder retningslinjer for, hvordan det skal håndteres i fællesskab, hvis et lokalarkiv støder på bevaringsværdige digitalt skabte private arkivalier i kommunen? Arkivlovgivningen forbyder ikke, at ikke-offentlige arkiver medvirker til identifikation og indsamling, kun opbevaring. Med andre ord; arbejdsgruppen opfordrer til, at danske arkivinstitutioner forlader den gængse tænkning, at hver institution må klare sig selv. Det vigtigste bør ikke være arkivinstitutionens status i forhold til arkivloven, hvilken arkivorganisation, som man er en del af, eller hvad en uskreven historisk opgavefordeling mellem arkiver foreskriver, men snarere om der er identificeret bevaringsværdige digitale arkivalier.

Kan man forestille sig, at der udpeges nogle ekspertarkiver, som får til opgave at udbygge og vedligeholde deres kompetencer på det digitale område, og som andre arkivinstitutioner kan søge råd og vejledning hos? At der opbygges en slags mentor/mentee-relation mellem de arkiver, som har kompetencer og ressourcer til at gå forrest i arbejdet med digitale arkivalier og så de, der har brug for at lære om det, indtil de kan klare sig selv, hvis de ønsker at løse opgaven selv?

Den næste hurdle er manglen på de rette kompetencer. Det er en alvorlig udfordring, også på de arkivinstitutioner, som har mulighed for at opbevare personhenførbare digitale data. Indsamling, opbevaring og tilgængeliggørelse af bevaringsværdige digitale data kræver andre specialkompetencer end de tilsvarende opgaver for papirarkivalier. Tilegnede kompetencer skal også vedligeholdes, og det stiller krav til, at de jævnligt er i brug. Med andre ord, så kræver det arkivinstitutioner af en vis størrelse og økonomisk tyngde at kunne tilvejebringe disse kompetencer og at kunne vedligeholde dem gennem praktisk brug. Også dette taler for, at arkivinstitutionerne begynder at samarbejde på tværs af den hidtidige opgavefordeling. Det er muligt, at et lille arkiv engang i fremtiden vil kunne indsamle og opbevare digitale data på egen hånd, men intet tyder på, at det bliver i den nærmeste fremtid. I mellemtiden er der brug for nye samarbejdsformer, der både kan arbejde videre med den allerede kendte viden og indhøstede erfaringer og kan udvikle nyt i det omfang, der er behov for det.

Udviklingsopgaver er dyre og kræver ligeledes specialkompetencer. Flere arkivinstitutioner får efterhånden erfaringer med håndtering af offentlige digitale arkivalier. En del af denne viden kan overføres og bruges i indsamlingen, opbevaringen og tilgængeliggørelsen af private digitale arkivalier, der ofte ikke er så

struktureret som de offentlige arkivalier. Rigsarkivet og Århus Stadsarkiv har begge udviklet et indsamlingsværktøj, som kan benyttes af andre arkivinstitutioner. Der arbejdes pt. på at videreudvikle Århus Stadsarkivs løsning til en national løsning.

Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at gratis værktøjer ikke løser opgaven i sig selv. Der skal jo stadig være en arkivinstitution, som kan og vil opbevare de indsamlede data. Dermed er vi tilbage ved opfordringen til at tænke nye tværinstitutionelle samarbejdsformer.

Efter indsamling og opbevaring kommer tilgængeliggørelse. Tilgængeliggørelse af de indsamlede data kræver valg af tilgængeliggørelsesstrategi, udvikling af tilgængeliggørelsesværktøjer samt viden om persondatalovgivning. Også dette stiller krav til viden og specialkompetencer, som kun få arkivinstitutioner i de første mange år vil kunne honorere. Et samarbejde om opgaven bør kunne sikre, at alle typer arkivinstitutioner fortsat, som i dag, kan bidrage til bevaringen og tilgængeliggørelsen af den fælles arkivalske kulturarv. Og det kan efterhånden kun gå for langsomt med at komme i gang.

4. Videndeling, best practises, samarbejde og synergi

Det har været kendetegnende for svarene i alle spørgsmålsgrupper, at de enten har fremhævet eksisterende lokal videndeling og samarbejde, eller at det har været efterspurgt som løsning. Flere efterlyser selv udbredelse af best practises som et yderligere udviklingsredskab for arkivinstitutionerne.

Der er med andre ord en beredvillighed til at dele med og lære af hinanden, både på personniveau og institutionelt niveau. Det er et godt udgangspunkt. I arbejdsgruppen har vi drøftet dette ganske meget, især med de uddannelsespolitiske briller på. Videndeling og udbredelse af best practises rummer et element af uddannelse.

Arbejdsgruppen vil gerne fremhæve SLA's arkivuddannelse¹¹ som et vellykket eksempel på en kombineret arkivudviklings- og uddannelsesstrategi. Det fremgår klart af besvarelserne, at arkivuddannelsen spiller en positiv rolle for opgaveløsningen på lokalarkiverne. De enkelte moduler fremhæves i forskellige sammenhænge i besvarelserne som den faglige ballast, med hvilken en arkivfaglig opgave løses. Nogle arkivinstitutioner efterlyser endog flere moduler, enten mere specialiserede eller med flere emner, som tegn på, at mere oplysning og uddannelse generer behov for mere oplysning og uddannelse.

SLA's medarbejdere og mange tilknyttede frivillige er for størstedelens vedkommende kendetegnet ved ikke at have en faglig relevant uddannelse til løsning af arkivopgaver. Det faglige niveau er tilpasset hertil i SLA's arkivuddannelse. Har man ingen eller kun få faglige forudsætninger for at løse arkivopgaver, så er man langt bedre stillet efter gennemført arkivuddannelse.

¹¹ Arkiver, der ønsker at være medlem af SLA, har siden 2007 skullet opfylde det krav, at arkivlederen enten skal tage en arkivmæssigt relevant uddannelse eller inden for fire år fra sin tiltræden have gennemgået SLA's arkivuddannelse, der har fem moduler af to dage, altså i alt 10 dages varighed. Arkivuddannelse er således obligatorisk for arkivledere, men den modulopbyggede uddannelse anbefales også til arkivernes (overvejende) frivillige medarbejdere. Der har i de seneste år - efter vedtagelsen af uddannelseskravet i 2006 - været stigende tilslutning til uddannelsesaktiviteterne, og en del af SLA's tilskud fra tipsmidlerne anvendes til dette formål, både til kurser, der arrangeres af landssammenslutningen selv, og kurser, der med tilskud fra SLA arrangeres lokalt og regionalt af arkivsamvirker og kredse. Flere elementer i uddannelsen er omtalt i forbindelse med de enkelte spørgsmålsgrupper tidligere i rapporten.

Den eneste anden arkivuddannelse, som findes i Danmark, er den tidligere omtalte specialisering på kandidatuddannelsen i historie på Aalborg Universitet og masteruddannelsen i Informationsforvaltning og Records Management, der udbydes i samarbejde med IVA, Københavns Universitet. Sidstnævnte finder sted i København.

Kandidatuddannelsen i Informationsforvaltning er en specialisering på historiestudiet med fokus på temaer inden for teorier og praksis i relation til arkivdannelse og formidling. De studerende introduceres til arkivlov og anden relevant lovgivning og laver projekter i relation hertil. Der er et semesters praktik i en arkivinstitution, og der afsluttes med speciale.¹²

Masteruddannelsen i Informationsforvaltning og Records Management (MIR) har blandt andet som læringsmål, at den studerende 'tilegner sig teoretisk og metodisk samt praksisbaseret viden om og forståelse for informationers og records livscyklus.' Den er et bud på en arkivuddannelse, der er målrettet arkivmedarbejdere, der er i job og har fagligt relevante uddannelser (fx historikere, samfundsfag, it og tekniske uddannelser). Pensum relaterer sig til den faglige diskussion af og teorier bag hele den arkivalske fødekæde fra indsamling og bevaring til tilgængeliggørelse og formidling i den offentlige og private sektor. Der er også fokus på relationerne mellem den konventionelle og digitale arkivdannelse. Uddannelsen sigter såvel mod den administrative og den historiske arkivvirksomhed og lægger op til et øget samarbejde på dette område. Den afsluttes med en masterafhandling.

I Danmark har vi en lang tradition for, at arkivaruddannelsen varetages af den ansættende institution som en intern overbygning. I Rigsarkivet har den tidligere været formaliseret, men har nu i en årrække været knyttet tæt til den afdelingsspecifikke opgaveløsning. Andre steder har den karakter af en "ikke"-arkivuddannelse, hvor den enkelte medarbejder og dennes arbejdsplads har været helt afhængige af tilstedeværelsen af andre medarbejdere, der kunne og ville dele deres viden med andre. Det har ikke været tilfredsstillende hverken for den enkelte arkivinstitution eller arkivverdenen i Danmark som helhed, at centrale arkivopgaver blev løst af medarbejdere, som i bedste fald blev sidemandsoplært af en dygtig kollega-underviser. Udfordringerne i forbindelse med en bredere adgang til informationer, den digitale arkivdannelse og ikke mindst relationerne mellem de eksisterende strukturer kræver mere end at lære ved trial-and-error-metoden.

Det er arbejdsgruppens vurdering, at det er overordentligt vigtigt for privatarkivarbejdet at videreudvikle de nye arkivuddannelser i Danmark. Arbejdsgruppen kan derfor kun anbefale, at de igangværende uddannelser styrkes og udbredes. Arbejdsgruppen foreslår også, at der i sammenhæng hermed iværksættes initiativer til at fremme udviklingen af arkivfaglige netværk, der kan højne kvaliteten i opgaveløsningerne.

At dømme efter indholdet i mange af besvarelsene, så er der et stort potentiale i at understøtte videndeling og udbredelse af best practices på alle områder af arkivarbejdet. Vi tror, at det kan gøres på flere måder med forskelligt udbytte og fremsætter her nogle overordnede overvejelser. Velfungerende lokale videndelingsnetværk skal selvfølgelig understøttes og opmuntres. Men ny inspiration er godt for alle, dog kan den være vanskelig at skaffe på egen hånd. Derfor bør supplerende tiltag overvejes, men skal de have en effekt, så tror vi, at det er vigtigt, at man også her tænker i målgrupper og fagligt niveau.

¹² <http://www.aau.dk/uddannelser/kandidat/historie/specialiseringer/informationsforvaltning/>

Videndeling kan være både passiv og aktiv. En passiv videndeling kan ske ved, at der for eksempel oprettes en hjemmeside eller lignende, hvor de enkelte arkivinstitutioner eller medarbejdere kan fortælle om eller linke til en beskrivelse af en erfaring, som de ønsker at dele, fordi de mener, at andre kan have glæde af den. Ulempen ved en sådan passiv videndeling er både, at det kræver en helhjertet indsats for at skabe opmærksomhed om stedet, men også at fastholde opmærksomheden. En fordel kan være, at flere vil dele deres erfaringer, fordi det er forbundet med en overkommelig indsats at gøre det. En ulempe kan være, at hvis man flere gange har eftersøgt inspiration eller ny viden på stedet uden at finde det, så holder man op med at bruge det.

Aktiv videndeling sker i det personlige møde eller ved den personlige fremføring og drøftelse af sin erfaring. Tilhørerne, der bliver inspireret, kan stille uddybende spørgsmål, andre fremfører måske egne erfaringer med samme emner, og en fælles drøftelse er så i gang. Det er efterfølgende op til den enkelte medarbejder eller arkivinstitution at omsætte inspirationen til ændrede retningslinjer, nye strategier eller nye måder at løse samme opgaver på.

Der er i Danmark ikke tradition for, at medarbejderne fra arkivinstitutionerne mødes i en dansk arkivsammenhæng, udover på årsmøderne hos de forskellige arkivorganisationer. Et stort nationalt arkivfagligt arrangement (som fx Kulturstyrelsens faglige årsmøde) hvert år eller hvert andet år kan sandsynligvis give inspiration til mange. Mindre faglige arrangementer kan ligeledes være meget udbytterige, fordi der er mere tid til at tale sammen og gå i dybden med et udvalgt emne.

5. Søg inspirationen uden for det vante

I sammenhæng med den manglende styrelsmæssige understøttelse af udviklingen mv. på arkivområdet fremtræder det tydeligt for arbejdsgruppen, at der savnes økonomiske midler, som er øremærkede til at fremme nogle af de projektmuligheder, som er antydnet ovenfor.

Sådan er det imidlertid ikke i vore nordiske nabolande. I den førnævnte benchmarkingrapport omtaltes de såkaldte Nämnden för enskilda arkiv, som dengang fandtes i både Sverige og Finland. I begge lande disponerede de to rigsarkivinstitutioner i 2008 over henholdsvis 17,9 millioner SEK og 4.475.000 euro, som blev tildelt efter ansøgning fra regionale og lokale arkivinstitutioner. I Sverige omorganiseredes nævnet til et Samarbetsråd för enskilda arkiv, hvis opgaver at dømme efter beskrivelsen minder meget om det danske Privatarxivudvalg, dog kun sammensat af repræsentanter fra arkiver.¹³ Samarbejdsrådet tildeler fortsat økonomisk støtte efter ansøgning til de arkivinstitutioner, som endnu er omfattet af ordningen. I 2014 fordeltes 8.451.000 SEK i såkaldte udviklingsbidrag til projekter hos 10 institutioner og organisationer. Pengene tildeles til projekter, som skønnes at have særlig interesse for de private arkivers udvikling i et nationalt perspektiv.¹⁴ Derudover fordeltes cirka en halv million SEK til såkaldte virksomhedsbidrag.

Arbejdsgruppen foreslår, at det undersøges, hvordan de statslige tilskud til privatarxivområdet rent faktisk anvendes i den digitale tidsalder, og hvilke resultater tilskuddene fra private virksomheders og foreningers side fører til.

¹³ Se <https://riksarkivet.se/stod-till-enskilda-arkiv>

¹⁴ Se <https://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/Beslut%20om%20bidrag%202014.pdf>. En mere eller mindre tilsvarende ordning med fokus på arkivudvikling findes også i Norge, se <http://arkivverket.no/arkivverket/Arkivutvikling/Utlysning-av-midler-til-arkivutvikling>.

Afrunding

Denne rapport er udarbejdet af en arbejdsgruppe under Privatarkivudvalget og har derfor givet mulighed for at betragte privatarkivopgaven uden arkivorganisatoriske specialbriller og særinteresser. Som skitseret indledningsvist har Privatarkivudvalget siden 1992 arbejdet på at skabe eller tilvejebringe mulighed for fælles løsninger. Vi håber, at denne rapport vil skrive sig ind i den tradition.

Oprindeligt var det planen, at der som del af denne rapport skulle have været en liste over konkrete tiltag, hvoraf nogle ville være enkle at sætte i værk, og andre ville kræve mere forberedende arbejde. Men vi har måttet justere ambitionsniveauet, fordi det viste sig at tage meget længere tid at få indhentet besvarelserne, end vi forventede. Rapporten skulle have været fremlagt på Privatarkivudvalgets møde i oktober 2014. Planen var så efterfølgende at tage hul på nogle af de anbefalede tiltag. Som følge af de tidsmæssige forskydninger blev rapporten i stedet fremlagt på Privatarkivudvalgets næstsidste møde i april 2015. Vi har derfor valgt at kun at foreslå tiltag og mulige løsninger undervejs i rapporten, uden at konkretisere, hvordan de eventuelt kan gennemføres.

Ved at samle de mange indtryk i fem hovedresultater håber vi, at denne undersøgelse og rapport har kastet lys på centrale områder, hvor danske arkivinstitutioner står over for vanskelige, men fælles udfordringer. Vi mener ikke, at der er tale om uløselige problemer, men at de kan løses, hvis der er vilje til at tænke nyt; både i opgavefordeling og samarbejdsformer.

Bilag 1 Arbejdsgruppens sammensætning

Arbejdsgruppen vedrørende indsamling og prioritering af landsdækkende, regionale og lokale forenings- og organisationsarkiver blev nedsat som en af tre arbejdsgrupper under Privatarkivudvalget i 2012. Gruppen var oprindeligt sammensat af følgende repræsentanter fra Privatarkivudvalgets medlemmer:

Lone Hedegaard Liljegren (formand) og Erik Nørr, begge fra Rigsarkivet, Hanne Abildgaard, (Arbejdermuseet/ABA), Bruno Svindborg, KB, Jørgen Thomsen, SLA og Lis Thavlov, ODA.

I 2013 udtrådte hhv. Erik Nørr og Hanne Abildgaard. Louise Skyggebjerg Karlsen indtrådte i stedet for Hanne Abildgaard og deltog i udarbejdelsen af spørgeskemaet og den indledende bearbejdning af svarene, indtil hun fratrådte sin stilling på Arbejdermuseet/ABA i efteråret 2014.

Bruno Svindborg blev fra januar 2015 frigjort til en udstillingsforberedende opgave på Det kgl. Bibliotek og har derfor ikke kunnet medvirke til bearbejdningen og færdiggørelsen af rapporten.

Lis Thavlov, Jørgen Thomsen og Lone H. Liljegren har i løbet af foråret 2015 udarbejdet denne rapport, som er baseret på de indkomne svar fra hovedparten af de adspurgte arkivinstitutioner.

Bilag 2 Spørgeskemaet

Spørgsmålsgruppe 1: Papirarkivalier og digitalt skabte arkivalier

Hvor mange hyldemeter privatarkiver og offentlige arkivalier har din arkivinstitution i alt?

Hvor stor en procentdel heraf skønner du, er privatarkiver?

Hvor mange gigabyte digitalt skabt materiale, skønner du, at din arkivinstitution har indsamlet (ej fotos, film og lyd)

Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 2: Kassation i privatarkivmateriale

Aftaler du/I at der skal kasseres materialet FØR aflevering til din arkivinstitution?

Laver du/I aftale om, at der må kasseres EFTER modtagelse på din arkivinstitution?

Kasserer du/I så rent faktisk, når I har modtaget materialet og der foreligger en aftale det?

Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 3: Kompetencer og uddannelse

Har din arkivinstitution har en strategi for efter- og videreuddannelse af medarbejderne? Giv en kort beskrivelse

Hvilke uddannelsesbehov har I på din arkivinstitution?

Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 4: Medarbejderressourcer (Besvares IKKE af arkiver fra ODA og SLA)

Antal fastansatte medarbejdere (årsværk)

Antal projektansatte medarbejdere (årsværk)

Antal medarbejdere i arbejdsmarkedsordninger, inkl. fleks- og seniorjob (årsværk)

Antal frivillige medarbejdere

Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 5: Indsamling af privatarkiver

Har din arkivinstitution en formuleret indsamlingspolitik?

Fører din arkivinstitution en opsøgende indsamlingsvirksomhed?

Har din arkivinstitution en nedskrevet praksis for ordning og registrering af privatarkiver?

Tilgængeliggør I oplysninger om de ordnede arkiver på internettet, fx arkivets hjemmeside?

Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 5a: Indsamling af privatarkiver; ordning og registrering

Hvis I har en nedskrevet praksis for ordning og registrering, så beskriv i generelle vendinger, hvordan det foregår.

Hvordan prioriterer du/I mellem de arkiver skal ordnes og registreres?

Hvor stor en procentdel af de modtagne privatarkiver, skønner du, er uordnede, når I modtager dem?

Hvor stor en procentdel af Jeres privatarkiver, skønner du, er uordnede lige nu?

Spørgsmålsgruppe 6: Udgifter ved modtagelse af privatarkiver

Transportudgifter: Arkivinstitutionen betaler alt eller det meste

Transportudgifter: Donator betaler alt eller det meste

Transportudgifter: Ligelig fordeling

Transportudgifter: Ved ikke

Kassation: Arkivinstitutionen betaler alt eller det meste
Kassation: Donator betaler alt eller det meste
Kassation: Ligelig fordeling
Kassation: Ved ikke

Ordning og registrering: Arkivinstitutionen betaler alt eller det meste
Ordning og registrering: Donator betaler alt eller det meste
Ordning og registrering: Ligelig fordeling
Ordning og registrering: Ved ikke

Arkivæsker: Arkivinstitutionen betaler alt eller det meste
Arkivæsker: Donator betaler alt eller det meste
Arkivæsker: Ligelig fordeling
Arkivæsker: Ved ikke

Hvis I laver andre ordninger eller fordelingsnøgler, så uddyb det her
Spørgsmålsgruppe 7: Formidling af privatarkiver
Har din arkivinstitution formuleret en strategi for jeres formidlingsaktiviteter?
Har I en målrettet indsats, som retter sig mod folkeskoler og gymnasier?
Har I formuleret en strategi for kontakt til medier og lignende?
Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 7a: Formidlingspraksis
Hvis I har en formidlingsstrategi, så beskriv den i generelle vendinger
Hvis I ikke har en formidlingsstrategi, så beskriv hovedpunkterne i Jeres formidlingspraksis

Spørgsmålsgruppe 8: Økonomi
Har I søgt og modtaget midler til ordnings- og registreringsopgaver?
Har I søgt og modtaget midler til formidlingsprojekter, fx. tiltag rettet mod skoler?
Har I søgt og modtaget midler til digitaliseringsprojekter?
Har I søgt og modtaget midler til forskningsprojekter?
Har I søgt og modtaget midler til andre opgaver?
Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 9: Samarbejde med andre institutioner
Ser I et behov for samarbejde med andre arkivinstitutioner? Uddyb gerne i kommentarfeltet
Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger

Spørgsmålsgruppe 10: Hvad har vi ikke spurgt om?
Felt til Uddybende og supplerende bemærkninger